

~~Załącznik nr 3 do uchwały nr
XLII/417/2018 Rady Gminy
Stawiguda z dnia 15
października 2018 r.~~
*Załącznik nr 1 do uchwały nr...
Rady Gminy Stawiguda z dnia ...*

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY STAWIGUDA

**ANALIZA UWARUNKOWAŃ ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO**

STAWIGUDA 2018, 2021

SPIS TREŚCI

1. Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju gminy Stawiguda.....	19
2. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu oraz stanu ładu przestrzennego i wymogów jego ochrony oraz diagnozy, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, przygotowanej na potrzeby strategii rozwoju gminy.....	19
3. Stan środowiska, w tym stan rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego	27
4. Stan dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej	44
5. Warunki i jakość życia mieszkańców, w tym warunki ochrony ich zdrowia oraz zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia oraz zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami	71
6. Potrzeby i możliwości rozwoju gminy – bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę oraz analiza możliwości ich finansowania	86
7. Występowanie obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych ..	98
8. Stanu systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopnia uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami	102
9. Występowanie obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych, udokumentowanych złóż kopalin, zasobów wód podziemnych oraz występowanie terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych	109

Tekst ujednolicony zawierający ustalenia przyjęte Uchwałą Rady Gminy w Stawigudzie Nr I/2/99 z dnia 26 lutego 1999 r. w sprawie uchwalenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stawiguda oraz zmiany wprowadzone na podstawie niniejszej uchwały. Zmiany nie zostały wyróżnione z uwagi na ich znaczną ilość.

W związku z realizacją Uchwały Nr XVI/125/2019 Rady Gminy Stawiguda z dnia 12 grudnia 2019r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia częściowej zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stawiguda, przystąpiono do zmiany studium dla terenu działek ewidencyjnych nr 297/1, 297/3, 297/4, 297/5, 297/6 oraz części działki 296/5 położonych w miejscowości Bartąg. Zmiany wprowadzone w tekście oznaczono kursywą koloru niebieskiego, natomiast zapisy nieaktualne zostały przekreślone.

1. Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju gminy Stawiguda

1.1. Uwarunkowania rozwoju wynikające z polityki przestrzennej państwa

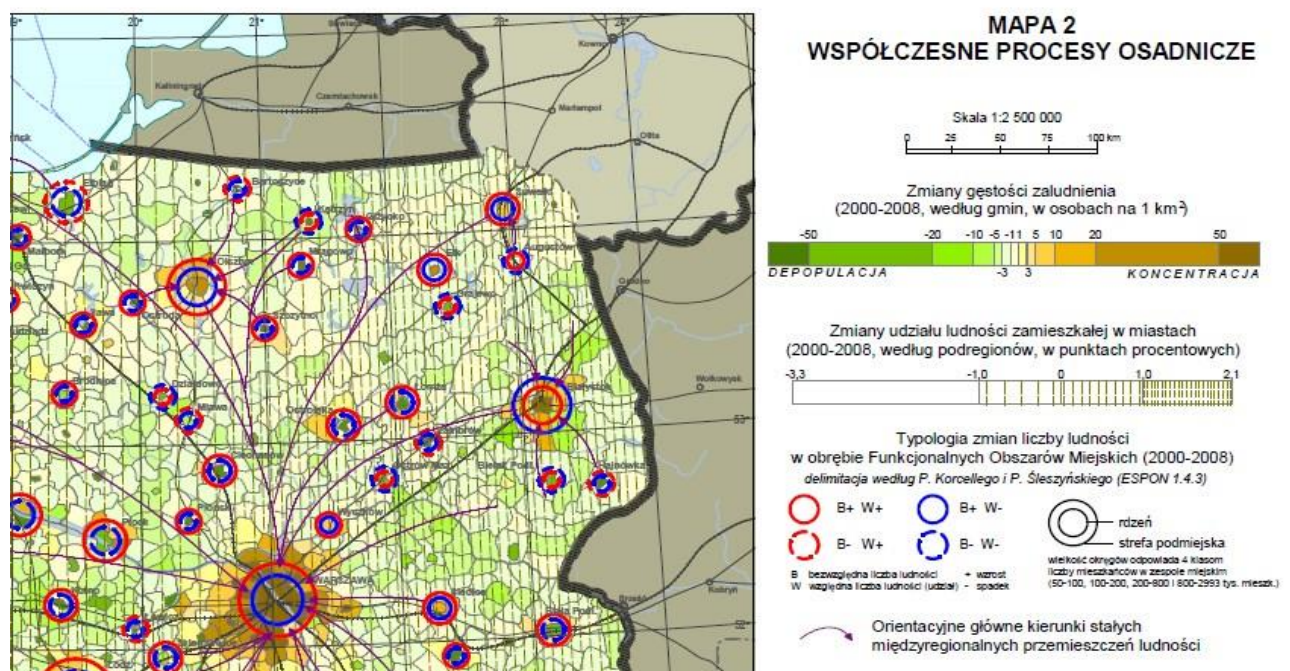
Polityka przestrzenna państwa w odniesieniu do całego obszaru kraju została określona w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* uchwalonej przez Radę Ministrów w 2013 roku. Z punktu widzenia polityki przestrzennej samorządu należy również wymienić istotne dokumenty o charakterze strategicznym, w tym:

- *Strategię Rozwoju Kraju 2020*,
- *Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie*,
- *Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*,

W polityce państwa sformułowane zostały podstawowe zasady uznane za wiodące dla rozwoju regionu jako całości, w tym w szczególności:

- tworzenia warunków równomiernego rozwoju poza dużymi miastami,
 - rozwoju infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej (np. sieci szerokopasmowe),
 - poszanowania środowiska naturalnego i walorów krajobrazowych, a także kulturowych,
 - wzmacniania odporności Polski na zagrożenia związane z bezpieczeństwem energetycznym (np. poprzez budowanie połączeń energetycznych z sąsiednimi państwami) czy ekstremalnymi zjawiskami naturalnymi (np. powodziami),
 - systematycznej budowy i utrzymania skutecznego systemu planowania przestrzennego (np. eliminowania chaotycznego sposobu zabudowy przedmieść).
- Uwarunkowania ogólne wynikające z przyjętej polityki przestrzennej państwa, w odniesieniu do obszaru gminy określają rolę obszaru w polityce przestrzennej państwa. KPZK 2030 kładzie znacznie silniejszy akcent na znaczenie uwarunkowań przestrzennych dla wykorzystania endogenicznych potencjałów i czynników rozwoju. Obszary miejskie i obszary wiejskie są więc postrzegane jako elementy dynamicznego układu, dopełniające się nawzajem i stanowiące integralną całość społeczno-gospodarczą i przestrzenną. Do współczesnych wyzwań zaliczyć należy poszukiwanie na poziomie regionalnym i lokalnym możliwości nowego, odmiennego niż dotychczas wykorzystania potencjałów rozwojowych i w konsekwencji zmianę dotychczasowej koncepcji rozwoju (co da szansę na tworzenie lepszych miejsc pracy) oraz zmniejszenie antropopresji na znacznych obszarach Polski, co z kolei powinno pozytywnie wpłynąć na środowisko przyrodnicze i jakość życia. Dzisiejsze wyzwania rozwojowe wymagają przede wszystkim odpowiedniej masy krytycznej kapitału ludzkiego i społecznego, dobrze zorganizowanej przestrzeni lokalnej i sprzyjającej rozwojowi zaplecza instytucjonalnego.

Zgodnie z prognozami sporządzonymi dla całego kraju do 2030 roku będzie postępował proces koncentracji ludności i działalności gospodarczej na obszarach funkcjonalnych dużych miast, a także w średniej wielkości miastach i na otaczających je obszarach wiejskich, co bezpośrednio dotyczy obszaru gminy Stawiguda. Proces ten jest związany z globalizacją gospodarki oraz znacznie większą dynamiką w zakresie ruchów migracyjnych (wzrost mobilności). Równocześnie obserwuje się zwiększanie bezpośredniego oddziaływania miasta na tereny przyległe, definiowane jako miejski obszar funkcjonalny (MOF). Zasięg tego obszaru wyznaczany jest przez rozprzestrzenianie się miasta (urban sprawl), zarówno form zabudowy, jak i miejskiego stylu życia, oraz rosnący zakres dojazdów do pracy do centrów miast. Oznacza to, że także w Polsce, jak i w Europie następuje odejście od tradycyjnego podziału struktur osadniczych z wyraźną granicą między miastem i wsią. Obszary wiejskie, zwłaszcza w sąsiedztwie dużych ośrodków miejskich, w coraz większym stopniu zaczynają pełnić funkcje pozarolnicze – usługowe i produkcyjne. Zgodnie z KPZK 2030 obszar gminy Stawiguda objęty jest zjawiskiem umiarkowanej koncentracji ludności oraz silnej dynamiki w zakresie zmiany miejsca zamieszkania na korzyść terenów podmiejskich (wyludnianie się terenów miejskich na rzecz terenów podmiejskich). Obszar gminy Stawiguda pozostaje pod silnym wpływem miasta Olsztyna, jako alternatywna strefa zamieszkania dla osób pracujących w mieście. KPZK wskazuje obszar gminy Stawiguda jako teren wzrost zarówno w zakresie bezwzględnej liczby, jak i względnej liczby ludności. Sytuację w tym zakresie na tle regionu przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. Gmina Stawiguda na tle współczesnych procesów osadniczych w skali kraju Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – Mapa 2*

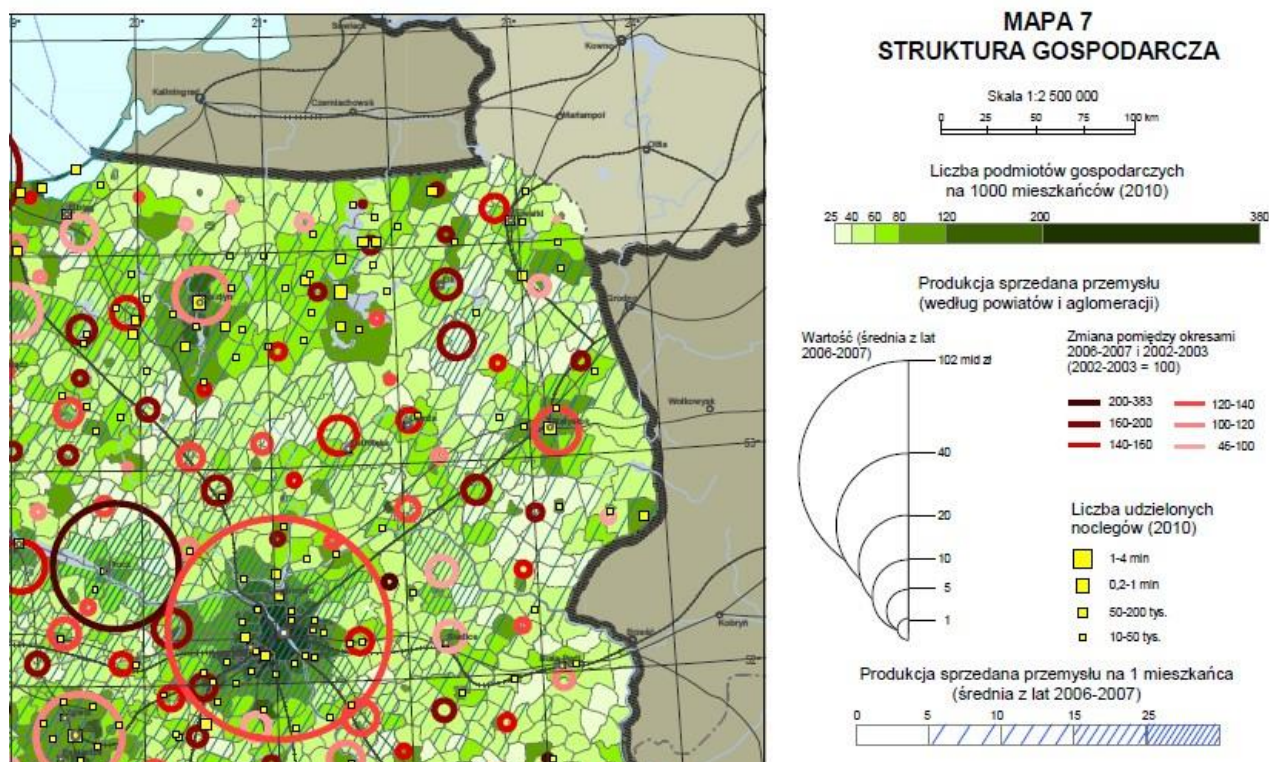
Pod względem udziału gminy w strukturze gospodarczej kraju sytuacja kształtuje się na przeciętnym poziomie. Stawiguda należy do obszarów o dosyć wysokim poziomie nasycenia podmiotami gospodarczymi w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (ok. 100 na 1000 mieszkańców) oraz stosunkowo niskim poziomem produkcji sprzedanej przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Również dynamika w tym zakresie

zaliczana jest do najniższych w kraju. Potencjał obszaru wynika z bezpośredniego położenia w zasięgu oddziaływania Olsztyna jako ośrodka miejskiego o znaczeniu krajowym oraz powiązań z zewnętrznym układem komunikacyjnym, w tym przede wszystkim z lokalizacji węzłów na drodze krajowej DK 51 i obwodnicy miasta.

Z punktu widzenia polityki przestrzennej państwa obszar gminy zauważalny jest jako teren o dużym potencjale turystycznym. Ruch turystyczny, mierzony liczbą udzielonych noclegów zaliczany do jednych z wyższych w skali kraju.

Stąd szczególne preferencje dla rozwoju bazy turystyczno-wypoczynkowej wynikające z położenia w obszarze o wybitnych uwarunkowaniach przyrodniczych i krajobrazowych oraz w bezpośrednim obszarze oddziaływania dużego miasta (możliwe oddziaływanie czynników miejskiego obszaru funkcjonalnego na rozwój przedsiębiorczości). KPZK 2030 wskazuje jako dosyć istotny czynnik rozwoju gminy Stawiguda fakt położenia w zasięgu ważnych korytarzy komunikacyjnych związanych z drogami krajowymi DK 7 i DK 51. Zwraca się również uwagę na położenie w zasięgu oddziaływania transgranicznego (szczególnie w zakresie lokalizacji firm logistycznych).

Sytuację gospodarczą na tle regionu przedstawiono na rysunku 2.

Rysunek 2. Rola gminy Stawiguda w strukturze gospodarczej kraju

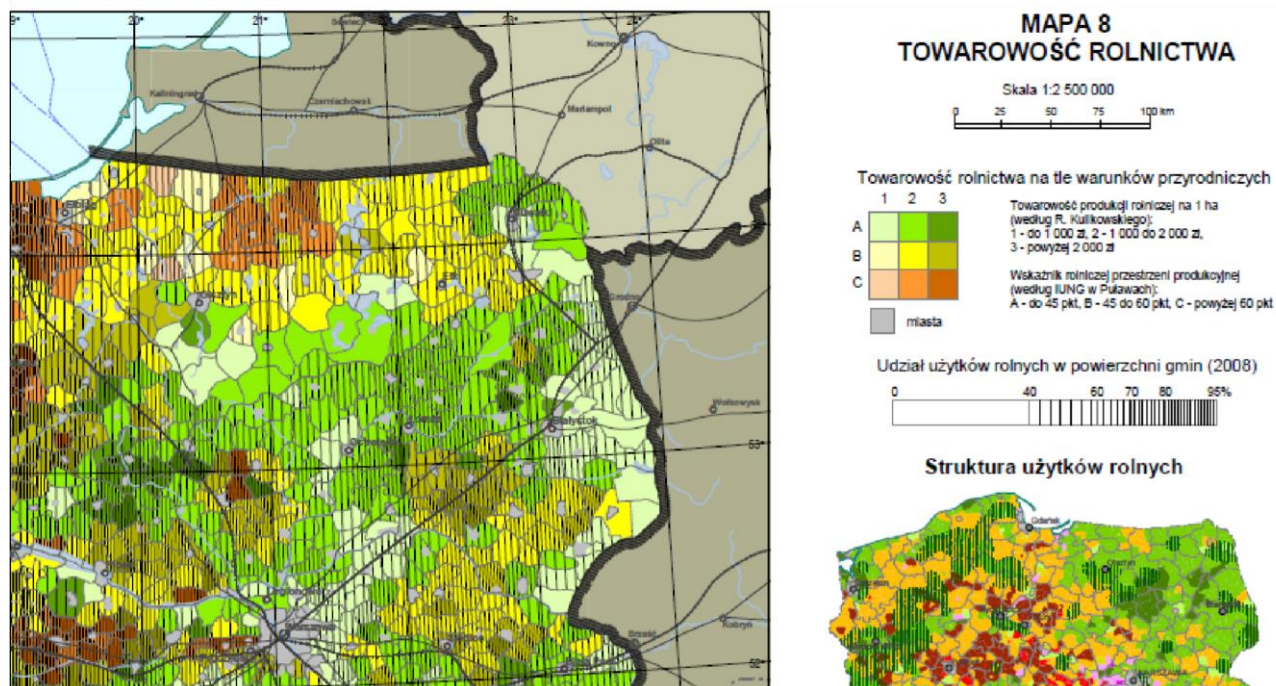
Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – Mapa 7

Z punktu widzenia podstawowych kierunków polityki przestrzennej państwa obszar gminy Stawiguda położony jest w zasięgu oddziaływaniem sieci głównych ośrodków metropolitalnych oraz najważniejszych ośrodków regionalnych (w polityce przestrzennej państwa znaczący akcent położony jest na tworzenie powiązań pomiędzy ośrodkami metropolitalnymi). Wskazuje się jednocześnie położenie w paśmie rozwijania powiązań funkcjonalnych pomiędzy obszarami położonymi na

obrzeżach państwa. Jest to obszar wymagający zwiększenia dostępu do usług podstawowych, w tym komunikacyjnych. Zaliczony też został do regionu Polska Wschodnia wymagającego działań wspierających procesy urbanizacyjne, restrukturyzację obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wynikającego z przygranicznego położenia.

Podstawą rozwoju przestrzeni gminy są powiązania gospodarcze na poziomie lokalnym. Gmina Stawiguda odgrywa w rozwoju gospodarczym Polski marginalną rolę, za wyjątkiem rozwoju sektora turystycznego, który plasuje gminę na dosyć wysokim poziomie w skali kraju. Przepływy międzygałęziowe są prawie niezauważalne w skali kraju, a na terenie gminy nie jest zlokalizowana siedziba lub filia żadnego z przedsiębiorstw zaliczanych do „500” największych w Polsce.

Pod względem rozwoju rolnictwa jest to obszar o niskiej produktywności towarowej zawierającej się w przedziale do 1000 zł/ha, przy niskim wskaźniku oceny jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynoszącym do 45 punktów (wg skali IUNG w Puławach). Udział użytków rolnych w powierzchni gminy jest na jednym z niższych poziomów w kraju. Wynika to przede wszystkim ze znacznego udziału lasów i jezior w powierzchni gminy oraz ze wzrastającego wpływu presji urbanizacyjnej. Sytuację rolnictwa w gminie Stawiguda na tle regionu przedstawiono na rysunku 3.

Rysunek 3. Obszar gminy Stawiguda na tle rolniczej przestrzeni produkcyjnej kraju

Źródło: koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – Mapa 8

Głównym czynnikiem stymulującym rozwój obszaru są powiązania transportowe, przy czym nie chodzi tylko o transport drogowy, ale o powiązania komunikacyjne w szerokim zakresie. Należy przede wszystkim zauważyć, że gmina Stawiguda zlokalizowana jest w obszarze o niskim wskaźniku Międzygałęziowej Dostępności Transportowej (MDT).

Analizowany obszar w polityce krajowej położony jest w bezpośrednim zasięgu oddziaływania głównych korytarzy komunikacyjnych, co skutkuje znacznym wzrostem potencjału w rozwoju gospodarczym. Zakładana modernizacja i rozbudowa korytarza

transportowego o znaczeniu strategicznym, oparta mniej więcej na dotychczasowym przebiegu dróg krajowych DK 7, DK 51 i DK 16 oraz obwodnicy Olsztyna powinna przyczynić się do rozwoju gospodarczego całego obszaru gminy Stawiguda. Dużego znaczenia nabiera również modernizowana linia kolejowa Olsztyn – Działdowo, zarówno w zakresie przewozów towarowych, jak i osobowych.

Sytuację gminy na tle krajowej polityki transportowej przedstawiono na rysunku 4.

Rysunek 4. Gmina Stawiguda na tle układu komunikacyjnego Polski

Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – Mapa 10*

Podsumowanie

Z punktu widzenia krajowej polityki przestrzennej obszar gminy Stawiguda ma marginalne znaczenie, za wyjątkiem rozwoju sektora turystycznego. Istotnego znaczenia nabiera dopiero w kontekście polityki państwa odniesionej do Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Olsztyna (MOF), w którym stanowi bezpośrednie zaplecze inwestycyjne zarówno dla funkcji komercyjnych, jak i mieszkaniowych. W najbliższych latach (perspektywa 2030) w analizowanym obszarze przewiduje się inwestycje publiczne związane przede wszystkim z rozwojem układów komunikacyjnych i infrastrukturalnych wspierających zagospodarowanie i rozwój MOF, a także wsparcie w zakresie ochrony środowiska i ochrony krajobrazu.

W ujęciu syntetycznym można stwierdzić, że najważniejsze instrumenty realizacji polityki przestrzennej państwa będą dotyczyły miejskiego obszaru funkcjonalnego (a więc również terenu gminy Stawiguda) oraz wytworzenia i wzmocnienia relacji

między regionalnymi i krajowymi ośrodkami wzrostu (metropoliami). Zachodnia część województwa bazuje na relacjach Olsztyn – Warszawa oraz Olsztyn – Gdańsk, co wpływa bezpośrednio na politykę regionalną, a pośrednio na politykę przestrzenną na poziomie lokalnym.

1.2. Uwarunkowania rozwoju wynikające z polityki regionalnej

Polityka regionalna warunkująca sposób realizacji polityki przestrzennej na poziomie gminy określona została w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego uchwalonym przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego w dniu 27 maja 2015 r. (Uchwała Nr VII/164/15 z dnia 27 maja 2015 r.). Plan województwa wyznacza podstawowe cele zagospodarowania przestrzennego na poziomie regionalnym. Celem głównym polityki przestrzennej władz samorządowych jest: *zrównoważony rozwój przestrzenny województwa, realizowany poprzez wykorzystanie cech i zasobów przestrzeni regionu, dla zwiększenia jego spójności w wymiarze przestrzennym, społecznym i gospodarczym, z uwzględnieniem ład przestrzennego oraz zachowania wysokich walorów środowiska i krajobrazu.*

W związku z powyższym jako główny kierunek zagospodarowania przestrzennego województwa przyjęto: *przywrócenie i kształtowanie ład przestrzennego, który jest głównym celem w gospodarowaniu przestrzenią i jednocześnie strategicznym składnikiem zintegrowanej polityki zrównoważonego rozwoju regionu.* Idea ład przestrzennego została zatem wyeksponowana w polityce przestrzennej regionu bardzo wyraźnie i jako taka powinna stanowić podstawę prac nad określeniem polityki samorządów lokalnych na poziomie gminy (lokalnym).

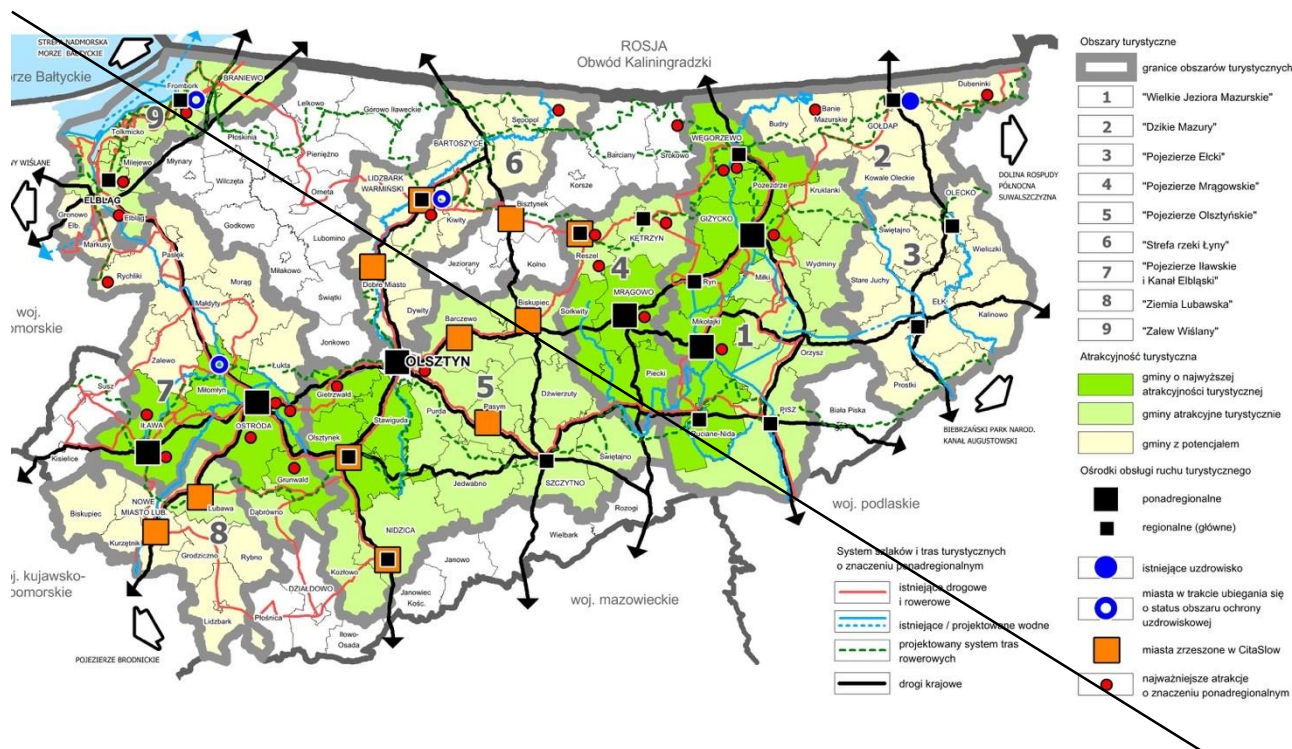
- 1) W zakresie środowiska przyrodniczego i kulturowego wskazano następujące cele:
 - a) ochrona różnorodności biologicznej, uzasadniona koniecznością zachowania, wzmacniania oraz odbudowy funkcji ekosystemów i usług ekosystemowych, mających zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania społeczeństw,
 - b) ochrona cennych krajobrazów województwa warmińsko-mazurskiego przed przekształceniem i degradacją,
 - c) zrównoważone wykorzystanie zasobów regionu,
 - d) systemowa edukacja ekologiczna społeczeństwa, ważna dla uzyskania społecznej akceptacji polityki rozwoju przestrzennego,
 - e) ochrona przed zagrożeniami, w tym przystosowanie zagospodarowania do zmian klimatu,
 - f) regionalny system obszarów chronionych, powiązany z systemem krajowym, składający się z rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, obszarów Natura 2000, użytków ekologicznych i zespołów przyrodniczo-krajobrazowych,
 - g) jako priorytet uznaje się przeprowadzenie kompleksowej identyfikacji struktury jakościowej krajobrazów województwa (z uwzględnieniem zaleceń Europejskiej Konwencji Krajobrazowej i metodyki, która będzie opracowana na poziomie krajowym) ze szczególnym zwróceniem uwagi na najcenniejsze i najbardziej zagrożone krajobrazy Warmii i Mazur,
 - h) przeprowadzenie weryfikacji granic obszarów chronionego krajobrazu (wyznaczone granice obszarów chronionego krajobrazu mają niekiedy

~~dyskusyjny przebieg, nie zawsze obejmują tereny kwalifikujące się do włączenia do OCHK, są prowadzone według sprzecznych kryteriów);~~

- ~~i) występowanie licznych obiektów objętych ochroną konserwatorską, wymagających przywrócenia atrakcyjności poprzez ich uporządkowanie i zagospodarowanie w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,~~
 - ~~j) uwzględnianie w polityce przestrzennej wymogów ochrony i odtwarzania różnorodności gatunkowej i siedliskowej, w tym zapewnienie spójności terytorialnej i funkcjonalnej przestrzeni przyrodniczej dla zapobiegania jej fragmentacji, głównie poprzez realizację systemu korytarzy ekologicznych,~~
 - ~~k) kształtowanie zasobów wodnych i racjonalne nimi gospodarowanie,~~
 - ~~l) ochronę wód podziemnych, w tym w szczególności głównych zbiorników wód podziemnych, będących strategicznymi zasobami wód, stanowiącymi źródło zaopatrzenia ludności w wodę.~~
- 2) ~~W zakresie rozwoju sieci osadniczej:~~
- ~~a) obszar gminy Stawiguda zaliczany jest do Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Olsztyna i będzie podlegał specjalnej polityce przestrzennej, która zostanie określona w planie zagospodarowania przestrzennego MOF,~~
 - ~~b) w polityce przestrzennej regionu zauważone zostały niekorzystne zjawiska związane procesami osadnictwa wokół Olsztyna (suburbanizacja), powodujące znaczne zagrożenie z punktu widzenia zachowania ładu przestrzennego,~~
 - ~~c) w zakresie rozwoju mieszkalnictwa obszar gminy Stawiguda zaliczony został do gmin o najkorzystniejszych warunkach mieszkaniowych w województwie,~~
 - ~~d) wspomaganie rozwoju funkcji osadniczych, w tym przeciwdziałanie ich degradacji, następować będzie poprzez:~~
 - ~~- racjonalne wykorzystanie przestrzeni — preferowanie — optymalnego — jej zagospodarowania,~~
 - ~~- dbałość o harmonijne komponowanie i wysoką jakość terenów przestrzeni publicznej,~~
 - ~~- określanie rzeczywistych potrzeb terenowych pod budownictwo mieszkaniowe w dokumentach planistycznych, dążenie do ograniczenia nieuzasadnionego przeznaczania terenów pod budownictwo mieszkaniowe, dostosowanie wielkości tych terenów do dynamiki demograficznej gminy,~~
 - ~~- zapobieganie nadmiernej ekspansji terenów zabudowanych miast i wsi poza jednostki osadnicze,~~
 - ~~- przeciwdziałanie powstawaniu oraz łagodzenie konfliktów funkcji w przestrzeni,~~
 - ~~- zachowanie i ochronę wyróżniających cech przestrzeni stanowiących o tożsamości miejsca, takich jak osie widokowe, naturalne dominanty, cechy rzeźby terenu, panoramy i widoki wieloplanowe funkcji gospodarczych z funkcjami ekologiczną i rolniczą.~~
- 3) ~~W zakresie rozwoju gospodarczego do najważniejszych celów zaliczono:~~
- ~~a) preferowanie zakładów opartych o produkcję na bazie surowców lokalnych,~~
 - ~~b) wspieranie zakładów małych i średniej wielkości o niewielkiej uciążliwości dla środowiska,~~
 - ~~c) lokalizowanie zakładów produkcyjnych na terenach o rozbudowanej infrastrukturze oraz dobrej dostępności komunikacyjnej,~~

- d) rozwój innowacyjnych gałęzi przemysłu i usług,
 - e) tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi klastrów,
 - f) wspieranie przedsiębiorstw innowacyjnych, w tym szczególnie:
 - tworzenie instrumentów finansowych na powstawanie nowych przedsiębiorstw i rozwój własnych innowacji,
 - wspieranie finansowego transferu wiedzy oraz innowacji,
 - wspieranie współpracy przedsiębiorstw z ośrodkami naukowo-badawczymi,
 - wspieranie działań w kierunku poprawienia rentowności przedsiębiorstw poprzez intensyfikację istniejącej produkcji i wprowadzanie nowoczesnych technologii.
 - g) wspieranie przemysłu technologii informacyjno-komunikacyjnych.
- 4) w zakresie rozwoju turystycznego jako wiodącej gałęzi gospodarki wyróżniono:
- a) kształtowanie terenów i obiektów rekreacyjnych, wypoczynkowych w miastach i na obszarach wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem:
 - b) rozwój form i rodzajów turystyki w oparciu o predyspozycje, potencjały, zasoby, walory środowiska przyrodniczego, kulturowego, a także istniejące zagospodarowania i wiodące cechy przestrzeni,
 - c) rozwój turystyki kwalifikowanej wodnej (m.in.: żeglarstwo, kajakarstwo, surfing, pływanie, wędkowanie, nurkowanie, bojery, ice-surfing),
 - d) rozwój turystyki kwalifikowanej rowerowej na obszarze całego województwa w oparciu o system tras rowerowych, uwzględniający atrakcyjne miejsca i zagospodarowanie turystyczne,
 - e) rozwój turystyki biznesowej, kongresowej — szczególnie na obszarach atrakcyjnych przyrodniczo i krajobrazowo, dostępnych komunikacyjnych, w obiektach o wysokim standardzie,

Zasady realizacji polityki przestrzennej województwa w zakresie turystyki przedstawiono na rysunku 5. Wyraźnie zaznaczone zostały korzyści płynące z położenia gminy Stawiguda w obszarze o największej atrakcyjności turystycznej.

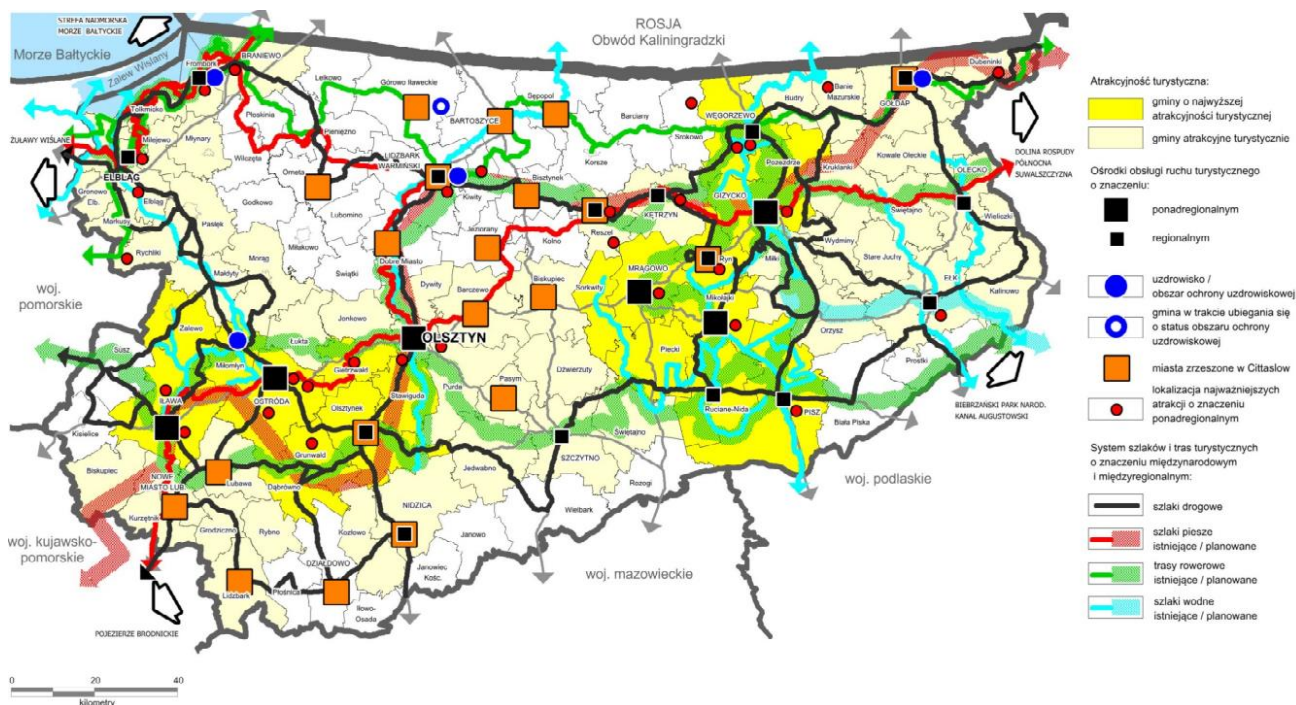

Rysunek 5. Rola gminy Stawiguda w sieci turystycznej województwa
Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2015

Polityka regionalna warunkująca sposób realizacji polityki przestrzennej na poziomie gminy określona została w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego uchwalonym Uchwałą Nr XXXIX/832/18 z dnia 28 sierpnia 2018 r. przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Celem planu województwa jest ochrona i kształtowanie ładu przestrzennego, który ma zasadnicze znaczenie dla prowadzenia rozwoju w sposób zrównoważony.

Głównymi czynnikami wpływającymi na atrakcyjność turystyczną województwa są cechy fizycznogeograficzne: największa w kraju liczba jezior, urozmaicona rzeźba terenu, bogactwo form morfologicznych, duże kompleksy leśne oraz wysoka, nie tylko w skali kraju, ale i Europy, jakość i stan środowiska przyrodniczego (liczne obszary przyrodnicze prawnie chronione). Równocześnie, te zasoby środowiska świadczą o wrażliwości obszarów na antropopresję. Istotne znaczenie mają również zasoby dziedzictwa kulturowego, które wyróżniają region pod względem ich nasycenia i różnorodności. Jednocześnie rozwijająca się infrastruktura turystyczna i okoturystyczna stwarza możliwości rozszerzania i uatrakcyjniania oferty dla turystów. Wszystkie te czynniki stanowią podstawę do tworzenia przewagi konkurencyjnej regionu.

Zasady realizacji polityki przestrzennej województwa w zakresie turystyki przedstawiono na rysunku 5. Wyraźnie zaznaczone zostały korzyści płynące z położenia gminy Stawiguda w obszarze o największej atrakcyjności turystycznej.

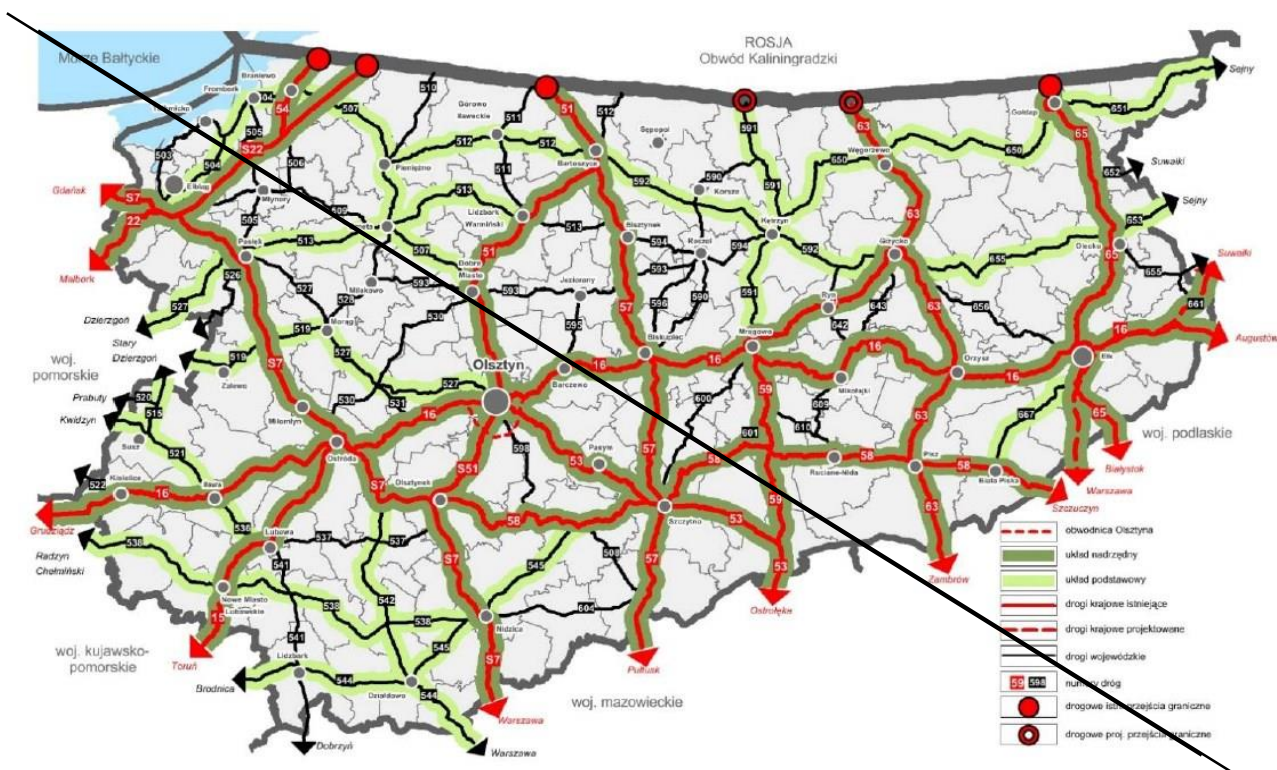
Rysunek 5. Rola gminy Stawiguda w sieci turystycznej województwa
Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2018

5) w zakresie rolnictwa i leśnictwa:

- a) ~~gospodarowanie zgodnie z zasadami ochrony środowiska przyrodniczego i krajobrazowego — w planowaniu użytkowania rolniczego należy uwzględnić wymóg zachowania ładu przestrzennego i ładu ekologicznego,~~
 - b) ~~optymalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych, w tym w szczególności warunków glebowych do rozwoju sektora rolno-spożywczego,~~
 - c) ~~wykorzystanie lokalnych surowców pochodzenia rolniczego do rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego, w tym do produkcji żywności wysokiej jakości,~~
 - d) ~~poprawa struktury agrarnej gospodarstw,~~
 - e) ~~tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu gospodarstw wielofunkcyjnych z możliwością produkcji ekologicznej oraz prowadzenia działalności agroturystycznej,~~
 - f) ~~zalesienie gruntów nieprzydatnych dla rolnictwa ze szczególnym uwzględnieniem granicy polno-leśnej,~~
 - g) ~~uwzględnienie funkcji lasów zgodnie z operatem urządzeniowo-leśnym gospodarstwa leśnego,~~
 - h) ~~ochrona gruntów leśnych przed zmianą funkcji na nieleśną,~~
 - i) ~~utrzymanie wysokiej sprawności systemów urządzeń odwadniających i melioracyjnych w celu ochrony,~~
 - j) ~~wzmacnianie rozwoju rolnictwa ekologicznego.~~
- 6) ~~w zakresie systemów transportowych i komunikacyjnych:~~
- a) ~~zapewnienie warunków umożliwiających funkcjonowanie i rozwój korytarzy transportowych o znaczeniu międzynarodowym przebiegających przez obszar województwa warmińsko-mazurskiego, w tym: koncepcyjnego korytarza Via / Rail Hanseatica, wraz z jego odgałęzieniem wschodnim,~~
 - b) ~~ustalenie, że drogami szczególnie ważnymi dla regionu są drogi układu nadrzędnego i podstawowego — drogi krajowe oraz ważniejsze drogi wojewódzkie (klasy G), pozostałe drogi: wojewódzkie (klasy Z), natomiast powiatowe i gminne tworzą układ uzupełniający,~~
 - c) ~~przebudowa drogi nr S51 wraz z budową obwodnicy Olsztyna,~~
 - d) ~~sukcesywne wyposażenie dróg w infrastrukturę uzupełniającą, w tym obiekty obsługi podróżnych (MOP) i ścieżki rowerowe,~~
 - e) ~~dostosowanie sieci dróg powiatowych do wymagań ustawy o drogach publicznych, w tym poprawę stanu tych dróg poprzez ich sukcesywne przebudowy i remonty do odpowiednich klas technicznych,~~
 - f) ~~kształtowanie spójnego systemu kolejowych powiązań zewnętrznych i wewnętrznych, poprzez zaliczenie linii kolejowej nr 216 Olsztyn — Działdowo do głównego układu kolejowego województwa,~~
 - g) ~~rozwój kolejowych przewozów pasażerskich — utrzymanie i przywracania przewozów osobowych oraz tworzenia nowych połączeń, przy czym niezbędną jest modernizacja linii kolejowych,~~
 - h) ~~poprawa stanu technicznego infrastruktury kolejowej: linii kolejowych oraz dworców i przystanków kolejowych,~~
 - i) ~~system tras rowerowych tworzą trasy i korytarze ponadregionalne, w tym: Trasa Rowerowa Polski Wschodniej — Green Velo (w trakcie realizacji) z proponowanym odgałęzieniem, projektowane trasy Euro Velo R-10 i R-13 oraz~~

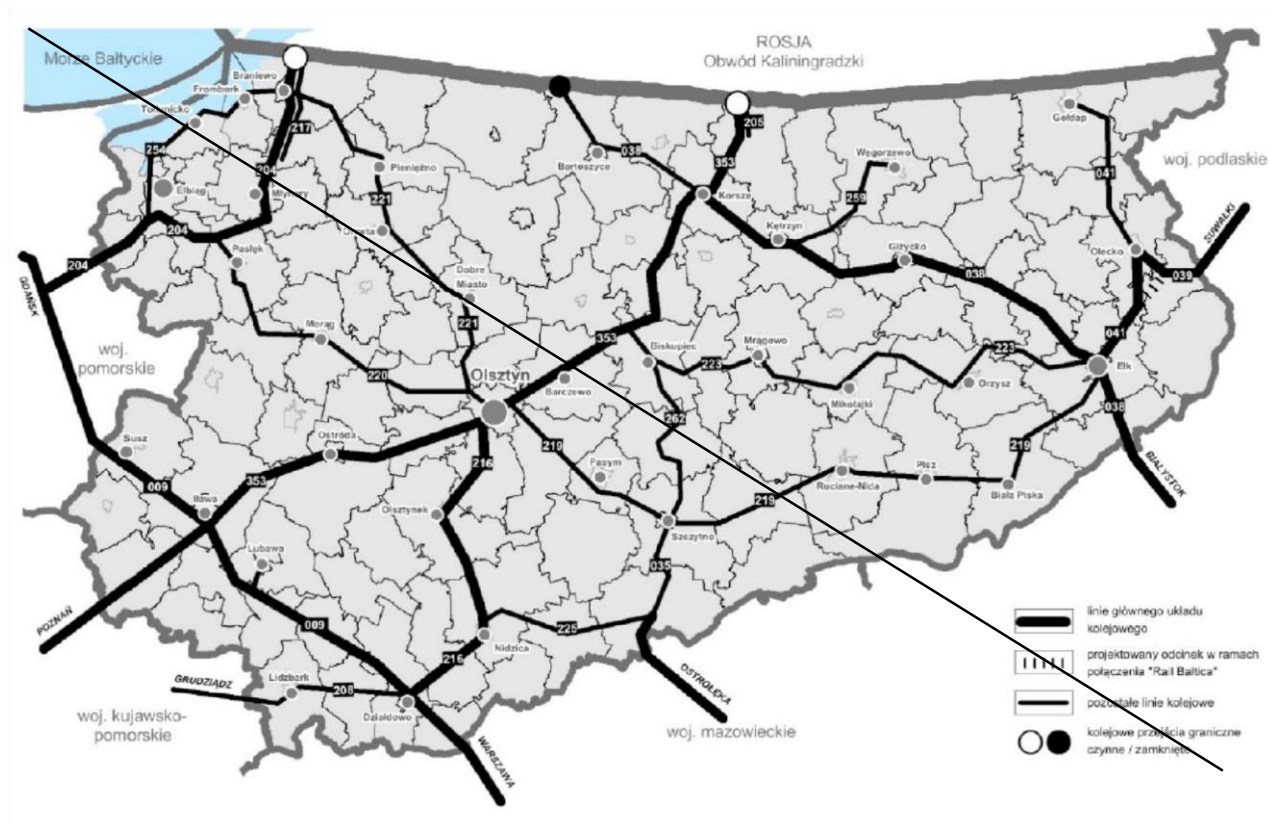
korytarz tras pojeziernych uwzględniających projektowaną trasę wzdłuż rzeki Łyny.

Schemat rozwoju sieci drogowej i kolejowej województwa warmińsko-mazurskiego przedstawiono na rysunkach 6 i 7.

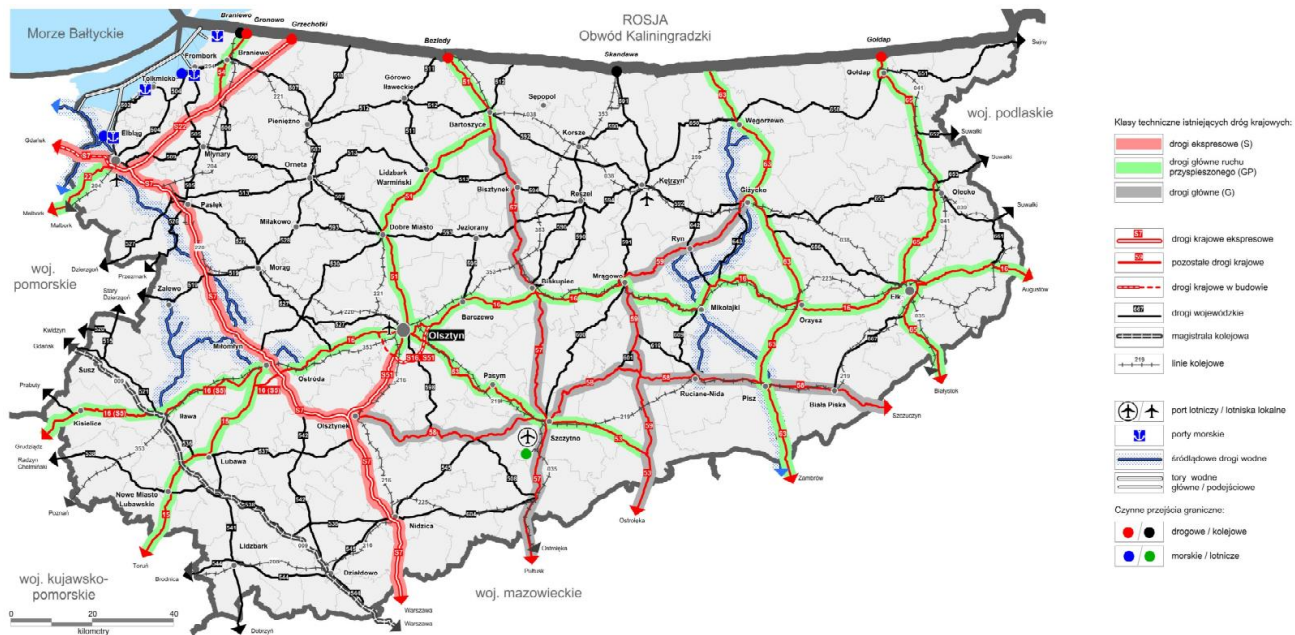
Rysunek 6. Gmina Stawiguda na tle sieci transportowej województwa

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2015

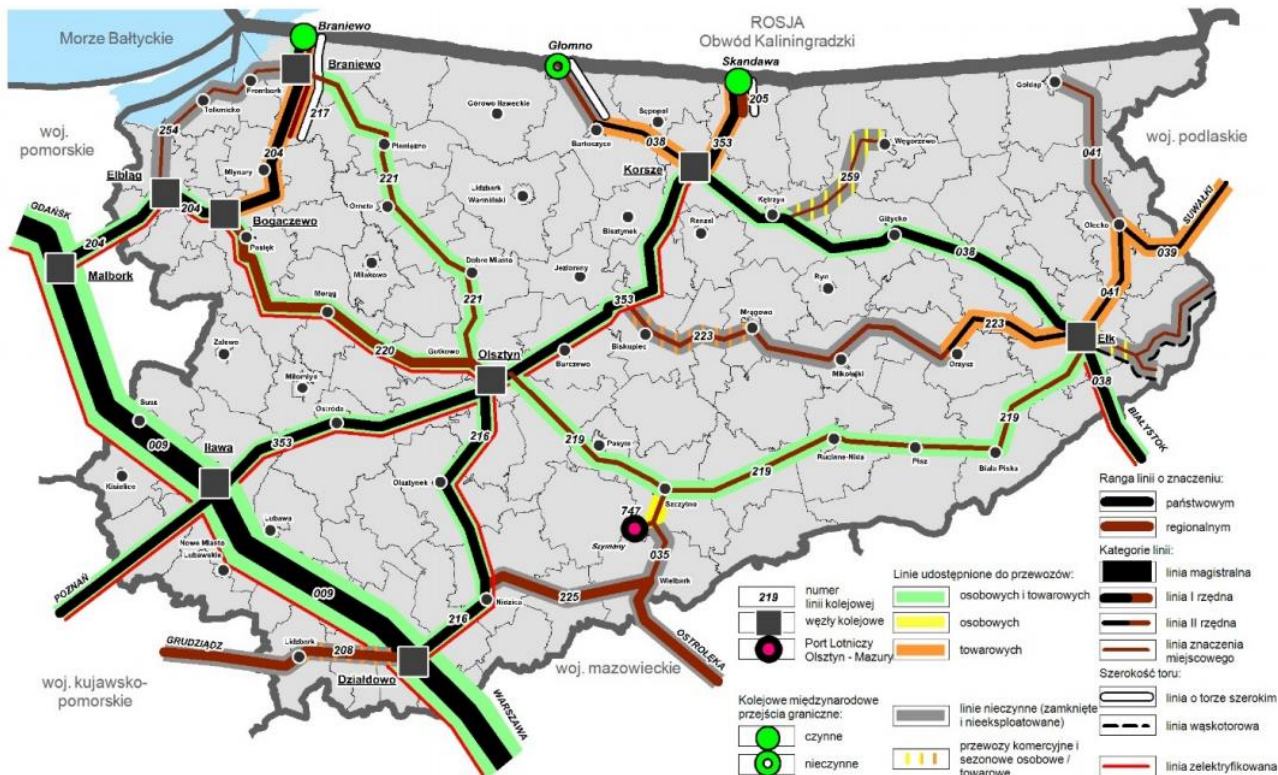
Rysunek 7. Gmina Stawiguda na tle sieci kolejowej regionu

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2015

Rysunek 6. Gmina Stawiguda na tle sieci transportowej województwa

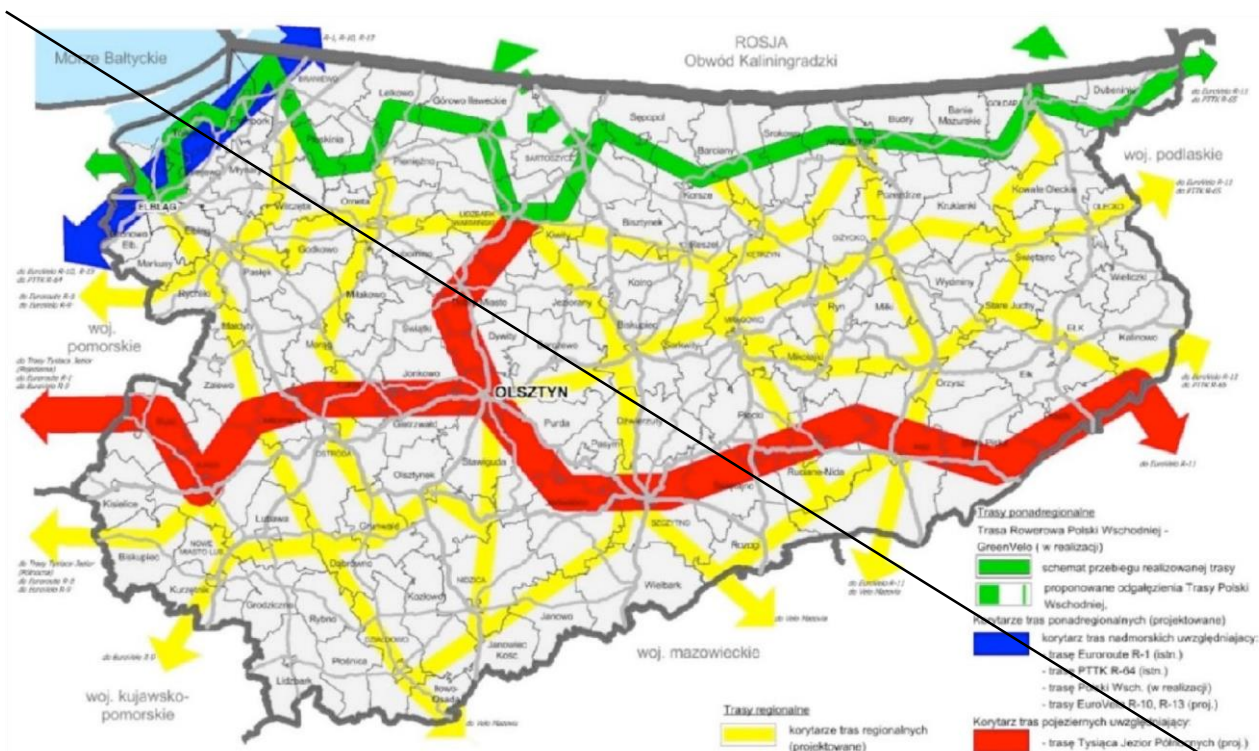
Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2018

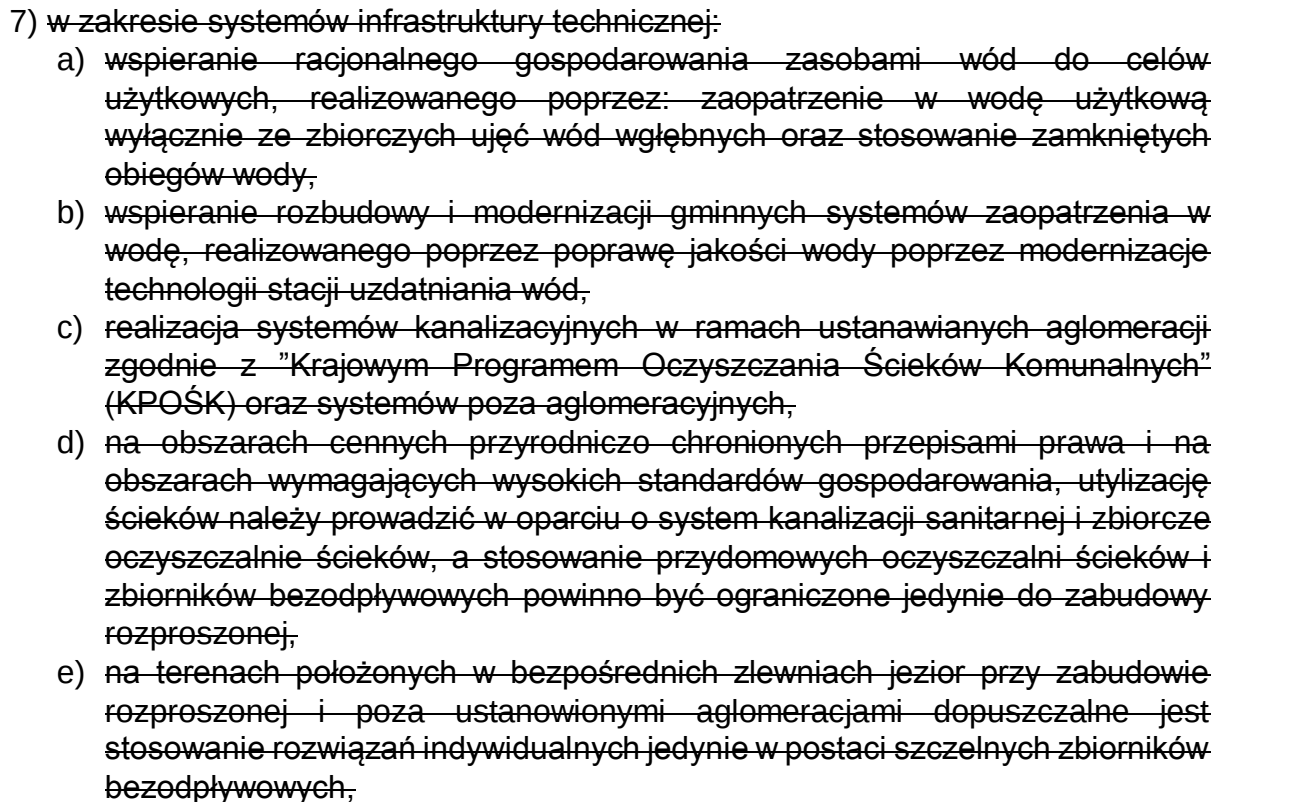
Rysunek 7. Gmina Stawiguda na tle sieci kolejowej regionu

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko – Mazurskiego 2018

Schemat rozwoju tras rowerowych w granicach województwa warmińsko-mazurskiego przedstawiono na rysunku 8.

Rysunek 8. Położenie gminy Stawiguda względem głównych szlaków rowerowych Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko – Mazurskiego 2018

- f) ~~na terenach zurbanizowanych wody opadowe i roztopowe winny być odprowadzone systemem sieci kanalizacji deszczowej do odbiornika,~~
- g) ~~rozbudowa i wzmocnienie elektroenergetycznej sieci rozdzielczej, w pierwszej kolejności na obszarach o zmniejszonej pewności zasilania,~~
- h) ~~rozbudowa i wzmocnienie elektroenergetycznych systemów przesyłowych w obrębie województwa,~~
- i) ~~rozwój energetyki z OZE i warunków lokalizowania instalacji wykorzystujących energię z odnawialnych źródeł energii,~~
- j) ~~rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej na całym obszarze województwa, poprzez między innymi zapewnienie powszechnego dostępu do Internetu o prędkości co najmniej 30 Mb/s do końca 2020 r. oraz podjęcie działań mających na celu doprowadzenia do możliwości korzystania z Internetu o prędkości co najmniej 100Mb/s przez przynajmniej 50% społeczeństwa,~~
- k) ~~funkcjonowanie gospodarki odpadami komunalnymi zgodnie z systemem wyodrębnionych regionów gospodarki odpadami komunalnymi, poprzez tworzenie regionalnych zakładów gospodarki odpadami wyposażonych w odpowiednie instalacje i urządzenia do przetwarzania odpadów, zgodnie z wymaganiami przepisów ochrony środowiska.~~

1.2. Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych

~~Na terenie gminy Stawiguda przewiduje się (zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego uchwalonego przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego Uchwałą nr VII/164/15 z dnia 27 maja 2015 roku) realizację dwóch zadań rządowych z zakresu infrastruktury komunikacyjnej: budowę drogi S51 Olsztyn – Olsztynek oraz modernizację linii kolejowej Działdowo – Olsztyn do prędkości przewozowej 101 – 120 km/h.~~

Na terenie gminy Stawiguda przewiduje się (zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego uchwalonego przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego Uchwałą nr XXXIX/832/18 z dnia 28 sierpnia 2018 roku) realizację zadań rządowych z zakresu infrastruktury komunikacyjnej: budowa drogi S51 Olsztyn – Olsztynek (zrealizowana), budowa obwodnicy Olsztyna [droga Nr 16] (zrealizowana), rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 598 na odcinku od skrzyżowania ul. Płoskiego z ul. Witosa/Bukowskiego do węzła Jaroty (S51), poprawa połączeń sieciowych województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz zwiększenie bezpieczeństwa ruchu, kompleksowe przedsięwzięcia z zakresu zrównoważonej mobilności miejskiej/ekologicznego transportu, prace na linii kolejowej nr 216 na odcinku Działdowo – Olsztyn [projekt o znaczeniu makroregionalnym].

Na podstawie stanowiska Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie brak jest tej chwili danych pozwalających na stwierdzenie, że na obszarze gminy Stawiguda realizowane będą programy, o których mowa w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Aktualny plan zagospodarowania przestrzennego województwa uchwalony przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego Uchwałą nr VII/164/15 z dnia 27 maja 2015 roku *XXXIX/832/18 z dnia 28 sierpnia 2018 roku* wskazuje rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym z zakresu infrastruktury komunikacyjnej, zakresu infrastruktury technicznej oraz z zakresu infrastruktury

społecznej i gospodarczej, *ochrony środowiska i gospodarki wodnej*. W ramach infrastruktury technicznej przewiduje się *budowa drogi S51 Olsztyn – Olsztynek (zrealizowana), budowa obwodnicy Olsztyna [droga Nr 16] (zrealizowana), rozbudowa drogi wojewódzkiej nr 598 na odcinku od skrzyżowania ul. Płoskiego z ul. Witosa/Bukowskiego do węzła Jaroty (S51), poprawa połączeń sieciowych województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz zwiększenie bezpieczeństwa ruchu, kompleksowe przedsięwzięcia z zakresu zrównoważonej mobilności miejskiej/ekologicznego transportu, prace na linii kolejowej nr 216 na odcinku Działdowo – Olsztyn [projekt o znaczeniu makroregionalnym]*. ~~budowę drogi S51 Olsztyn – Olsztynek, budowę obwodnicy Olsztyna w ciągu DK nr 16 oraz modernizacja linii kolejowych do odpowiednich prędkości przewozowych, w tym: 101–120 km/h na linii Działdowo – Olsztyn. Z kolei modernizacja linii 110 kV Olsztyn Mątki – Olsztynek, budowa GPZ Tomaszkowo wraz z zasilającymi liniami 110 kV, realizacja gazociągów wysokiego ciśnienia relacji Kościerzyna – Olsztyn Jemiołowo – Bartąg oraz realizacja gazociągów wysokiego ciśnienia relacji Bartąg – Grądek – Wadąg, budowa, przebudowa i modernizacja sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej~~ stanowią inwestycje z zakresu infrastruktury technicznej. ~~Utworzenie szlaku turystycznego rzeką Łyną poprzez rozwój infrastruktury podstawowej dla turystyki wodnej, rozwój bazy noclegowej i turystycznej o nazwie „Łyna Alle Ława” jest inwestycją z zakresu infrastruktury społecznej i gospodarczej.~~

Podsumowanie

Gmina Stawiguda charakteryzuje się wysokimi walorami środowiska przyrodniczego z dużym udziałem powierzchni prawnie chronionych. Przesądza to o ograniczonych możliwościach wzrostu działalności przemysłowej. Jednocześnie stwarza szansę na rozwój usług turystycznych, przy zagospodarowaniu terenu uwzględniającym potrzeby ochrony oraz potrzeby podniesienia atrakcyjności obszaru dla turystyki. Wysokie walory środowiska są podstawą rozwoju przestrzeni gminy jako dobrego miejsca do zamieszkania. Dobra dostępność komunikacyjna, wyposażenie terenów w infrastrukturę techniczną oraz walory środowiskowe i krajobrazowe tworzą sprzyjające warunki do rozwoju mieszkalnictwa.

Gmina Stawiguda położona w granicach Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Olsztyna jest obszarem występowania niekorzystnych zjawisk związanych ze suburbanizacją. Niekontrolowane rozlewanie się zabudowy mieszkaniowej wymaga intensywnych działań z zakresu polityki przestrzennej na poziomie lokalnym (plany zagospodarowania przestrzennego) oraz działań inwestycyjnych z zakresu infrastruktury technicznej.

W polityce regionalnej obszar gminy Stawiguda wskazany jest jako rejon o dużym potencjale w zakresie lokalizacji funkcji usługowych i produkcyjnych, szczególnie w części położonej w sąsiedztwie Olsztyna oraz w rejonie węzłów komunikacyjnych.

Lokalizacja funkcji uciążliwych wymaga szczególnej uwagi i roztropności ze względu na wrażliwość środowiska przyrodniczego i podatność na antropopresję.

2. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu oraz stanu ładu przestrzennego i wymogów jego ochrony

2.1. Analiza istniejącej zabudowy (struktura sieci osadniczej)

Gminę Stawiguda charakteryzuje niejednorodne rozmieszczenie sieci osadniczej wynikające z uwarunkowań środowiskowych, przede wszystkim ze znacznego udziału gruntów leśnych (57%), gruntów rolnych (23%), wód powierzchniowych (14%) oraz obszarów objętych prawną ochroną. Miejscowość Stawiguda jako ośrodek administracyjny pełni znaczącą rolę w strukturze sieci osadniczej. Część północna gminy to obszar silnego oddziaływania miasta wojewódzkiego Olsztyna zwłaszcza w odniesieniu do terenów położonych bezpośrednio przy granicy z miastem (obróby: Bartąg, Jaroty, Bartązek), gdzie widoczna jest silna presja urbanizacyjna wynikająca również z polityki przestrzennej miasta Olsztyna. Na terenach położonych najbliżej granicy z Olsztynem rozwija się zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna oraz zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna o zdecydowanie intensywnym charakterze. W centralnej części gminy osadnictwo wiejskie (historyczne) przenika się z nowym osadnictwem mieszkaniowym. Taki rodzaj zabudowy wynikający z silnych procesów suburbanizacyjnych obejmuje kilka obszarów: w środkowej części gminy w pobliżu jeziora Wulpińskiego (Dorotowo, Tomaszkowo, Majdy i Kręsk), w południowo-zachodniej części gminy (Wymój, Gryżliny, Zezuj, Miodówko) oraz środkowo-wschodniej części gminy (Ruś, Gąglawki). Uzupełnieniem zabudowy wiejskiej tych terenów jest rozwijająca się zabudowa usługowa i produkcyjna związana z prowadzoną na tych terenach działalnością gospodarczą.

Miejscowość gminna Stawiguda, powoli aspirująca do roli małego miasta to rozwijający się na bazie dawnego założenia wiejskiego charakterystyczny układ urbanistyczny. Oś układu stanowią dwie drogi (ulice) tworzące w miejscu przecięcia rodzaju placu, który stanowi miejsce centralne miejscowości. Stawiguda, pierwotnie funkcjonująca jako ulicówka, z czasem przekształciła się w wielodrożnicę. Obecnie układ urbanistyczny miejscowości jest znacznie bardziej skomplikowany, gdyż od strony północnej oraz od strony wschodniej dawna tkanka urbanistyczna „obrosła” osiedlami zabudowy jednorodzinnej. Analizując sposób zabudowy tych osiedli można stwierdzić, że w większości są to dobrze zaprojektowane układy urbanistyczne, wyposażone w infrastrukturę techniczną i utwardzone drogi osiedlowe.

Część południowa gminy to zdecydowanie odmienny charakter zabudowy, polegający na rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych współistniejących z zabudową mieszkaniową o charakterze rezydencjalnym zlokalizowane we wsiach: Pluski, Zielonowo oraz Rybakach.

Podejmując próbę charakterystyki zabudowy na terenie gminy Stawiguda, wyznaczono grupy obiektów jednorodnych pod względem pełnionej funkcji, rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych, a także uwarunkowań historycznych. Pierwszą wydzieloną grupą jest zabudowa mieszkaniowa, którą należy traktować łącznie z zabudową zagrodową. Do grupy tej zaliczono obiekty zabudowy mieszkaniowej wiejskiej (jednorodzinnej i zagrodowej), podmiejskiej oraz zabudowy miejskiej

(wielorodzinnej i jednorodzinnej). Do grupy tej zaliczono również budynki rekreacji indywidualnej ze względu na ich gabaryty oraz intensywność zabudowy. W grupie zabudowy usługowej wyróżniono budynki handlowe, usług turystycznych, obsługi rolnictwa, a także budynki usług publicznych jak, kościoły, szkoły, remizy strażackie i inne obiekty. Z pozostałej zabudowy wyodrębniono obiekty przemysłowe i magazynowo-składowe, stanowiące najczęściej dominantę ze względu na znaczne gabaryty. Ostatnią grupą charakterystyczną dla terenu gminy jest zabudowa związana z obsługą rolnictwa, do której zaliczono występujące fermy hodowlane.

2.1.1. Charakterystyka zabudowy występującej na terenie gminy Stawiguda

Do niedawna przeważającym typem zabudowy w gminie Stawiguda była zabudowa wiejska związana z prowadzeniem gospodarstwa rolnego oraz zabudowa mieszkaniowa i usługowa lokalizowana w ramach zwartej zabudowy oraz w sposób charakterystyczny dla terenów Warmii w postaci osadnictwa kolonijnego i w postaci śladów tzw. osadnictwa spontanicznego (np. osad leśnych). Zabudowa siedliskowa związana z produkcją rolniczą tworzona była wokół prostokątnego lub kwadratowego podwórza o znacznej powierzchni. Siedliska położone w granicach zwartej zabudowy wsi ze względu na zagęszczenie zabudowy, zajmują mniejsze powierzchnie i położone są w sąsiedztwie zabudowy typowo mieszkaniowej, która powstała w późniejszym czasie w wyniku dywersyfikacji dochodów mieszkańców wsi. W ostatnim okresie zabudowa części obrębów wsi gminy Stawiguda (w szczególności Jaroty, Bartąg, Stawiguda, Tomaszkowo) uległa zdecydowanym przekształceniom uzyskując charakter zabudowy podmiejskiej. W obrębach graniczących z miastem Olsztyn, jak np. Jaroty i Bartąg powstaje nowa zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna, gdzie dotychczas przeważała zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i rozproszona zabudowa zagrodowa.

Zmiany dotyczą zarówno rozwiązań architektonicznych (np. detali architektonicznych, bryły budynku, elewacji), jak również rozwiązań urbanistycznych, w których przeważa najczęściej prosty, ortogonalny sposób wydzielania nowych terenów, odbiegający od dotychczasowego sposobu rozplanowania zabudowy historycznej miejscowości. Spora część gruntów rolnych została podzielona i przeznaczona na cele zabudowy mieszkaniowej i towarzyszącej jej zabudowy usługowej. Uzupełnieniem zabudowy wiejskiej w części wsi stanowią budynki po dawnych państwowych gospodarstwach rolnych (Rybaki, Gąglawki, Tomaszkowo, Bartąg). W niektórych wsiach bezpośrednio z zabudową mieszkaniową sąsiaduje zabudowa hodowlana (np. Gryżliny).

Charakterystyka układów ruralistycznych

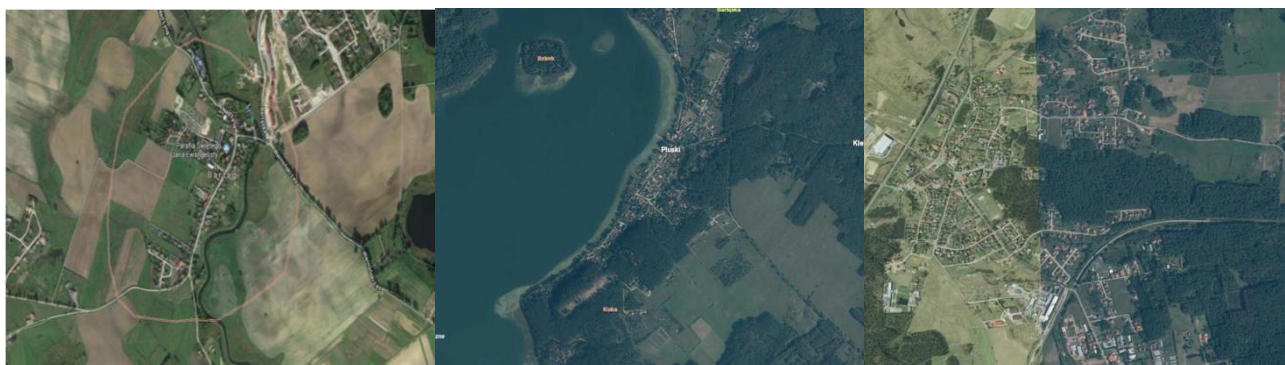
Dominującą formą ruralistyczną w osadnictwie gminy Stawiguda były wsie typu ulicówki oraz towarzysząca zabudowa kolonijna. Układy urbanistyczne w wyniku rozbudowy przekształciły się w układy wielodrożne, a także szeregowki nadbrzeżne budowane wzdłuż linii brzegowej jeziora. Do przykładów rozwiązań typu ulicówka należy wieś Bartąg i Dorotowo, szeregowki nadbrzeżnej wieś Pluski i Wymój, a wielodroźnicy Stawiguda oraz Tomaszkowo. Wymienione wyżej typy wsi charakteryzowały się zwartością i regularnością zabudowy. Składały się z 20-40 gospodarstw, a ich cechą charakterystyczną było to, że działki przeznaczone pod zabudowę były wydzielane z pól uprawnych (na zapleczu zabudowy rozpoczynały się pola uprawne).

Dynamiczny proces suburbanizacji doprowadził do istotnych zmian przestrzennych w miejscowościach położonych w zasięgu oddziaływania Olsztyna (cała północna i centralna część gminy oraz wieś Gryżliny). Układy ulicowe i szeregowo przekształciły się w układy wielodrożnicowe, przypominając sposobem rozplanowania bardziej zabudowę osiedli miejskich niż zabudowę typową na obszarach wiejskich. Również na terenach atrakcyjnych turystycznie (np. Pluski, Wymój, Ruś przekształcenia przestrzenne przerosły swoją skalą dotychczasowe granice miejscowości, wchodząc na pola uprawne. We wszystkich typach wsi najczęściej zagrody łączyły się bezpośrednio z polami. Z czasem pomiędzy zabudową zagrodową pojawiła się zabudowa o innej funkcji: mieszkaniowa, turystyczna (leśniskowa) i usługowa, a układ ulicowy (rzędowy) przekształcił się w układ wielodrożny.

Charakterystyczną cechą zabudowy warmińskiej jest zabudowa kolonijna. Siedliska w formie zbliżonej do prostokąta lub kwadratu są lokowane pośród gruntów rolnych na stosunkowo dużych arealach. Charakterystyczne dla tego układu jest to, że do każdego gospodarstwa prowadziła oddzielna droga dojazdowa z drogi głównej i nie stosowano linii zabudowy. Układy kolonijne są widoczne w zabudowie wsi Dorotowo i Tomaszkowo. W pozostałych wsiach zostały wchłonięte przez rozwijającą się zabudowę (np. w Gryżlinach).

Charakterystyczną cechą układów ruralistycznych w gminie Stawiguda jest zabudowa położona wzdłuż brzegów jezior i rzeki, które stanowią naturalną barierę rozwoju miejscowości.

Na rysunku 9. przedstawiono przykłady występujących na terenie gminy Stawiguda podstawowych układów ruralistycznych.

Bartąg (ulicówka)

Pluski (szeregowka nadbrzeżna)

Stawiguda (wielodrożnica)

Rysunek 9. Podstawowe typy układów ruralistycznych w gminie Stawiguda

Źródło: Ortofotomapa

Charakterystyka zespołów zagrodowych

Na Warmii przeważały duże, dobrze rozwinięte i bogate wsie chłopskie, w których większość stanowiły średnie gospodarstwa, stosunkowo niewiele było małych majątków ziemskich oraz wielkich majątków biskupich. Charakterystyczne dla Warmii były kolonie leśne oraz zabudowa rozproszona. Działka siedliskowa najczęściej przybierała formę prostokąta o proporcjach 3:4 i średniej powierzchni ok 3000 m². Odległość pomiędzy siedliskami wynosząca średnio 800 – 900 m, wynika przede wszystkim ze średniej wielkości gospodarstwa rolnego. Lokalizacja siedlisk względem siebie zaburzona była występowaniem naturalnych form terenowych, najczęściej w postaci lasów i jezior.

W gminie Stawiguda można wyróżnić dwa typy zagrod w układzie kalenicowym i szczytowym. W pierwszym typie, który charakteryzuje się prostokątną działką

zorientowaną w stosunku do drogi dłuższym bokiem, budynek mieszkalny zlokalizowany jest z przodu działki, równolegle do drogi. Znajdują się tu jeden, dwa lub trzy budynki gospodarcze, które w poszczególnych wariantach zmieniają swoje położenie względem budynku mieszkalnego. W układzie szczytowym działki o kształcie prostokąta, dłuższym ramieniem przylegają do drogi. Budynek mieszkalny zlokalizowany z przodu działki, prostopadle do drogi. Występują tu, podobnie jak w typie pierwszym, jeden lub dwa budynki gospodarcze, które w poszczególnych wariantach zmieniają swoje położenie względem budynku mieszkalnego. Materiałem budulcowym przy zabudowie zagrodowej była cegła, kamienie i drewno oraz dachówka ceramiczna jako pokrycie dachów.

Przykłady rozplanowania zabudowy zagrodowej w gminie Stawiguda pokazano na rysunku 10.

Rysunek 10. Przykład rozplanowanie siedlisk w zabudowie kolonijnej

Źródło: Ortofotomapa (geoportal.gov.pl)

Charakterystyka występującej zabudowy

Dom mieszkalny zgodnie z tradycyjną zabudową wznoszono na planie prostokąta o wymiarach ściany szczytowej podłużnej 3:5, przy długości ściany szczytowej dochodzącej do 8,5 m. Materiałem budulcowym była cegła ceramiczna licowana, fundamenty i cokoły budowano kamienne. Dom realizowano jako parterowy ze ścianą kolankową z niewielkimi oknami i poddaszem użytkowym pełniącym funkcje mieszkalną i spichlerzową. Nachylenie połaci dachowej oscylowało między 40° – 45° . Dach dwuspadowy o symetrycznych połaciach pokrywano dachówką ceramiczną, esówka. Okapy wyprowadzano poza szczyty i ściany budynku na długość ponad 0,5 m. Frontowa elewacja przeważnie składała się z pięciu osi, w środkowej osi mieściły się drzwi do budynku. Poziom stropu parteru akcentował fryz kostkowy z cegieł biegnących wokół budynku. Nad drzwiami wejściowymi z ryzalitem jednoosiowym na poziomie poddasza umiejscowiona była wstawka jednoosiowa, nakryta daszkiem dwuspadowym. Kalenica wstawki znajdowała się poniżej kalenicy głównej. Analogicznie skonstruowana elewacja tylna składała się zazwyczaj z pięciu osi, z otworem drzwiowym w osi środkowej, bez wstawki. Układ okien w budynku zachowywał symetrię, po dwa okna umieszczone były w parterze oraz jednym lub dwoma oknami (małymi lub dużymi) w szczytach. Jeżeli ze względów użytkowych otwory w ścianach nie były potrzebne, zastępowano je blendami z zachowaniem równowagi symetrii elewacji. Stolarka okienna i drzwiowa wykonana z drewna, okna prostokątne o proporcjach 2:3 z nadprożem prostym lub sklepieniem łukiem odcinkowym. Stolarkę drzwiową charakteryzowały często dwuskrzydłowe drzwi frontowe, zdobione z przeszkleniami w górnej płycinie. Tylne drzwi pozbawione były przeważnie dekoracji i składały się z jednego skrzydła. Kolorystyka stolarki okiennej

była przeważnie osadzona w odcieniach zieleni i niebieskiego, natomiast drzwiowa w odcieniach brązu.

Budynki mieszkalne tynkowane równie często występowały na terenie zabudowy wiejskiej. Proporcje, konstrukcja i gabaryty obiektu są analogiczne do budynków ceglanych. Ściany murowane pokryte były tynkiem wykańczanym fakturowo lub na gładko. Ściany malowano w różnych odcieniach szarości, detale architektoniczne malowano w odcieniach bieli lub jasnych kolorach kontrastujących z tłem. Dekoracja elewacji występowała w postaci cokołu kamiennego spoinowanego, opasek wokół otworów okiennych i drzwiowych, nadokiennych i podparapetowych, gzymsu kordonowego, lizen lub pilastrów na narożnikach budynków. Zabudowę warmińską charakteryzuje bogate zdobnictwo w postaci detali architektonicznych (np. zdobione werandy).

Budynki inwentarskie to przeważnie obiekty wielofunkcyjne, na parterze były najczęściej pomieszczenia dla zwierząt, poddasze natomiast wykorzystywano do gromadzenia paszy. Część parterowa murowana była zazwyczaj z cegły, czasami z kamienia. Ścianka kolankowa i ściana szczytowa wykonana była zazwyczaj z konstrukcji drewnianej obitej deskami. Dachy o nachyleniu płaci ok. 45° kryte dachówką ceramiczną.

Stodoły występujące na terenie gminy wznoszone były w konstrukcji drewnianej, czasem w części wypełniane czerwoną cegłą ceramiczną – mur pruski. Dach o nachyleniu połaci zawartym w przedziale 40-45° kryty czerwoną dachówką ceramiczną.

Przykłady zabudowy mieszkalnej wiejskiej w gminie Stawiguda pokazano na rysunku 11.

Rysunek 11. Charakterystyczne typy budynków mieszkalnych w zabudowie wiejskiej

Zabudowa podmiejska

Ze względu na sąsiedztwo terenów mieszkaniowych Olsztyna oraz znaczną presję inwestycyjną na tereny atrakcyjne turystycznie, kolejną charakterystyczną grupą zabudowy wyraźnie odróżniającą się od pozostałej jest zabudowa podmiejska występująca w północnej części gminy (obręb: Bartąg, Jaroty, Bartązek) oraz w terenach atrakcyjnych przyrodniczo (w pobliżu jezior i kompleksów leśnych). Nowa zabudowa jest odpowiedzią na rosnące potrzeby mieszkańców miasta Olsztyn, którzy w wyniku procesów suburbanizacyjnych migrują poza miasto, do miejscowości dobrze skomunikowanych z ośrodkiem miejskim. Analiza zachodzących procesów pozwala na wyróżnienie trzech typów zabudowy podmiejskiej występujących na terenie gminy Stawiguda:

- zabudowa wielorodzinna zlokalizowana przy granicy z miastem Olsztyn w sąsiedztwie już istniejącej zabudowy wielorodzinnej, na Jarotach budynki czterokondygnacyjne o dachach dwuspadowych pokrytych blachą, w obrębie Bartąg (os. Tęczowy Las i Morena) budynki od czterech do siedmiu kondygnacji o dachach płaskich,
- zabudowa jednorodzinna w budynkach szeregowych, w których dominują budynki dwukondygnacyjne z poddaszem użytkowym, wysokość budynków nie przekracza 10 m, dachy wielospadowe o kącie nachylenia od 30° – 45°, pokryte dachówką ceramiczną lub materiałem do niej zbliżonym w odcieniach czerwieni,
- zabudowa jednorodzinna w budynkach wolnostojących, gdzie zdecydowanie brakuje dominującego stylu architektonicznego lub chociażby próby nawiązania do stylu warmińskiego – wśród nowej zabudowy przeważają budynki dwukondygnacyjne z poddaszem użytkowym o wysokości nieprzekraczającej 10 m, dachach wielospadowych o kącie nachylenia połaci dachowych od 30° do 45° (można wyróżnić również budynki parterowe z dachem wielospadowym o kącie nachylenia dachu do 40°, w bryle takiego budynku zazwyczaj zawarty jest garaż, wśród większości nowych budynków widoczna jest tendencja stosowania jasnej – beżowej – kolorystyki elewacji wzbogaconej detalami wykonanymi z kamienia, stali, drewna).

Zabudowa podmiejska, na tyle jest podobna do zabudowy obrzeży miasta Olsztyn, że trudno jest wskazać granicę pomiędzy miastem, a gminą wiejską.

Przykłady nowej zabudowy podmiejskiej w gminie Stawiguda pokazano na rysunku 12.

zabudowa podmiejska w obrębie
Bartągu

zabudowa podmiejska w obrębie

zabudowa podmiejska w

Bartąg

Jaroty

Rysunek 12. Nowa zabudowa podmiejska na terenie gminy Stawiguda

Charakterystyka pozostałych budynków występujących na terenie gminy Stawiguda

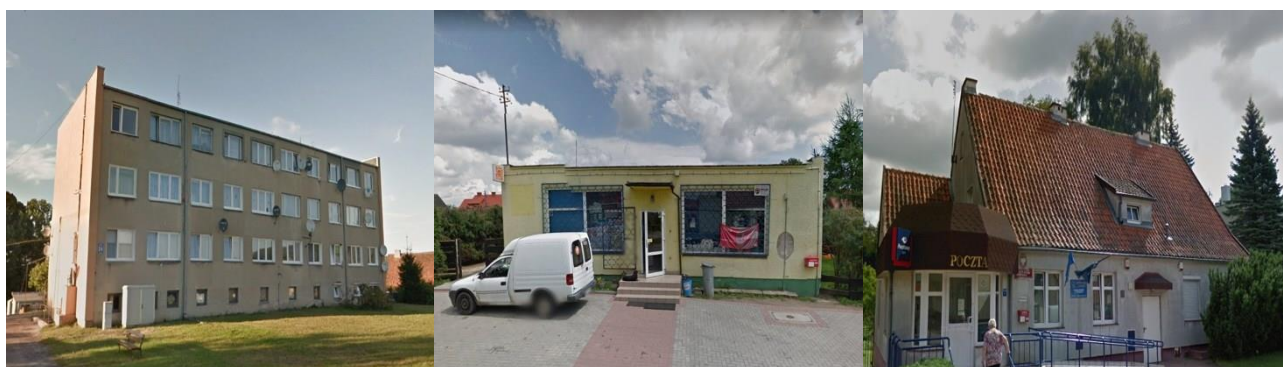
Na terenie gminy występują pozostałości zabudowy dawnych państwowych gospodarstw rolnych, najczęściej w postaci niewielkich osiedli bloków wielorodzinnych. Dosyć poważnym problemem w przypadku takich rozwiązań jest znaczne zużycie techniczne budynków oraz rozwiązania architektoniczne nie dostosowane do krajobrazu wiejskiego. Pomimo kilkudziesięciu lat funkcjonowania oraz zagospodarowania terenów sąsiednich (zieleni, ogrody) zabudowa wielorodzinna (choć nie na taką skalę, jak w innych gminach) nie jest pozytywnym przykładem rozwiązań urbanistycznych

i architektonicznych. Przykładem takich osiedli jest zabudowa we wsi Rybaki, Gągławki, Stawiguda (osiedle pracowników leśnych) oraz Bartążek.

Inny rodzaj zabudowy niezbyt często występującej na terenie gminy Stawiguda to zabudowa związana z prowadzoną działalnością gospodarczą. Obiekty handlowe występujące na terenie gminy, to najczęściej budynki dawnych spółdzielni powstałe w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego wieku, jak np. budynek w Gryźlinach czy Dorotowie.

Placówki publiczne na terenie gminy często lokalizowane są jeszcze w tradycyjnych budynkach (światlica, poczta, szkoła). Kształtem i proporcjami zbliżone do tradycyjnych budynków mieszkalnych.

Przykłady wyżej wymienionej zabudowy na terenie gminy Stawiguda pokazano na rysunku 13.

zabudowa wielorodzinna w Bartążku budynek sklepu w Gryźlinach poczta w Stawigudzie

Rysunek 13. Przykłady różnej zabudowy na terenie gminy Stawiguda

2.1.2. Zagrożenia ład przestrzennego na terenie gminy Stawiguda

Ład przestrzenny to takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjnoestetyczne.

Ocena stanu ład przestrzennego na terenie gminy Stawiguda nie jest jednoznaczna. Obszar można podzielić na: strefę centralną – stanowiącą ośrodek administracyjny (miejscowość Stawiguda), strefę północną – obszar silnego oddziaływania miasta Olsztyn oraz strefę południową – obszar zabudowy mieszkaniowej, w tym rozwoju funkcji rekreacyjnych i turystycznych na terenach o bogatych walorach krajobrazowych. Pewne zagrożenia pojawiają się na terenach położonych w pobliżu obwodnicy Olsztyna (w związku z zabudową magazynową i przemysłową), a także w miejscowościach wiejskich o wysokich walorach krajobrazowych (w związku z nową zabudową, która formą, materiałami i rozwiązaniami architektonicznymi nie do końca nawiązuje do wiejskiej zabudowy). Zagrożenia stanu ład przestrzennego widoczne są poza tym w obrębach Jaroty i Bartążek gdzie powstaje zabudowa wielorodzinna łącząca się z tkanką miejską, zacierając granice między gminą Stawiguda a gminą Olsztyn.

Również miejscowość gminna Stawiguda poddana jest silnej presji inwestycyjnej. W tym miejscu szczególnego znaczenia nabiera jakość nowej architektury. Powstaje zabudowa wielorodzinna oraz rozrasta się zabudowa jednorodzinna tworząc nowe

osiedla o charakterze podmiejskim. Potrzeba terenów pod zabudowę mieszkaniową przekształca wsie eliminując rolniczy charakter tych terenów.

Stan ładu przestrzennego gminy odzwierciedla procesy charakterystyczne dla całego kraju, polegające na braku nawiązania do tradycyjnej architektury. Odrębnym problemem jest powstawanie skupisk czy nawet pojedynczych budynków w oddaleniu od istniejącej zabudowy. Przeciwdziałanie tym niekorzystnym zjawiskom jest bardzo trudne ze względu na uwarunkowania prawne wynikające z obecnego systemu planowania przestrzennego i prawa własności do nieruchomości. Pochodną tych procesów są granice i kształt działek lub terenów, które w przeważającej większości są wynikiem przypadkowego podziału gruntów rolnych bez zapewnienia odpowiednich cech geometrycznych oraz warunków dojazdu. Grunty te często oferowane są na rynku jako tereny pod zabudowę bez zapewnienia odpowiednich standardów urbanistycznych.

Upraszczając ocenę, można stwierdzić, że stan ładu przestrzennego gminy jest zadowalający. Poważnym zagrożeniem są jednak niekorzystne procesy suburbanizacyjne w części północnej gminy, które wymagają stałego monitorowania. Optymalnym rozwiązaniem byłoby sporządzenie dla terenów północnych gminy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (uzupełnienie istniejących planów miejscowych).

Podsumowanie

Do podstawowych zagrożeń ładu przestrzennego na terenie gminy Stawiguda należy zaliczyć:

- lokalizowanie nowej zabudowy w oderwaniu od istniejących układów urbanistycznych miejscowości – brak ciągłości przestrzennej (co wpływa między innymi na podwyższone koszty wyposażenia w infrastrukturę techniczną),
- presja inwestorów związana z zagęszczeniem zabudowy w obrębach graniczących z Olsztynem (np. Jaroty, Bartążek, Bartąg),
- niedostateczne wyposażenie terenów w infrastrukturę techniczną powodujące znaczne obniżenie standardów zabudowy (istniejące sieci niedostosowane do zwiększającej się liczby użytkowników),
- presja na tworzenie zupełnie nowych skupisk zabudowy bez uzasadnienia z punktu widzenia urbanistycznego (najczęściej dotyczy to terenów atrakcyjnych pod względem krajobrazowym),
- niekontrolowany sposób rozwoju nowej zabudowy na terenach wiejskich – brak kontynuacji charakteru zabudowy tradycyjnej, dowolność w stosowaniu materiałów wykończeniowych, kolorystyki elewacji i pokrycia dachowego, brak jednolitych zasad w zakresie geometrii dachów, orientowania budynków względem drogi.

2.2. Stan prawny gruntów

Biorąc pod uwagę znaczny udział lasów i jezior w ogólnej powierzchni gminy, należy stwierdzić, że zdecydowanie dominuje mienie państwowe, a więc Skarb Państwa. W przypadku lasów, władającym są poszczególne nadleśnictwa, zaś w przypadku jezior władającym jest marszałek województwa. Wśród pozostałych grup wyróżnia się znaczna liczba spółek, w tym deweloperów, którzy posiadają rezerwę na kolejne

inwestycje (głównie w części północnej gminy). Natomiast w związku z realizacją obwodnicy

Olsztyna, w północnej części gminy stosunkowo duży teren należy obecnie do Generalnej

Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad. Znaczą powierzchnię posiada także Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa oddział w Olsztynie, głównie na północ od obwodnicy Olsztyna i zachód od S51. Tereny przeznaczone do zabudowy są w większości własnością osób fizycznych i zlokalizowane są głównie w granicach zwartej zabudowy wsi.

2.3. Uwarunkowania wynikające z diagnozy przygotowanej na potrzeby strategii rozwoju gminy

Do czasu sporządzenia częściowej zmiany studium, nie została opracowana diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, przygotowywana na potrzeby strategii rozwoju, o której mowa w art. 10a ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, z której wynikałyby uwarunkowania rozwoju gminy.

3. Stan środowiska, w tym stan rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego

EKO FIZ JOGRAFIA

3.1. Zasoby i stan środowiska przyrodniczego

3.1.1. Geomorfologia, budowa geologiczna

Gmina Stawiguda położona jest w obrębie jednostki fizjograficznej o nazwie Pojezierze Olsztyńskie. Jednostką geomorfologiczną dominującą przestrzennie jest sandr. Budują go utwory piaszczyste i piaszczysto-żwirowe, osadzone przez wody lodowcowe w fazie pomorskiego zlodowacenia północnopolskiego (bałtyckiego). Rozległe powierzchnie sandrowe dominują szczególnie w południowej i środkowej części obszaru gminy (na południe od Kręska, Majd, Gąglawek, Bartąga). Ich rzeźba jest przeważnie falista. Równinną rzeźbą charakteryzuje się sandr fazy leszczyńskiej leżący na południe od Gryżlin.

Spod piasków miejscami wynurzają się wysoczyzny polodowcowe, wykształcone głównie w postaci glin zwałowych osadzonych głównie w fazie pomorskiej (w rejonie Stawigudy

i Wymoju), a w części południowej – w fazie leszczyńskiej zlodowacenia północnopolskiego (w rejonie Plusek i Gryżlin). Falista wysoczyzna polodowcowa większe obszary zajmuje w północnej części terenu gminy (głównie w rejonie

Tomaszkowa i jeziora Bartąg), gdzie gliny zwałowe budujące ją przy powierzchni zostały zdeponowane w fazie pomorskiej zlodowacenia północnopolskiego.

Szczególnie dynamiczną, pagórkowatą rzeźbą charakteryzuje się zróżnicowany litologicznie pas moren czołowych, w rejonie Kręska i Majd. W rejonie Bartąga występują rozległe wysoczyzny kemowe, zbudowane z mułków i piasków pyłowatych, osadów zdeponowanych w warunkach utrudnionego odpływu wód lodowcowych.

Na obszarach wysoczyznowych znajdują się liczne drobnopowierzchniowe zagłębienia. Obszary wysoczyznowe rozczłonkowane są też obniżeniami wieloprzestrzennymi o przebiegu najczęściej zbliżonym do południkowego. Wypełniają je wody jezior i osady holoceniowe. W mniejszym stopniu są to osady rzeczne (głównie piaski), a na większych powierzchniach osady jeziorne (mułki, gytie) lub organiczne (namuły i torfy).

Znaczna część tych obniżeń to rynny subglacialne, na ogół głęboko (do około 30 m) wcięte w obszary wysoczyznowe. Do większych z nich należą rynny jezior Łańskiego, Plusznego i Wulpińskiego. Także głęboko wcięta w wysoczyznę jest dolina rzeki Łyny, w części północnej dość rozległa (o szerokości około 0,5 – 1,0 km). Spadki na zboczach osiągają wartości od 15 do 30 %, a deniwelacje lokalne dochodzą do 40 m.

Powierzchnie terenów wyniesionych położone są przeważnie na wysokościach od 130 m n.p.m. w części północnej do 170 m n.p.m. w części południowej gminy. Najniżej położone partie doliny Łyny na północnym skraju gminy leżą na wysokości około 102 m n.p.m.

Miąższość utworów osadzonych w epoce lodowcowej jest zróżnicowana. W rejonie Gąglawek przekracza 250 m, w Bartążku wynosi 70 m, a w rymnie jez. Pluszne jest zredukowana do zera. Podłoże podczwartorzędowe stanowią na ogół osady neogenu wykształcone przeważnie jako iły i mułki z wkładkami węgla brunatnego.

Według podziału geologicznego obszar gminy leży w obrębie syneklizy perybałtyckiej, w jej strefie przejściowej do wyniesienia mazursko-suwańskiego. Prekambryjska platforma skał krystalicznych nadbudowana jest skałami osadowymi o miąższościach rzędu 1,8 – 2,2 km. Powierzchnia stropowa skał krystalicznych zapada w kierunku zachodnim.

3.1.2. Gleby

Użytki rolne zajmują 22,4 % powierzchni gminy (wg rocznika statystycznego województwa warmińsko-mazurskiego za rok 2001). Wśród nich przeważają grunty orne – 70,5 % powierzchni użytków rolnych. Pozostałe prawie 30 % to łąki i pastwiska. Ułamek procenta stanowią sady.

Obszar gminy charakteryzuje się występowaniem gleb zwięzłych, gliniastych i ilastych, w części północnej, lżejszych piaszczystych w części środkowej i południowej. Średni punktowy wskaźnik jakości rolniczej przydatności gleb w gminie wynosi 41,7 i jest znacząco niższy od średniej wojewódzkiej (50,1). Typologicznie dominują brunatne właściwe przy znacznym udziale gleb bielcowych. Czarne ziemie występują na niewielkim obszarze w rejonie jeziora Wulpińskiego i Bartąga.

Wśród gleb zwięzłych dominuje kompleks pszenny dobry (o glebach głównie III klasy bonitacyjnej), który zajmuje około 14 % powierzchni gruntów ornych. Skład gatunkowy jest różnorodny. Występują iły w całym profilu glebowym, pyły zwykłe i ilaste całkowite lub zalegające na glinach, gliny lekkie pylaste, gliny średnie całkowite lub podścielone iłami. Są to żyzne gleby o dobrej strukturze, właściwych stosunkach wodnych i

wykształconym profilu ornopróchnicznym. Nadają się do uprawy prawie wszystkich roślin, a wydajność ich jest duża. Duże powierzchnie tych gleb występują w rejonie Tomaszkowa i Bartąga. W rejonie Bartąga, Kręska, Majd, na terenach o dynamicznej rzeźbie powierzchni występuje kompleks pszenno-wadliwy. Zajmuje on ok. 4 % powierzchni gruntów ornych w gminie. W skład jego wchodzi gliny lekkie całkowite, gliny pylaste lub ility zwięzłe i pylaste całkowite. Wadliwość tych gleb wynika z położenia. Szybki spływ wód powierzchniowych powoduje niedobory wilgoci, szczególnie w okresie wegetacyjnym. Należą do IIIb i IVa klasy bonitacyjnej. Dobór roślin uprawnych jest stosunkowo wąski, a plonowanie uzależnione jest od pogody.

Gleby kompleksu pszenno-żytniego zajmują około 5 % powierzchni gruntów ornych w gminie. Występują w rejonie Bartąga, Tomaszkowa, Gryżlin i Wymoju. W składzie gatunkowym występują piaski gliniaste mocne na glinach lub pyłach. Na glebach tego kompleksu, należącego do IIIb, IVa i IVb klasy bonitacyjnej uprawia się prawie wszystkie rośliny, a plonowanie zależy od odpowiedniej agrotechniki.

Na terenie gminy znaczne obszary (około 25 % powierzchni gruntów ornych) zajmuje kompleks żytni dobry o lżejszych glebach, mniej zasobnych w składniki pokarmowe. Są to gleby żytnio-ziemniaczane, nadające się również do uprawy jęczmienia i innych roślin o niezbyt wysokich wymaganiach glebowych. Gatunkowo przeważają piaski gliniaste mocne lub lekkie pylaste zalegające na glinach, pyłach lub piaskach słabogliniastych, IV klasy bonitacyjnej. Plonowanie zależne jest od sposobu gospodarowania i opadów atmosferycznych. Gleby tego kompleksu występują głównie w rejonie wsi: Gryżliny, Wymój, Pluski, Bartąg, Gąglawki, Tomaszkowo, Majdy oraz w rejonie Stawigudy.

Gleby lekkie, kompleksu żytniego słabego zajmują około 20 % powierzchni gminy. Skupiają się głównie na wschód od jeziora Wulpińskiego (w rejonie Dorotowa i Gąglawek). Skład mechaniczny jest prawie jednolity. Przeważają piaski słabogliniaste zalegające na piasku luźnym. Są to gleby lekkie, okresowo za suche, ubogie w składniki pokarmowe. Należą zwykle do piątej klasy bonitacyjnej. Dobór roślin jest ograniczony i sprowadza się do żyta, ziemniaków, łubinu. Uzyskiwane plony zależne są od ilości opadów atmosferycznych.

Gleby najłabsze, kompleksu żytnio-łubinowego zajmują bardzo duże powierzchnie (około 29 % powierzchni gminy). Gleby te dominują w południowej części gminy. Znaczne ich powierzchnie zalegają też w rejonie Rusi i Kręska oraz Stawigudy. Gatunkowo są to piaski słabogliniaste płytko podścielone piaskiem luźnym. Poziom próchnicy i składników pokarmowych jest niski. Dobór roślin uprawnych jest bardzo ograniczony. Uprawia się głównie łubin, żyto, ziemniaki.

Gleby kompleksów zbożowo-pastewnych (zajmujące około 2 % powierzchni gruntów ornych w gminie), których niewielkie powierzchnie występują na północny-wschód od jeziora Wulpińskiego oraz okolicy Bartąga typologicznie należą do czarnych ziem. Skład gatunkowy jest różnorodny. Występują gleby ilaste, pylaste, gliny i piaski. Gleby te charakteryzują się okresowym nadmiernym uwilgotnieniem. Należą do klas bonitacyjnych od IVa do VI.

Obecnie duże powierzchnie gruntów rolnych, głównie tych najłabszych są rolniczo nieużytkowane. W wyniku naturalnej sukcesji wtórnej, znaczne powierzchnie ugorowanych od lat terenów rolnych porastają młode zadrzewienia, głównie sosny i brzozy.

Użytki zielone skupiają się głównie w dolinie Łyny. Duże obszary zajmują też w rejonie Gąglawek i Miodówka. Występuje kompleks średni i słaby o glebach torfowych. W rejonie Bartąga użytki zielone mają bardziej zróżnicowany skład typologiczny i

gatunkowy. Występują gleby brunatne, czarne ziemie, mady, mursze zalegające na łąkach, pyłach, piaskach gliniastych i piaskach luźnych.

W wyniku naturalnego procesu obniżania powierzchni zmeliorowanych łąk na glebach pochodzenia organicznego, znaczna część użytków zielonych ulega wtórnemu zabagnieniu.

3.1.3 Szata roślinna

Lesistość gminy jest wysoka. Według rocznika statystycznego województwa warmińskomazurskiego w stosunku do roku 2001 (55,2 %) spadła o 0,3% i wynosiła w 2016 r. 54,9 % powierzchni. Jest to o ponad 20 punktów procentowych więcej niż średnia wojewódzka co klasyfikuje gminę do gmin wysokolesistych.

Lasy gminy to głównie dwa wielkie kompleksy o charakterze puszczańskim – Lasy Purdzko-Ramuckie i Knieja Kudypska. Poza tym istnieją na terenie gminy liczne drobne kompleksy śródpolne.

Siedliska leśne gminy charakteryzują się zdecydowaną przewagą typów borowych. W części wschodniej dominuje *bór świeży*, który stopniowo przechodzi w kierunku zachodnim w typ bogatszy – *bór mieszany świeży*, optymalny do hodowli wysokowartościowych drzewostanów sosnowych. *Bór suchy* i *bór bagienny* występują fragmentarycznie. Typy lasowe, w tym głównie las mieszany, występuje wypowo. Większe obszary las mieszany zajmuje na północ od jeziora Łańskiego i Plusznego. Lasy wilgotne zajmują niewielkie powierzchnie i są prawie równomiernie rozrzucone na terenie gminy. Ten typ dotyczy często bardzo wąskich opasek wokół jezior.

Wśród głównych gatunków lasotwórczych dominującą pozycję zajmuje sosna. Drzewostany sosnowe pokrywają ponad 3/4 powierzchni lasów. Gatunek ten wytwarza na powierzchni gminy ekotyp zbliżony do sosny mazurskiej, szczególnie w części zachodniej gminy, na siedliskach borów mieszanych i lasów mieszanych.

Oprócz sosny występują też drzewostany świerkowe (gatunek ten znajduje się na granicy swego naturalnego zasięgu), brzoza, dąb, buk, olsza. Drzewostany bukowe występują na terenie gminy już poza granicą swego naturalnego zasięgu. Struktura wiekowa drzewostanów jest odmienna w stosunku do innych gmin. Znacznie przeważają drzewostany stare.

Tereny leśne gminy znajdują się w gospodarczej gestii kilku nadleśnictw. Działalność prowadzona jest według operatów urzędzeniowo-leśnych.

Część lasów objętych jest statusem ochronnym (lasy grupy I). Dotyczy to przede wszystkim lasów Kniei Kudypskiej w północnej części gminy. Są to podmiejskie lasy masowego wypoczynku. Ponadto znaczne powierzchnie leśne na terenie gminy zostały uznane za ochronne z tytułu lasów rezerwatowych, wodochronnych, glebochronnych, nasiennych, ostoi zwierząt i nasiennych.

Lasy terenu gminy wchodzą w skład obszaru lasów wielofunkcyjnych, tj. spełniających funkcje: ochrony przyrody, rekreacji i turystyki, produkcji drewna oraz zachowania bazy genetycznej ekotypów sosny.

Struktura siedliskowa oraz w części wiekowa i status prawny lasów na terenie gminy są na ogół bardzo sprzyjające dla rozwoju turystyki.

Podsumowując, drzewostany na terenie gminy Stawiguda i woj. warmińsko-mazurskiego są w skali kraju w najmniejszym stopniu dotknięte szkodami

wyrządzonymi przez szkodliwe emisje przemysłowe, a ich stan jest lepszy od przeciętnej krajowej.

3.1.4. Wody powierzchniowe

Wody z obszaru gminy odprowadzane są przez rzeki Łynę i Pasłęk do Zalewu Wiślanego. Wschodnia i południowa część gminy znajduje się w zlewni Łyny, natomiast jej część zachodnia – w dorzeczu Pasłęki.

Największą rzeką przepływającą przez teren gminy jest Łyna. Jest to górny odcinek rzeki. Jej przepływy w przekroju przy ujściu z jez. Łańsk (wg opracowania hydrologicznego z 1987 roku „Hydroprojekt” Gdańsk) są następujące: przepływ średni wysoki 4,65 m³/sek; przepływ średni 2,87 m³/sek; przepływ średni niski 1,59 m³/sek. W pobliżu granic gminy znajduje się wodowskaz Olsztyn – Kortowo, na którym prowadzone są obserwacje stanu rzeki od 1956 roku. Przepływy rzeki w tym przekroju (wg opracowania hydrologicznego z 1987 roku „Hydroprojekt” Gdańsk) są następujące: przepływ średni wysoki 10,7 m³/sek; przepływ średni 3,72 m³/sek; przepływ średni niski 2,07 m³/sek. Współczynnik nieregularności przepływu w tym przekroju wynosi 2,9, przy średniej dla rzek Polski około 10. Z powyższego wynika, że rzeka charakteryzuje się stosunkowo stabilnym przepływem. Z informacji Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział Morski w Gdyni, Dział

Państwowej Służby Hydrologiczno-Meteorologicznej w Białymstoku wynika, że za okres lat 1956 – 2002 stan maksymalny wody w rzece na wodowskazie wynosi 156 cm (z dnia 23.07.1997 r.) co odpowiada rzędnej terenu 102,51 m (przy uwzględnieniu rzędnej zera wodowskazu równym 100,92m nad poziom morza w układzie Kronsztadt). Wyliczony stan średni wody w rzece za ten okres wynosi 101,77 m npm, a stan minimalny – 101,12 m npm.

Rzeka Pasłęka przepływa przez zachodnią część terenu gminy (przeważnie wzdłuż jej granicy). Jest to jej źródłowy i górny odcinek. Rzeka wypływa z jez. Pasłęk, przylegającego do granicy gminy. Przepływy Pasłęki są nieduże. Poniżej jeziora Pasłęk wynoszą: przepływ średni 0,031 m³/sek; przepływ średni niski 0,012 m³/sek. Powyżej jeziora Sarąg, po opuszczeniu terenu gminy są one następujące (wg opracowania hydrologicznego z 1987 roku „Hydroprojekt” Gdańsk): przepływ średni 0,24 m³/sek; przepływ średni niski 0,12 m³/sek.

Wody przepływające przez obszar gminy uchodzą do jezior – są to tereny zlewni pojeziernej. Na przeważającej powierzchni gminy długość odcinków cieków dopływających do jezior nie przekracza kilku kilometrów. Wyjątkiem jest odcinek Łyny poniżej jeziora Łańskiego, gdzie odległość od następnego jeziora (Mosąg) przekracza 25 km.

Istotnym elementem sieci hydrograficznej gminy są jeziora. Są one położone zarówno w zlewni rzeki Łyny, jak i w dorzeczu Pasłęki. Wśród nich powierzchnią i głębokością wyróżniają się jeziora Łańskie i Pluszne w zlewni Łyny oraz jez. Wulpińskie w dorzeczu Pasłęki. Większość jezior jest pochodzenia rynnowego. Podstawowe parametry jezior przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1.

Nazwa jeziora	Powierzchnia w ha	Głębokość max. w m	Głębokość śr. w m
Zlewnia rzeki Łyny			
Łańskie	1042,3	53,8	16,1
Pluszne	903,3	52,3	14,9

Ustrych	93,1	11,6	5,5
Bartąg	72,3	15,2	6,4
Kielarskie	48,9	2,0	1,2
Jełguń	32,8	16,9	8,3
Gągławeckie	10,2	2,0	-
Galik	7,5	4,0	-
Oczko	5,2	1,0	-
Dorzecze rzeki Pasłęki			
Wulpińskie	730,3	54,6	10,9
Kiepijka Wlk.	10,3	-	-
Kiepijka Mała	7,8	9,0	-
Miodówko	5,1	15,0	-
Kłaśka	-	-	-
Głębokie	-	-	-

Ponadto do granic gminy przylegają: jezioro Naterskie, z którego wody odpływają do jez. Wulpińskiego oraz jeziora Pasłek i Wymój, przez które przepływa Pasłęka.

Stan jezior określany jest przez porównanie do klasyfikacji zwanej System Oceny Jakości Jezior. Badane były tylko duże jeziora oraz Łyna i Pasłęka.

Górny odcinek rzeki Łyny, przepływający przez teren gminy ma wody klasy II (według badań z roku 2000). W stosunku do roku 1998 jej stan sanitarny w punkcie pomiarowym powyżej Olsztyna poprawił się o jedną klasę (z klasy III do II).

Jakość wód Pasłęki w 2001 roku na odcinku źródłiskowym rzeki – powyżej i poniżej Ameryki – charakteryzowała się wodami dobrej jakości (II klasa) i w stosunku do roku 1997 poprawiła się o jedną, dwie klasy. W następnym przekroju – w Łęgutach – rzeka prowadziła wody III klasy czystości.

Jezioro Łańskie. Jest to duży akwen (o powierzchni 1042,3 ha), wydłużony południkowo. Przez jezioro przepływa rzeka Łyna. Kompleksowymi badaniami jakości objęto jezioro w 1991 roku. W ich trakcie nie zaewidencjonowano bezpośrednich dopływów ścieków. Akwen zaliczono do mało podatnych na wpływy zewnętrzne (I kategoria podatności na degradację). Otoczony jest niemal w 90 % lasem. Jakość wody określono jako zadawalającą – II klasy czystości. Według klasyfikacji troficznej jezioro zaliczono do rzędu zbiorników niezanieczyszczonych, słabo zeutrofizowanych. Niepokojącym wydawał się jednak dość wysoki poziom fosforu ogólnego w epilimnionie. W związku z tym ochrona przed nadmierną eutrofizacją wymaga szczególnego zwrócenia uwagi na dostawę fosforu. Jezioro Pluszne jest zbiornikiem głębokim, o dobrych warunkach tlenowych. Akwen zaliczono do mało podatnych na wpływy zewnętrzne (I kategoria podatności na degradację).

Badania jakości wód jeziora przeprowadzone w 1993 i 2002 roku wskazywały na II klasę czystości. Wody jez. Pluszne jeszcze w roku 1976 były oceniane jako pozostające na pograniczu I i II klasy. Pogorszenie stanu czystości wód jez. Pluszne spowodowane było najprawdopodobniej dość intensywnym zagospodarowaniem rekreacyjnym przez dziesięciolecia, w większości przy nieodpowiedniej gospodarce ściekowej. Dotyczy to zarówno zagospodarowania rekreacyjnego od strony gminy Stawiguda jak i Olsztynek. Jezioro Wulpińskie zasilane jest wodami wielu niewielkich cieków. Wyływa z niego rzeka Giłwa. W zlewni jeziora znajduje się kilka wsi. Akwen wykazuje znaczną odporność na degradację – kategoria II, na pograniczu I. Jezioro Wulpińskie składa się z dwóch akwenów, zachodniego, głębokiego i dobrze natlenionego oraz wschodniego, płytszego, o całkowicie odtlenionym hypolimnionie.

W roku 2001 w odtlenionych wodach naddennych występowała podwyższona ilość fosforu. W roku 2001 zaliczono wody jeziora do II klasy czystości. Sumaryczny wynik punktacji uzyskany dla każdego stanowiska oddzielnie wskazuje, podobnie jak w 1993 roku, na niższą jakość wód basenu wschodniego (pogranicze klasy II i III). Z wykonanych w roku 1993 obliczeń obciążenia jeziora metodą Vollenweidera wynikało, że akwen był przeciążony nadmiernym dopływem substancji biogennych („Ocena zewnętrznego obciążenia jeziora Wulpińskiego substancjami biogennymi”). Z opracowania tego wynika, że w celu obniżenia zewnętrznego obciążenia jeziora poniżej poziomu niebezpiecznego należy głównie uporządkować gospodarkę ściekową.

Jezioro Ustrych jest akwenem o zlewni leśnej, przez który przepływa rzeka Łyna. Jakość jego wód zależy przede wszystkim od jakości wód rzeki, stąd zakwalifikowano go do III kategorii podatności. Według badań z 1998 roku wody jego kwalifikują się do II klasy.

W roku 1995 wykonane zostały badania jeziora Świętajno Naterskie. Jezioro zakwalifikowano do III kategorii podatności na degradację, a więc do grupy jezior o znacznej wrażliwości na antropopresję. Stwierdzono ogólnie obniżoną jakość wód, które zaliczono do III klasy czystości (według Systemu Oceny Jakości Jezior). Szczególnie niekorzystną sytuację stwierdzono w warstwie naddennej. Jest ona odtleniona i z dużą zawartością fosforu i azotu, co powoduje możliwość wewnętrznego zasilania strefy trofogenicznej jeziora. Stan środowiska przyrodniczego jeziora analizowany był przez Leopolda i Bnińską w 1992 roku. Na podstawie zmian pogłowia ryb w wieloleciu oceniono stan środowiska jeziora jako silnie zakłócony, wręcz krytyczny.

Według badań Powiatowego Inspektora Sanitarnego w 2001 roku jakość wody na nadzorowanych kąpieliskach (na jeziorach: Plusznym, Łańskim, Wulpińskim, Bartązek i Naterskim) była dobra i nadawała się do kąpieli.

3.1.5. Wody podziemne

Wody zwykłe (słodkie)

Podstawowym użytkowym piętrzem wodonośnym na terenie gminy jest piętro czwartorzędowe, związane z plejstocеныskimi piaskami i żwirami zalegającymi przeważnie na głębokościach kilkunastu do kilkudziesięciu metrów (maksymalnie do głębokości 116,5 m p.p.t. w miejscowości Rybaki). Lokalnie, jak w rejonie Łańska podstawowym poziomem wodonośnym jest poziom trzeciorzędowy, zalegający tam już od głębokości 50-60 m.

Warunki zaopatrzenia w wodę podziemną są na przeważającej części obszaru gminy średnio korzystne, miejscami zmienne nawet na niewielkich powierzchniach. Średnie wydajności pojedynczych studzien wahają się od 20 m³/h do 50 m³/h, a wydajności jednostkowe są rzędu kilka m³/h/1 m depresji.

Zmienne warunki hydrogeologiczne stwierdzono w rejonie Stawigudy i Tomaszkowa, gdzie obok studni o wydajności kilkudziesięciu m³/h są ujęcia, których wydajność wynosi kilka lub kilkanaście m³/h. Użytkowa warstwa wodonośna występuje najczęściej na głębokościach 20-40 m, a jej miąższość zwykle wynosi kilkanaście metrów, rzadziej więcej.

Korzystniejsze warunki hydrogeologiczne występują w rejonie Gąglawek, Rusi, Bartąga oraz Gryżlin, gdzie wydajności pojedynczych ujęć zwykle przekraczają 30

m^3/h , a wydajności jednostkowe przeważnie wynoszą $5\text{--}10 \text{ m}^3/\text{h}/1\text{m}$ depresji dochodząc nawet do kilkunastu $\text{m}^3/\text{h}/1\text{m}$. W okolicach Gryźlin miąższość warstwy wodonośnej jest większa niż na pozostałym terenie i wynosi $20\text{--}30 \text{ m}$.

Ujęte warstwy wodonośne w rejonie Rusi i Bartąga występują nieco głębiej niż na pozostałym obszarze ($40\text{--}90 \text{ m}$ ppt) i chociaż miąższość ich nie przekracza 10 m , odznaczają się dobrymi wartościami filtracyjnymi. W dolinie Łyny wody podziemne są często pod ciśnieniem artezyjskim. Korzystne warunki hydrogeologiczne tego terenu związane są prawdopodobnie z występowaniem słabo jeszcze zbadanej, głębokiej doliny wypełnionej utworami czwartorzędowymi. Struktura ta może zawierać znaczne zasoby wód podziemnych.

Trudne warunki zaopatrzenia w wodę podziemną występują na południowym obrzeżu jez. Wulpińskiego, w strefie moren czołowych. Wydajności studni wynoszą tu kilka do kilkunastu m^3/h , a wydajności jednostkowe są w granicach jedności i poniżej.

Ujęte studniami wierconymi poziomy wodonośne są na większości obszaru gminy chronione w sposób naturalny przed bezpośrednią infiltracją zanieczyszczeń z powierzchni. Utwory o słabej przepuszczalności (głównie gliny zwałowe), zalegające nad ujmowanymi warstwami wodonośnymi są miąższości kilkunastu do kilkudziesięciu metrów. Środkowa i południowa część gminy, pokryta piaszczystymi osadami wodnolodowcowymi, wchodzi w skład podstawowej powierzchni infiltracji wód opadowych do wód podziemnych. Jest to obszar wzmożonej infiltracji wód opadowych do wód podziemnych, głównie do wód gruntowych, ale także należy się spodziewać, że i do wód podziemnych – poprzez „okna erozyjne” w osadach słaboprzepuszczalnych.

Narażony na zanieczyszczenie z powierzchni jest zbiornik wód bez izolacji o znaczeniu użytkowym, który występuje w południowo-zachodniej części gminy, na południe od Gryźlin. Wchodzi on w skład rozpoznanego (1988 r. przez Zespół prof. Kleczkowskiego) jednego z głównych zbiorników wód podziemnych w Polsce. Jest to zbiornik międzymorenowy nr 212 *Olsztynek*, wymagający szczególnej ochrony.

Północny fragment terenu gminy znajduje się w zasięgu obszarów zasobowych ujęć wód podziemnych miasta Olsztyna; tj. ujęcia „Zachód” i ujęcia „Kortowo”. Na tym terenie należy się spodziewać ograniczeń w budowie nowych ujęć wód podziemnych. Są to na ogół tereny zalesione, w związku z czym można się spodziewać, że nie wystąpią potrzeby lokalizacji nowych ujęć na tych terenach. Teren ten wchodzi w skład jednego z głównych, wstępnie rozpoznanych, zbiorników wód podziemnych w Polsce. Jest to międzymorenowy zbiornik nr 213 *Olsztyn*.

Część wymienionego terenu objęta jest ochroną jako *strefa zewnętrzna ochrony pośredniej ujęcia „Kortowo”*.

Z Mapy Hydrogeologicznej Polski 1:200 000 wynika, że wody głównych poziomów wodonośnych na terenie gminy są przeważnie średniej jakości i wymagają nieskomplikowanego uzdatniania ze względu na ponadnormatywne zawartości związków żelaza i manganu. W południowo-zachodniej części gminy zalegają na ogół wody dobre, nie wymagające uzdatnienia. Na południe od jeziora Wulpińskiego występują wody wymagające skomplikowanego uzdatnienia.

Szacunkowe zasoby wód podziemnych zostały obliczone na podstawie modułu wydajnościowego przyjętego przez Centralny Urząd Geologii dla woj. olsztyńskiego. Dla zbiornika nr 212 *Olsztynek* przyjęto moduł w oparciu o Mapę Głównych Zbiorników Wód Podziemnych w Polsce 1:500 000 (Kleczkowski z Zespołem). Z obliczeń wyłączono obszar zasobowy ujęć miasta Olsztyna. Pobór wody obliczono przez zsumowanie maksymalnych godzinowych poborów na poszczególnych

ujęciach – w oparciu o pozwolenia wodno-prawne. W celu otrzymania poboru dobowego średniego, pobór godzinowy maksymalny podzielono przez 2. Szacunkowe zasoby dyspozycyjne i szacunkowy ich pobór na terenie gminy Stawiguda przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2.

Nazwa zbiornika	Powierzchnia w km ²	Moduł w m ³ /dobę/km ²	Zasoby w tys. m ³ /dobę	Pobór wody w tys. m ³ /dobę	Stosunek poboru do zasobów w %
Zbiornik 212 Olsztynek	4,5	381,2	1,7		
Czwartorzęd pozostały	214,5	148,6	31,9		
Trzeciorzęd + kreda	219,0	11,4	2,5		
Razem			36,1	4,2	12

Z przedstawionej tabeli wynika, że pobór wód podziemnych na potrzeby gminy stanowi około 12 % ich zasobów dyspozycyjnych.

Wody mineralne.

Na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego występują wody chlorkowo-sodowe. Część województwa na której leży gmina Stawiguda określana jest jako stosunkowo perspektywiczna w występowanie wód mineralnych o znaczeniu leczniczym. Zalegania solanek o znaczeniu leczniczym i mineralizacji ogólnej rzędu 30-50 g/l można się spodziewać w piaskowcach dolnej i środkowej jury na głębokościach zbliżonych do 1,01,5km. Problematyczna jest sprawa osiągnięcia odpowiedniej wydajności ujęcia. Pod tym względem pewniejsza jest seria warmińska triasu dolnego, zalegająca niżej, o wyższej mineralizacji – wymagającej rozcieńczenia wodą zwykłą. Spodziewać się należy wód mineralnych pospolitych, nadających się głównie do kąpieli leczniczych i rekreacyjnych.

Wody geotermalne

Wody geotermalne, tj. wody podziemne o temperaturze powyżej 20°C zalegają w osadach mezozoiku i paleozoiku. Najwyższe temperatury posiadają wody zalegające najgłębiej w utworach kambry, na głębokości około 2 km. Temperatura tych wód może wynosić około 40°C. Są to solanki znacznie zmineralizowane – rzędu 100 – 200 g/dm³. Nieznana jest ich wydajność. Ponadto w warstwach płytszych występuje energia niskotemperaturowa, zawarta w gruntach i wodach.

Wykorzystanie energii wód geotermalnych, występujących w rejonie gminy Stawiguda, wymagać będzie zastosowania pomp ciepłych. Dotyczy to prawdopodobnie również tych wód najcieplejszych – kambryjskich.

3.1.6. Klimat

Klimat gminy Stawiguda, podobnie jak klimat Polski, odznacza się dużą różnorodnością i zmiennością typów pogody. Związane jest to z przemieszczaniem się frontów atmosferycznych i częstą zmiennością mas powietrza. Fluktuacje stanów pogody są nawet większe niż w pozostałych nizinnych regionach kraju, co związane

jest z różnorodnością fizjograficzną podłoża: urozmaiconą rzeźbą, występowaniem dużych kompleksów leśnych, obszarów podmokłych oraz bogatej sieci wód powierzchniowych.

Mazurska dzielnica klimatyczna – do której należy gmina Stawiguda – jest najchłodniejsza w nizinnej części Polski, a związane jest to głównie z chłodnymi zimami i wiosnami. Warunki te kształtują bardzo krótki okres wegetacyjny, który dla rejonu Olsztyna wynosi tylko około 200 dni. Dla porównania dla Szczecina i Wrocławia sezon wegetacyjny wynosi około 230 dni.

Średnia roczna temperatura w rejonie Olsztyna wynosi około 7,1°C. Najniższe temperatury z wielolecia notowane są w styczniu i lutym (odpowiednio – 4,2°C i – 3,9°C), a najwyższe – w czerwcu, lipcu i sierpniu (odpowiednio: 16,1; 16,9 i 16,4°C). Średnia liczba dni gorących (powyżej 25°C) wynosi 26. Średnia liczba dni mroźnych (poniżej 0°C) wynosi około 50.

Roczne sumy opadów wynoszą średnio około 610 mm. Największe są latem (w lipcu około 90 mm), a najmniejsze zimą i wczesną wiosną (styczeń – kwiecień; 32 – 26 mm). Dni z opadem jest około 160 w roku. Pokrywa śnieżna utrzymuje się średnio około 106 dni w roku. Najwięcej dni pochmurnych występuje późną jesienią (w grudniu), a najmniej późnym latem (we wrześniu). Zachmurzenie generalnie jest większe w okresie późnej jesieni i zimą, mniejsze w pozostałych porach roku.

Przeważają zdecydowanie wiatry z kierunku południowo-zachodniego (18%). Także dość znaczny udział mają wiatry z kierunku zachodniego (13%). Częstość wiania wiatrów z pozostałych kierunków wynosi średnio około 7-10%. Przeważają wiatry słabe i o średniej prędkości.

Na klimat lokalny ma wpływ rzeźba terenu. Obniżenia terenowe przyczyniają się do zalegania chłodnego, wilgotnego powietrza, dużych wahań dobowych temperatury, mniejszych prędkości wiatrów, występowania przymrozków wczesną jesienią.

Topoklimat terenów wyniesionych jest na ogół bardziej sprzyjający pobytowi ludzi. Cechą ujemną jest narażenie na działanie silnych wiatrów w kulminacjach pagórków. Z badań stanu powietrza atmosferycznego prowadzonych na terenie województwa w kompleksach leśnych (dotyczących zawartości tlenków siarki i azotu) można wnioskować, że ich zawartość jest niższa niż średnio w Polsce. Ich stężenia średnioroczne mieszczą się w normach obowiązujących dla obszarów specjalnie chronionych, takich jak leśne kompleksy promocyjne, uzdrowiska i parki narodowe.

3.2. Prawne formy ochrony przyrody

Rezerваты przyrody

W granicach gminy znajdują się tylko dwa rezerваты przyrody. Pierwszy z rezerwatów to

Rezerwat przyrody „Las Warmiński im. prof. Benona Polakowskiego” o powierzchni 1819,72 ha utworzony zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 12.10.1982 r. (Mon. Pol. Nr 25 poz. 234 z 1982 r.). Powstał w celu zachowania obszarów leśnych o dużym stopniu naturalności oraz przełomowego odcinka rzeki Łyny, a także jezior: Ustrych, Galik, Jełguń i Oczko. Od dnia 2 lipca 2013 r. obowiązuje zarządzenie Nr 30 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie w sprawie rezerwat przyrody "Las Warmiński im. prof. Benona Polakowskiego" (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. z 2013 r. poz. 2254), który jest w tej chwili obowiązującym aktem prawnym w zakresie funkcjonowania rezerwatów.

Drugim rezerwatem jest Rezerwat przyrody „Ostoja bobrów na rzece Pasłęce”. W obrębie gminy w skład rezerwatu wchodzi: rzeka Pasłęka oraz pasy gruntów wzdłuż niej położone. Rezerwat utworzony został zarządzeniem MLiPD z dn. 5.01.1970 r. (Mon. Pol. Nr 2 poz. 21 z 1970 r.). Ustanowiony został w celu ochrony bobra europejskiego. Brzmienie zakazów regulują aktualnie przepisy o ochronie przyrody. Obowiązującym aktem prawnym jest Rozporządzenie Nr 239 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 4 czerwca 2001 r. w sprawie zmiany granic rezerwatu (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. z 2001 r. Nr 46, poz. 732).

Użytki ekologiczne

Na obszarze gminy znajdują się trzy użytki ekologiczne. Pierwszy to „Pełnik w Rusi” w granicach którego obowiązują ustalenia Rozporządzenia Nr 53 Wojewody WarmińskoMazurskiego z dnia 19 grudnia 2006 r. w sprawie ustanowienia użytku ekologicznego (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. z 2007 r. Nr 1, poz. 2). Szczególnym celem ochrony jest stanowisko pełnika europejskiego. Kolejny użytek ekologiczny, „Wyspa na Jeziorze Pluszne” w granicach którego obowiązują ustalenia Rozporządzenia Nr 55 Wojewody WarmińskoMazurskiego z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie ustanowienia użytku ekologicznego "Wyspa na Jeziorze Pluszne" (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. z 2009 r. Nr 105, poz. 1688). Celem ochrony jest szczególnie malownicza wyspa pośrodku jeziora, ostoja ptactwa wodnego. trzecim użytkiem ekologicznym są „Wyspy na jeziorach województwa warmińskomazurskiego” w granicach którego obowiązują ustalenia Rozporządzenia Nr 96 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie ustanowienia użytku ekologicznego "Wyspy na jeziorach województwa warmińsko-mazurskiego" (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. z 2009 r. Nr 105, poz. 1729). Celem ochrony jest pozostawienie pozostałości ekosystemów wytworzonych na wyspach na jeziorach województwa warmińskomazurskiego.

Obszary chronionego krajobrazu

W granicach gminy znajdują się części następujących obszarów chronionego krajobrazu: Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Pasłęki, Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Środkowej Łyny oraz Obszar Chronionego Krajobrazu Puszczy Napiwodzko-Ramuckiej. Poza obszarami chronionego krajobrazu pozostaje północna część gminy (tereny na północ od Tomaszkowa, i Bartąga oraz między Dorotowem i Gąglawkami) oraz tereny w rejonie wsi Stawiguda i Gryżliny.

Zasady funkcjonowania wyżej wymienionych obszarów chronionego krajobrazu regulują akty prawne przedstawione w tabeli 3.

Tabela 3.

Pozycja	Data aktu	Data publikacji	Tytuł
4143	26.09.2017	26.10.2017	Uchwała nr XXX/669/17 Sejmiku Województwa WarmińskoMazurskiego z dnia 26 września 2017 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Puszczy Napiwodzko-Ramuckiej
2466	25.04.2017	26.05.2017	Uchwała nr XXVI/606/17 Sejmiku Województwa WarmińskoMazurskiego z dnia 25 kwietnia 2017 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Środkowej Łyny
2465	25.04.2017	26.05.2017	Uchwała nr XXVI/605/17 Sejmiku Województwa WarmińskoMazurskiego z dnia 25 kwietnia 2017 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Pasłęki

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

W granicach gminy Stawiguda znajduje się fragment zespołu przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Marózki” powołanego Rozporządzeniem Nr 99 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 31 lipca 2009 r. w sprawie ustanowienia zespołu przyrodniczo-krajobrazowego "Dolina Marózki" (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. Nr 105, poz. 1732 z 2009 r.). Zespół przyrodniczo-krajobrazowy został powołany w celu ochrony zlewni rzeki Marózki wraz z terenami otwartymi.

Pomniki przyrody

W obrębie gminy znajduje się 12 obiektów uznanych za pomniki przyrody. Obiektami pomnikowymi są pojedyncze drzewa i ich grupy. Wykaz pomników przyrody w gminie Stawiguda przedstawiono w tabeli 4.

Tabela 4.

Lp.	Nr ew.	Obiekt	Lokalizacja	Rok uznania
1	72	cis pospolity	N-ctwo Nowe Ramuki L-ctwo Muchorowo oddz. 135 (1971)	RIb-16/72/52 29.12.1952 r.
2	76	dąb szypułkowy „Dąb Napoleona”	N-ctwo Nowe Ramuki L-ctwo Pluski oddz. 181 (1971)	RIb-16/76/52 29.12.1952 r.
3	77	dąb szypułkowy	N-ctwo Nowe Ramuki L-ctwo Pluski oddz. 160g (1971), nad jez. Łańskim	RIb-16/77/52 29.12.1952 r.
4	80	dąb szypułkowy	N-ctwo Nowe Ramuki L-ctwo Grada oddz. 139 (1971)	RIb-16/80/52 29.12.1952 r.
5	427	lipa drobnolistna	przy drodze na S skraju wsi Bartązek	RGŻL-op-427/84 11.06.1984 r.
6	523	dąb szypułkowy	N-ctwo Nowe Ramuki, nad zatoką jez. Łańskiego, 300 m NW od Starego Ramuka	Zarz. Nr 21 Woj. Olsztyńskiego 08.03.1989 r.
7	613	lipa drobnolistna – 3 szt., w tym lipy: trzy- i dwupniowa dąb szypułkowy	N-ctwo Stare Jabłonki, m. Dorotowo, przy drodze z Dorotowa do Olsztynka, za jez. Kepijko	Dz. Urz. Woj. Olsztyńskiego Nr 1, poz. 4, 1993 r.
8	834	dąb szypułkowy – grupa 40 szt., w tym 3 pomnikowe	N-ctwo Kudypy, L-ctwo Stary Dwór, oddz. 354d,f, na „półwyspie” przy leśniczówce	Dz. Urz. Woj. Olsztyńskiego Nr 20, poz. 202 1995 r.

9	839	modrzew europejski	S kraniec wsi Ruś, posesja Z. i J. Smólskich, po E stronie drogi	Dz. Urz. Woj. Olsztyńskiego Nr 20, poz. 202 1995 r.
10	840	dąb szypułkowy	N-ctwo Olsztyn, m. Ruś, prawy brzeg Łyny	Dz. Urz. Woj. Olsztyńskiego Nr 20, poz. 202 1995 r.
11	1156	dąb szypułkowy	N-ctwo Jagielek, Kręsk, dz. rekreacyjna nr ewid. 8/19	Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. Nr 152, poz. 2513, 2001 r.
12	1215	lipa drobnolistna „Altana lipowa lewa” 9 szt. „Altana lipowa prawa” 7 szt. 5 szt. pojedynczych lip brzoza brodawkowata grab pospolity dąb czerwony modrzew europejski jodła jednobarwna daglezwia zielona żywotnik zachodni	N-ctwo Olsztyn, Kielary, park podworski położony pomiędzy wsiami Ruś oraz Bartążek, ok. 8 km od Olsztyna, nad N-W brzegiem jez. Kielarskiego	Dz. Urz. Woj. Warm- Maz. Nr 134, poz.1685 2004 r.

Obszary Natura 2000

Obszar gminy Stawiguda znajdują się częściowo w granicach czterech obszarów Natura 2000, których zasięg obszarowy częściowo nachodzi):

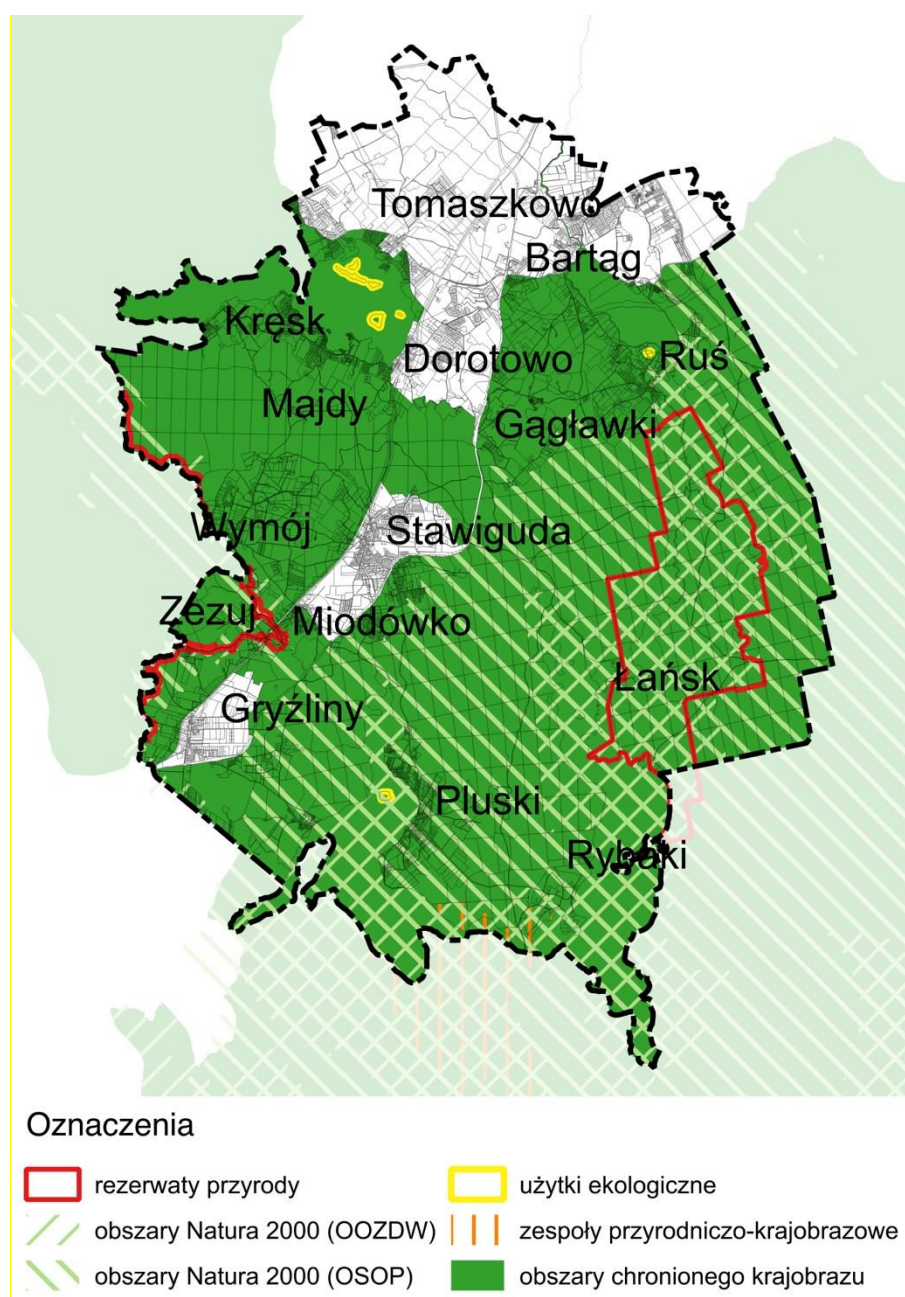
- Obszar o znaczeniu dla Wspólnoty „Rzeka Pasłęka” (kod obszaru PLH 280006) jako projektowany specjalny obszar ochrony siedlisk zatwierdzony przez Komisję Europejską w drodze decyzji, stanowi obszar mający znaczenie dla Wspólnoty. Pasłęka jest drugą, co do wielkości, rzeką Mazur o długości 211 km. Źródła Pasłęki znajdują się pod Gryżlinami;
- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Dolina Pasłęki” (kod obszaru PLB 280002);
- Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Puszcza Napiwodzko-Ramucka” (kod obszaru PLB 140005 [PLB280007](#)). Obszar obejmuje znaczną część dużego kompleksu leśnego, obejmując fragment powierzchni morenowej o bardzo urozmaiconej rzeźbie oraz sandru. Występuje wiele bezodpływowych jezior, oczek wodnych i torfowisk;
- Obszar o znaczeniu dla Wspólnoty „Ostoja Napiwodzko-Ramucka” (kod obszaru PLH 280052) jako projektowany specjalny obszar ochrony siedlisk zatwierdzony przez Komisję Europejską w drodze decyzji, stanowi obszar mający znaczenie dla Wspólnoty. Krajobraz tego obszaru, charakteryzujący się urozmaiconą rzeźbą terenu, uformowany został podczas ostatniego zlodowacenia. Dominują przede wszystkim równiny sandrowe, urozmaicone licznymi rynnami fluwioglacjalnymi i morenami czołowymi.

Sieć ekologiczna

W koncepcji krajowej sieci ekologicznej ECONET POLSKA, obszar południowej i środkowej części gminy został włączony do zachodniomazurskiego obszaru węzłowego o znaczeniu międzynarodowym. Są to obszary o najwyższej randze w hierarchii krajowej sieci ekologicznej jako tereny stosunkowo najmniej przekształcone pod względem przyrodniczym.

Północno-wschodnia część obszaru gminy została natomiast włączona w korytarz ekologiczny doliny Łyny, o znaczeniu krajowym.

Prawne formy ochrony przyrody na terenie gminy Stawiguda przedstawiono na rysunku 14.

Rysunek 14. Prawne formy ochrony przyrody na terenie gminy Stawiguda
Źródło: opracowanie własne

Lasy ochronne.

Dość znaczna część lasów objętych jest statusem ochronnym (lasy grupy I). Zostały one wydzielone w planach urządzenia gospodarstw leśnych. Są to lasy masowego wypoczynku położone w północnej części gminy. Ponadto są to lasy glebochronne na stromych stokach i wodochronne położone nad jeziorami, rzekami i na siedliskach podmokłych i bagiennych. Lokalnie wyznaczone są lasy chroniące środowisko przyrodnicze, w tym ostoje zwierząt chronionych. W części są także drzewostany nasienne.

Gleby chronione

Obszarami podlegającymi szczególnej prawnej ochronie z mocy ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych są gleby III klasy bonitacyjnej. Na terenie gminy Stawiguda zajmują one kilkanaście procent powierzchni wśród użytków rolnych. Skupiają się głównie w rejonie Tomaszkowa i Bartąga.

Krajobraz

Zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności z rekomendacji i wniosków zawartych w audycie krajobrazowym lub określenia przez audyt krajobrazowy granic krajobrazów priorytetowych. W trakcie trwania procedury, audyt krajobrazowy województwa warmińsko-mazurskiego nie został sporządzony. Realizacja audytu krajobrazowego będzie możliwa po wejściu w życie rozporządzenia określającego metodykę jego sporządzenia, w tym wyznaczania krajobrazów priorytetowych.

3.3. Ocena zasobów i stanu środowiska – diagnoza

Występujące na obszarze gminy tereny cenne ze względów przyrodniczych i krajobrazowych oraz tereny wrażliwe na antropopresję, kwalifikują obszar gminy w większości do objęcia różnymi formami ochrony. Znalazło to już potwierdzenie poprzez wprowadzenie na jej terenie następujących wielkoprzestrzennych form ochrony, w tym: rezerwatów przyrody (Las Warmiński i Ostoja bobrów na rzece Pasłęce), obszarów chronionego krajobrazu oraz obszarów NATURA 2000, jako obszarów o znaczeniu dla Wspólnoty.

W koncepcji sieci ekologicznej ECONET POLSKA, południowa i środkowa części obszaru gminy zaliczona została do obszaru węzłowego (zachodnio-mazurskiego) o znaczeniu międzynarodowym, tj. do obszarów o najwyższej randze w hierarchii sieci ekologicznej ECONET POLSKA, a dolina Łyny w części północnej gminy – jako korytarz ekologiczny o znaczeniu krajowym.

Zagospodarowanie obszaru gminy powinno uwzględniać konieczność ochrony środowiska przyrodniczego, a jego rodzaje i intensywność powinny być dostosowane do prawnych uwarunkowań ochrony przyrody i wrażliwości środowiska na antropopresję.

Znaczna ilość jezior, w tym jezior dużych o dobrej jakości wód, w powiązaniu z bardzo dużą lesistością (ponad 50 %) w formie borów sosnowych i urozmaiconą rzeźbą terenu stwarzają przesłanki do rozwoju różnorodnych form rekreacji.

Gleby korzystne do upraw rolnych zalegają w północnej części gminy, głównie w rejonie

Tomaszkowa i Bartąga. Niestety są to tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie Olsztyna, gdzie należy spodziewać się wysokiej presji inwestycyjnej, zarówno w kierunku zabudowy mieszkaniowej, jak i funkcji komercyjnych.

Na obszarze gminy dominują przestrzennie tereny fizjograficznie korzystne do zainwestowania, w tym szczególnie do zabudowy mieszkaniowej i rekreacyjnej. Z zainwestowania powinno się wyłączyć lasy i inne tereny porośnięte zwartą zielenią wysoką, tereny gleb pochodzenia organicznego, tereny bagienne, zalewowe i zagrożone osuwiskami.

Ewentualne zainwestowanie o charakterze uciążliwym, mogące znacząco oddziaływać na środowisko, może być lokalizowane poza obszarami objętymi prawną ochroną przyrody, w rejonie Bartąga, Tomaszkowa, Stawigudy i Gryźlin, przy spełnieniu warunków ochrony środowiska.

Do zalesienia – ze względów przyrodniczych – powinny być preferowane grunty rolne o małej przydatności rolniczej (oprócz nieużytków bagiennych i użytków łąkarskich) oraz położone na terenach przywodnych i silnie skonfigurowanych, w tym na zboczach doliny Łyny.

Ze względu na występowanie na terenie gminy krótkich odcinków cieków wpływających do jezior, jako odbiornik oczyszczonych ścieków może być jedynie rozważana rzeka Łyna poniżej jez. Ustrych (praktycznie od Rusi) i jej dopływy nie wpływające do jezior. Łyna jest ponadto jedyną większą rzeką i tylko do niej mogą być kierowane ścieki z oczyszczalni gminnych, wiejskich lub zakładowych. Ponieważ Łyna na tym odcinku także pozostaje w zlewni całkowitej jeziora Mosąg, to ścieki do niej odprowadzane wymagają wysokiego stopnia oczyszczenia.

Stan czystości badanych wód powierzchniowych jest na ogół zadawalający – II klasa czystości. W przypadku badanych rzek (Łyna i Pasłęka) w ostatnich latach uległ on poprawie, a w przypadku jezior (Pluszne, Wulpińskie) – stabilizacji.

Zasoby dyspozycyjne wód podziemnych na obszarze gminy są rzędu 36 tys. m³ / dobę, a ich pobór wynosi szacunkowo 4,2 tys. m³ / dobę co stanowi około 12 % tych zasobów. Jakość wód wgłębnych jest przeważnie średnia, wymagająca prostego uzdatnienia. Południe i środek gminy to tereny wzmożonej infiltracji wód opadowych do wód podziemnych. Szczególne obszary to teren na południe od Gryźlin (część GZWP *Olsztynek* bez izolacji od powierzchni) i północny fragment gminy (część GZWP *Olsztyn*, objęty strefą ochronną ujęcia *Kortowo*).

Na obszarze gminy na głębokościach rzędu 1 – 1,5 km, można się spodziewać występowania wód mineralnych o znaczeniu leczniczym należących do grupy wód *pospolitych*. Są to wody chlorkowo-sodowe, nadające się wyłącznie do kąpieli leczniczych i rekreacyjnych.

Spodziewane na głębokości około 2 km wody geotermalne mogą mieć temperaturę do około 40°C i ich ewentualne wykorzystanie do ogrzewania wymagać będzie zastosowania pomp ciepłych.

W pobliżu Rusi znajduje się duże złoża kruszywa naturalnego, dla którego koncesja zezwalającą na jego eksploatację wygasła w 2017 r. W pobliżu Bartąga znajduje się złoża iłów przydatnych do produkcji ceramiki budowlanej, którego eksploatacja

została zaniechana, a cegielnia rozebrana. Spodziewane złoża kredy jeziornej możliwe do eksploatacji znajdują się w dolinie Łyny, na północ od Bartąga.

Podsumowanie

Jednym z podstawowych problemów na obszarach zlewni pojeziernej, w obrębie której znajduje się gmina Stawiguda, jest stan czystości wód powierzchniowych, w tym szczególnie jezior. Z wykonywanych badań, wynika, że jakość wód powierzchniowych na terenie gminy jest zadawalająca (II klasa czystości). W ostatnich latach uległa poprawie jakość wód w rzekach (Łyna i Pasłęka). Jakość wód w jeziorach (Pluszne, Wulpińskie), których zdolność do samoczyszczania jest z natury niewielka, nie ulega pogarszaniu.

Przyczyn tego dobrego stanu wód należy upatrywać zarówno w korzystnych warunkach naturalnych, w tym znacznej odporności badanych jezior, jak i w zakrojonej na szeroką skalę sanitacji miejscowości i centrów rekreacyjnych, prowadzonej od lat dziewięćdziesiątych.

W celu ochrony środowiska wodnego powinno się w dalszym ciągu konsekwentnie kanalizować zabudowę (mieszkalną, rekreacyjną i inną w obrębie której powstają ścieki) i włączać ją w gminny system oczyszczania ścieków. Podstawowym odbiornikiem oczyszczonych ścieków powinna być (jak do tej pory) Łyna (ewentualnie jej bliskie dopływy – nie wpływające do jezior). Możliwość odprowadzania oczyszczonych ścieków w grunt w pojedynczych przypadkach, w oddaleniu od jednostek osadniczych, powinno się uwarunkować od wyników rozpoznania geologicznego (szczególnie w południowej i środkowej części gminy). Na terenie położonym na południe od Gryżlin, ze względu na ochronę wód podziemnych, nie powinno się stosować indywidualnych rozwiązań w gospodarce ściekowej, w tym zbiorników bezodpływowych na ścieki, nawet w zabudowie rozproszonej.

Powinno się też minimalizować dopływy substancji biogennej i organicznej z pól. Realizować to można poprzez utrzymywanie tworzenie wzdłuż brzegów wód (szczególnie jezior) stref ochronnych z trwałej zieleni, a także budowę buforowych zbiorników wodnych na dopływach jezior.

Szczególnej ochrony wymagają strefy litoralne jezior. Użytkowanie rekreacyjne terenów nadbrzeżnych nie powinno powodować znaczących ubytków roślinności w tej strefie. Dolina Łyny stanowi aktywny rejon osuwiskowy. Czynnikiem współdziałającym są z reguły wysięki wód gruntowych z przewarstwień piaszczystych w materiale gliniastym. Zagrożenia osuwiskami występują głównie na odcinku od jez. Ustych do rejonu wsi Ruś. Są to w większości tereny zalesione. W rejonie Rusi zbocze jest użytkowane rolniczo, a w części zabudowane.

Masowe ruchy ziemi mogą wystąpić też na stromych zboczach innych terenów gminy. Objawy niestateczności zidentyfikowano np. na zboczu po wschodniej i południowowschodniej stronie jeziora Bartąg.

Na terenach zagrożonych osuwiskami powinno się unikać lokalizowania zabudowy, a ewentualne wyjątki poprzedzać szczegółowym rozpoznaniem geologicznym warunków stateczności zboczy. Użytkowanie zboczy powinno zapewniać ich dobre odwodnienie. Najbardziej sprzyjającą stabilizacji zboczy jest trwała zieleń głęboko się ukorzeniająca.

Nisko położone tereny w dolinie Łyny, w północnej części gminy, to tereny zalewowe. Z obserwacji na wodowskazie Olsztyn-Kortowo wynika, że za okres lat 1956 – 2002

stan maksymalny wody w rzece wyniósł 102,51 m npm. Mieszkańcy Bartąga odnotowali wysoki stan wody w rzece, który podchodził pod drogę (leżącą na wysokości około 104 m npm.). Dane te posłużyły do wyznaczenia terenów, które mogą ulegać zalewowi przy wysokich stanach rzeki. Obejmują one generalnie tereny bagienne i użytków łąkarskich o glebach pochodzenia organicznego. Tereny te powinny zostać wyłączone z zainwestowania trwałymi obiektami budowlanymi.

Zagrożeniem dla obszarów cennych przyrodniczo (ostoi przyrody) i korytarzy ekologicznych może być głównie nadmierna antropopresja i fragmentacja krajobrazu stwarzająca przeszkody dla migracji zwierzyny, a także monotypizacja krajobrazu i związane z nią likwidowanie śródpolnych zadrzewień i podmokłości.

Zagrożenie dla krajobrazu stanowią głównie mało estetyczne budowle. Powinno się zadbać o odpowiedni wygląd architektoniczny wznoszonych budowli.

Zagrożenie dla czystości powietrza atmosferycznego istnieje w zasadzie tylko w sezonie grzewczym. W stosowanych systemach grzewczych zaleca się unikać rozwiązań wysokoemisyjnych, niespełniających norm w tym zakresie.

Szczegółowym nadzorem powinno się otaczać obiekty uciążliwe ze swej natury – jak oczyszczalnie ścieków, szamba, fermy zwierzęce czy zakłady mogące znacząco oddziaływać na środowisko.

4. Stan dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

4.1. Rozwój osadnictwa na obszarze gminy Stawiguda – rys historyczny

Tereny stanowiące obszar gminy Stawiguda znajdowały się w przededniu najazdu Zakonu Krzyżackiego na pograniczu terytoriów 4 plemion pruskich, trudno niestety ustalić do którego plemienia należał omawiany obszar, gdyż nie ma niestety dokładnych danych i map. Wielce prawdopodobne jest, że teren ten, jak zwykle tereny przygraniczne przechodził z rąk do rąk, toteż granica była ruchoma. Oprócz licznych wykopalisk archeologicznych, z dawnej kultury Prusów pozostały również liczne nazwy, zarówno miejscowości jak i geograficzne, których genezę można odnaleźć (pomimo przekształceń w języku niemieckim i później polskim) w dawnych nazwach staropruskich.

Największy wpływ na obecny kształt osadnictwa na tych terenach miała ekspansja Zakonu Krzyżackiego od początku XIII w. W wyniku długotrwałych wojen, jak również w wyniku świadomej polityki Zakonu Krzyżackiego niewiele pozostało z dawnego osadnictwa na tym terenie, choć z badań archeologicznych wynikać może, że teren położony w pobliżu źródeł Łyny i Pasłęki był zaludniony i zagospodarowany, stąd wiele nowych osad powstawało nie „na korzeniu” tylko na obszarach wykarczowanych i przystosowanych do upraw i hodowli przez dawne plemiona Prusów. Szczególnie ślady dawnych fortyfikacji obronnych oraz miejsca pochówku świadczą o tym, że teren przed podbojem Krzyżaków był zaludniony i zagospodarowany.

Po zdobyciu Pomezanii w 1233 roku, Krzyżacy podbili w ciągu pięciu następnych lat pozostałe ziemie Prusów tworząc na ich terytorium Państwo Zakonu Krzyżackiego.

System administracyjny Ziemi Krzyżackiej opierał się na podziale terytorium na biskupstwa, a później na komornictwa. Cały teren dawnych ziem Prusów został

podzielony przez Krzyżaków na cztery biskupstwa: chełmińskie, pomezańskie, warmińskie i sambijskie. Obszar gminy Stawiguda w całości znalazł się w Biskupstwie Warmińskim i w granicach Ziemi Warmińskiej pozostawał blisko 600 lat pod panowaniem władz kościelnych. W całości teren ten należał do Komornictwa Olsztyńskiego.

Biskupstwo Warmińskie, jedno z najsilniejszych w państwie Krzyżackim, dość szybko uzyskało pewną niezależność od Zakonu Krzyżackiego (oprócz militarnej) wprowadzając na swoje obszary nowe osadnictwo i tworząc własne zasady zagospodarowania wsi i miast. W ramach Biskupstwa Warmińskiego 1/3 ziem należała do tzw. kapituły biskupiej. (pierwsza kapituła powstała w 1260 roku), w tym również tereny Komornictwa Olsztyńskiego.

Początki osadnictwa prowadzonego przez Kapitułę Warmińską datuje się na przełom XIII i XIV wieku. Z materiałów archiwalnych wynika, że najstarszą osadą zachowaną od czasów średniowiecznych był Bartążek, w którym władze kapituły założyły zamek (1335). Ziemie wokół zamku stanowiły jeden z nielicznych majątków ziemskich na tym terenie. Całe osadnictwo było zdominowane przez tzw. osadnictwo o charakterze „niemieckim”, wsi lokowanych na prawie chełmińskim. Były to wsie o charakterze czynszowym. Kapituła Warmińska wydzielala areal kilku włók dla tzw. zasadzcy, który później zwykle otrzymywał stanowisko sołtysa z prawem do dziedziczenia. Na zasadzcy spoczywał obowiązek sprowadzenia osadników, którzy dostawali wydzieloną ziemię (od 1 do 4 włók) i którzy przez kilka do kilkunastu lat byli zwolnieni z czynszu (wolnizny). W pierwszej turze osadnictwa powstały wsie: Bartąg (1345), Tomaszkowo (1345), Dorotowo (1348), Wymój (1351), Stawiguda (1357), Gryżliny (1358).

Dosyć istotną cechą osadnictwa na tych terenach był stosunkowo duży udział ludności pochodzenia pruskiego. Zasadzcy właśnie na tej ludności opierali tworząc nową sieć osadniczą. Kapituła często dokonywała wyboru zasadzcy pochodzącego z plemion pruskich, przeprowadzającego „zasadzenia” dla nowych miejscowości. Proces taki określany jest jako osadnictwo wewnętrzne polegające jedynie na przemieszczeniu i wymieszaniu miejscowej ludności znajdującej się na danym terenie.

Stosunkowo niewiele na terenie Biskupstwa Warmińskiego zakładano majątków wasalnych lub rycerskich, zwykle w postaci nadań w lenno rycerskie wydzielonego obszaru w puszczy lub istniejącej już miejscowości. W Komornictwie Olsztyńskim powstały tylko 3 majątki szlacheckie, w tym jeden położony w Bartążku.

Dopiero po ułożeniu szeregu wsi czynszowych, kapituła przystąpiła do zakładania miasta, które wspierać miało całą strukturę osadniczą gospodarczo, a przede wszystkim chronić osadników przed ewentualnymi najazdami. Miasto Olsztyn dostało swoje prawa lokacyjne w 1353r. Następnie wytyczono dokładnie granice obszaru należącego do miasta oraz do zamku, który pozostał w rękach kapituły. Na początku XV w. struktura osadnicza przedstawiała się następująco: silny ośrodek miejski – Olsztyn oraz promieniście wokół niego ułożone (przy głównych drogach) małe miejscowości związane z ośrodkiem miejskim gospodarczo i militarnie.

W oryginalnej lub zmodyfikowanej formie z okresu średniowiecza przetrwały do dzisiaj niektóre elementy architektury i zagospodarowania przestrzennego, w tym:

- układ osadniczy stworzony przez kapitułę stanowiący ośnowę obecnej sieci osadniczej, z często niezmienionymi nazwami miejscowości i zachowanym układem ruralistycznym,

- kościoły – w XIV w. dwa kościoły na terenie gminy Stawiguda otrzymały prawo lokacyjne: w Gryżlinach (1358) i Bartągu (1363) (oczywiście uległy późniejszym przebudowom, ale ich pierwotny, średniowieczny charakter został zachowany),
- kapliczki przydrożne – istotny element krajobrazu Warmii, dobrze zachowany na obszarze gminy Stawiguda (również przebudowywane i odbudowywane).

Struktura osadnicza założona w średniowieczu utrzymywała się przez blisko 600 lat do czasów włączenia tych obszarów do państwa pruskiego podczas pierwszego zaborów w 1772 roku, kiedy to Warmia utraciła swoją niezależność.

W okresie administracji pruskiej (XVIII – XX w.) do czasów I wojny światowej na terenie gminy Stawiguda powstały majątki ziemskie w Gąglawkach i Zofijówce oraz w Tomaszkowie. Pozostały po nich budynki gospodarcze folwarku oraz założenia parkowe, które zostały włączone państwowych gospodarstw rolnych – obecnie sprywatyzowanych.

Pod koniec XIX w. przez teren gminy Stawiguda poprowadzono linię kolejową, która znacznie przyczyniła się do rozwoju gospodarczego Olsztyna i okolic. Na terenie gminy Stawiguda powstały stacje kolejowe w Stawigudzie, Gąglawkach, Bartągu. W tym też okresie powstało szereg innych budowli inżynierskich, które do dzisiaj są czynne, a które należy wymienić ze względu na ich szczególne wartości jako zabytki techniki i inżynierii. Należą do nich między innymi: mosty i przepusty nad drogami, przepust Łyny koło jeziora Ustych, stacje transformatorowe, wcześniej wspomniane wiadukty kolejowe. Z tego też okresu pochodzi również szereg obiektów o charakterze usługowym (sklepy, stacje PKP, gospoda, budynki ośrodka wypoczynkowego), oświatowym i publicznym (szkoły, przedszkola, straż pożarna), jak i produkcyjnym (gorzelnie, tartaki, budynki folwarczne) itp. Okres międzywojenny nie przyniósł zmian przestrzennych gminy. Natomiast po II wojnie światowej niechlubnie w krajobrazie gminy zapisały się utworzone w latach 50-tych państwowe gospodarstwa rolne w Tomaszkowie, Stawigudzie, Gryżlinach, Bartągu i Gąglawkach, a co za tym idzie powstające niezależnie od historycznych układów urbanistycznych zespoły budownictwa mieszkalnego i produkcyjnego, o zunifikowanej formie, które spowodowało zniekształcenie i deformacje w dotąd harmonijnie rozwijanym krajobrazie warmińskim.

4.2. Aktualny stan zasobu kulturowego gminy Stawiguda podlegający ochronie

Krajobraz kulturowy gminy Stawiguda jest dosyć dobrze rozpoznany, w archiwum WKZ w Olsztynie istnieje baza danych obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską. Pomimo wysokich walorów kulturowych i krajobrazowych brakuje danych dotyczących stref ochrony konserwatorskiej dotyczącej przede wszystkim dobrze zachowanych zespołów ruralistycznych jak i krajobrazów o wysokich wartościach kulturowych.

Z punktu widzenia ochrony zabytków architektury zwrócić należy uwagę przede wszystkim na czytelność zachowanych układów ruralistycznych oraz występowanie licznych zabytkowych zespołów całych zagród i pojedynczych budynków. Dotyczy to także konieczności prowadzenia dalszych badań nad formami przestrzennymi, aż do stworzenia tzw. wzorników architektonicznych, będących wytycznymi dla nowych inwestorów dotyczącymi zarówno wielkości i sposobu zagospodarowania parceli jak i rodzajów, kształtów i proporcji budynków oraz detali architektonicznych itp.

Na podstawie danych Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków stan zasobu zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków

L.p.	Miejscowość	Obiekt
1	Bartąg	- kościół par. p.w. św. Jana Ewangelisty, XIV-XVIII, nr rej.: 983 z 24.07.1968 - cmentarz przykościelny, nr rej.: j.w. - kapliczka, na cmentarzu przykościelnym, 1897, nr rej.: 3372 z 12.02.1992 - kapliczka przydrożna, przy posesji nr 4, nr rej.: 3373 z 20.02.1992 - kapliczka przydrożna, przy posesji nr 11, nr rej.: 3371 z 12.02.1992 - kapliczka przydrożna, przy posesji nr 20, nr rej.: 3374 z 12.02.1992 - kapliczka przydrożna, nr rej.: 1406 z 9.03.1992 - cmentarz rzymsko-katolicki, k. XIX, nr rej.: A-2052 z 24.11.2003 - zespół plebański, nr rej.: A-2246 z 25.04.2006: - plebania, po 1850 - stajnia, 1927 - obora, 1 ćw. XX
2	Bartążek	park dworski, XVIII-XIX, nr rej.: 1433 z 20.02.1978
3	Dorotowo	- kapliczka przydrożna, koniec XIX, nr rej.: 3375 z 2.03.1992 - kapliczka przydrożna, XIX/XX, nr rej.: 3377 z 9.03.1992 - dom nr 19, drewniany, początek XX, nr rej.: 4079 z 5.04.1989
4	Gągławki	- park dworski, pocz. XIX, nr rej.: 3625 z 19.10.1984
5	Gryżliny	- kościół p.w. św. Wawrzyńca, XV, nr rej.: 988 z 27.03.1968 - kapliczka, przy posesji nr 1, 1894, nr rej.: 3378 z 2.03.1992 - dom nr 2, drewniany, koniec XIX, nr rej.: 4080 z 5.04.1984
6	Miodówko	- kapliczka, koniec XIX, nr rej.: 3380 z 2.03.1992
7	Pluski	- zagroda nr 11, koniec XIX, nr rej.: 4333 z 11.05.1995: - dom - 2 budynki gospodarcze, drewniane - obora - chlewnia - dom nr 21, drewniany, poł. XIX, nr rej.: 3619 z 17.04.1985 - dom 54, drewniany, 2 poł. XIX, nr rej.: 3572 z 12.12.1983
8	Ruś	- kapliczka przydrożna, 1887, nr rej.: 3381 z 20.05.1992 - dom nr 27, drewniany, XVIII, nr rej.: 1213 z 10.06.1968 (nie istnieje) - dom nr 28, drewniany, XVIII, nr rej.: 1088 z 28.03.1968 (nie istnieje) - dom nr 29, drewniany, początek XX, nr rej.: 4081 z 5.04.1989 - dom nr 30, drewniany, 1 połowa XIX, nr rej.: 4082 z 5.04.1989 - dom nr 62, drewniany, koniec XIX, nr rej.: 4142 z 11.06.1990 - młyn wodny, drewniany, po 1930, nr rej.: 3382 z 12.12.1983

9	Stawiguda	- kościół par. p.w. św. Jakuba Apostoła, 1933, nr rej.: A-3388 z 19.05.2003 - cmentarz kościelny, nr rej.: j.w. - kaplica, 1897, nr rej.: 3389 z 1.02.1991 - kapliczka przydrożna, 1893, nr rej.: 3390 z 2.03.1992 - dom nr 163, drewniany, 2 poł. XIX, nr rej.: 4171 z 27.02.1991
10	Tomaszkowo	- kapliczka (w centrum wsi, k. XIX, nr rej.: 3391 z 2.03.1992 - kapliczka, przy posesji nr 4, 1924, nr rej.: 3393 z 2.03.1992 - kapliczka, przy posesji nr 26, k. XIX, nr rej.: 3392 z 2.03.1992 - dom nr 26, drewniany, k. XIX, nr rej.: 4083 z 5.04.1989 - dom nr 27, drewniany, po 1920, nr rej.: 3396 z 5.04.1989 - dom nr 33, drewniany, XVIII/XIX, nr rej.: 974 z 27.07.1968 (nie istnieje)

Inwentaryzacja zasobu obiektów wpisanych do rejestru zabytków wykazała, że dwa obiekty zlokalizowane w Rusi oraz jeden w Tomaszku nie istnieją. W najlepszej kondycji znajdują się prywatne budynki mieszkalne i zagrody oraz kościoły. Z ciekawszych obiektów należy wymienić zachowane obiekty architektury drewnianej, w tym kościół w Gryżlinach i jedną z chałup znajdujących na początku miejscowości, jak również dwie chałupy drewniane w Tomaszku. Obiekty znajdujące się w rękach prywatnych ulegają oczywiście przemianom, modernizacji lub przebudowie. Można jednakże stwierdzić, że w większości przypadków są to udane inwestycje często powodujące odświeżenia wartości kulturowych danego miejsca. Istotnym i ważnym elementem krajobrazu na terenie gminy Stawiguda są kapliczki i krzyże przydrożne, które są pielęgnowane i znajdują się w dobrym stanie.

W najgorszym stanie znajdują się wymienione w rejestrze parki podworskie w Gąglawkach i Bartążku, które przez długi czas znajdowały się na dawnych terenach po byłym PGR.

W granicach gminy znajdują się dwa zabytki archeologiczne wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków archeologicznych. Pierwszy, stanowisko C-246 (VII – AZP 27-60/1) to osada z wczesnej epoki żelaza na wyspie na jeziorze Pluszne w północnej części jeziora, w okolicach miejscowości Pluski (decyzja z dnia 30 czerwca 1998r. Numer 5350-22/98). Drugie stanowisko C-280 (XXIX – AZP 26-61/4) to dwa wały wczesnośredniowieczne zlokalizowane w obrębie Bartąg, tworzące jedną formę obronną wraz z otoczeniem, obecnie porośnięte lasem (decyzja z dnia 12 lutego 2009r. numer IZAR(it)-4200/9-3(5)/0809).

Poza stanowiskami wpisanymi do rejestru zabytków na terenie gminy Stawiguda mogą występować stanowiska archeologiczne płaskie zajmujące duży obszar. Należą do nich zewidencjonowane cmentarzyska płaskie w pobliżu miejscowości: Ruś, Gąglawki, Stawiguda, Tomaszku, Bartąg, Wymój, Dorotowo. Najwięcej stanowisk występujących na terenie gminy Stawiguda to stanowiska płaskie punktowe – świadczące o pochodzeniu form osadnictwa na tym terenie, jednakże ze względu na swój punkowy wymiar (zwykle są to przedmioty lub kilka przedmiotów odnalezionych w jednym miejscu). Jednakże warto jest wspomnieć, że ślady osad pochodzących z okresu wczesnego średniowiecza, a nawet starszych okresów odkryto w pobliżu następujących miejscowości: Bartąg, Bartążek, Wymój, Gryżliny, Dorotowo, Majdy, Stawiguda, Ruś, Tomaszku.

Zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obowiązek objęcia ochroną wszystkich obiektów i obszarów należy do kompetencji samorządu i jest realizowany poprzez sporządzenie Gminnej Ewidencji Zabytków. Należy podkreślić, że jest to zbiór otwarty, podlegający ciągłej weryfikacji. Aktualny wykaz obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stawiguda przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6. Wykaz obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków (bez stanowisk archeologicznych).

L.p.	Miejscowość	Numer geodezyjny nieruchomości	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków	Ewid. W/G
1.	Bartąg ul. Św. Jana 1	obręb geodezyjny Bartąg, działka nr 162	kościół murowany, parafialny p.w. św. Jana Ewangelisty i Opatrzności Bożej	XIV-XVIII w. 2 połowa XIV w.	A-1025 z 24.07.1968 r.	W
2.	Bartąg ul. Św. Jana 1	obręb geodezyjny Bartąg, działka nr 162	cmentarz przykościelny, dawny w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Jana Ewangelisty	XIV-XVIII w.	A-1025 12.02.1992 r.	W
3.	Bartąg ul. Św. Jana 1	obręb geodezyjny Bartąg, działka nr 162	kapliczka murowana w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Jana Ewangelisty	1897 r.	A-3275 z 12.02.1992 r.	W
4.	Bartąg ul. Św. Jana 1	obręb geodezyjny Bartąg, działka nr 162	pomnik poległych 1914-1918, murowany w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Jana Ewangelisty	lata 20-te XX w.	---	G+
5.	Bartąg ul. Św. Jana 2	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 75/1	budynek mieszkalny, murowany (dawna poczta)	początek XX w.	---	G
6.	Bartąg ul. Św. Jana 3	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 163/12	budynek plebanii, murowany w zespole plebańskim przy kościele parafialnym p. w. św. Jana Ewangelisty	po 1850 r.	A-4410 z 25.04.2006 r.	W
7.	Bartąg ul. Św. Jana 3	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 163/12	stajnia murowanodrewniana w zespole plebańskim przy kościele parafialnym p.w. św. Jana Ewangelisty	1927 r.	A-2246 25.04.2006	W

8.	Bartąg ul. Św. Jana 3	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 163/12	obora murowana w zespole plebańskim przy kościele parafialnym p.w. św. Jana Ewangelisty	1 ćw. XX w.	A-2246 25.04.2006	W
9.	Bartąg ul. Miętowa 68	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 119/7	budynek dworca, murowany w zespole stacji kolejowej, ob. budynek mieszkalny	początek XX w.	---	G
10.	Bartąg ul. Miętowa 70	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 119/6	budynek gospodarczy w zespole stacji kolejowej, ob. budynek mieszkalny	początek XX w.	wyłącz. z zabytków pismo IZAR.5135.42. 2014.uk z 14.03.2014r.	G
11.	Bartąg	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 119/5	wiadukt kolejowy, murowany w zespole stacji kolejowej	początek XX w.	---	G
12.	Bartąg ul. Nad Łyną 25 (d. Bartąg 4)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 14	kapliczka przydrożna murowana	koniec XIX w.	A- 3272 z 12.02.1992 r.	W
13.	Bartąg ul. Nad Łyną 42	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 69/1	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	---	G+
14.	Bartąg ul. Nad Łyną 45 (d. Bartąg 11)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 20/2	kapliczka przydrożna murowana	1889 r.	A-4274 z 29.12.2003 r.	W
15.	Bartąg ul. Nad Łyną 55 (d. Bartąg 17)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 28	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.	---	G
16.	Bartąg ul. Nad Łyną 66 (d. Bartąg 20)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 161/1	kapliczka przydrożna murowana	koniec XIX – początek XX w.	A-3273 z 12.02.1992 r.	W
17.	Bartąg ul. Nad Łyną 70 (d. Bartąg 21)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 159/1	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
18.	Bartąg ul. Nad Łyną 84 (d. Bartąg 26)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 155/2	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
19.	Bartąg ul. Nad Łyną 96 (d. Bartąg 30)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 150	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
20.	Bartąg ul. Nad Łyną 98 (d. Bartąg 32)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 146	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX w.	---	G

21.	Bartąg ul. Nad Łyną 98 (d. Bartąg 32)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 146	budynek gospodarczy murowanodrewniany	koniec XIX w.	---	G
22.	Bartąg ul. Nad Łyną 104 (d. Bartąg 49)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 187	budynek gospodarczy murowanodrewniany, ob. mieszkalnogospodarczy	koniec XIX – początek XX w.	---	G
23.	Bartąg ul. Nad Łyną 111 (d. Bartąg 53)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 96	budynek mieszkalny, drewniany	koniec XIX – początek XX w.	---	G+
24.	Bartąg ul. Nad Łyną bn	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 38 i 39/2	budynek straży pożarnej, murowanodrewniany	1935 r.	---	G+
25.	Bartąg 87 i 88 (Owczarnia)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 319/1 i 320	budynek mieszkalny (sześćciorak) w zespole folwarku, ob. budynek mieszkalny	koniec XIX – początek XX w.	---	W
26.	Bartąg 88 (Owczarnia)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 320	budynek gospodarczy murowanodrewniany w zespole folwarku	koniec XIX – początek XX w.	---	W
27.	Bartąg 88 (Owczarnia)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 320	stodoła drewniana w zespole folwarku	koniec XIX – początek XX w.	---	W
28.	Bartąg 89 (Owczarnia)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 317	stodoła drewniana w zespole folwarku	koniec XIX – początek XX w.	wyłącz. z zabytków pismo IZAR. 5135.106.2013 .uk z 25.06.2013r.	W
29.	Bartąg 89 (Owczarnia)	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 317	obora murowana w zespole folwarku, ob. budynek mieszkalnogospodarczy	koniec XIX – początek XX w.	Uchwała RG NrXXX/234/13 z 22.20.2013 Pismo Kon. Zab. IZAR.5135.106. 2013 z 25.06.13	W
30.	Bartąg ul. Św. Jana 8	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 77	cmentarz rzymskokatolicki dawny, ob. parafialny	koniec XIX w.	A-4265 z 24.11.2003 r.	W
31.	Bartąg – Ruś	obręb geod. Bartąg, dz. nr 230	kapliczka przydrożna murowana	4 ćw. XIX w.	A-3297 z 9.03.1992 r.	W

32.	Bartąg – Bartązek	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 15/1 i 359	aleja przydrożna	początek XX w.	---	W
33.	Bartązek, ul. Warmiński Las 46	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 9/31	dwór murowany w zespole dworskofołwarcznym, ob. budynek mieszkalny i biurowy	4 ćw. XIX w.	---	W
34.	Bartązek, ul. Warmiński Las 44	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 9/50	oficyna murowana w zespole dworskofołwarcznym, ob. budynek mieszkalny	początek XX w.	---	W
35.	Bartązek ul. Warmiński Las	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 9/13	stolarnia murowanodrewniana w zespole dworskofołwarcznym, ob. budynek nieużytkowany	4 ćw. XIX w. – pocz. XX w.	---	W
36.	Bartązek ul. Warmiński Las 34	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 9/14	stajnia murowana w zespole dworskofołwarcznym, ob. budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w. – pocz. XX w.	---	W
37.	Bartązek ul. Warmiński Las	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 30/104	cielętnik murowanodrewniany w zespole dworskofołwarcznym, ob. magazyn	4 ćw. XIX w. – pocz. XX w.	---	W
38.	Bartązek ul. Warmiński Las	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 30/104	obora murowana w zespole dworskofołwarcznym , ob. magazyn	4 ćw. XIX w. – pocz. XX w.	---	W
39.	Bartązek, ul. Warmiński Las 48	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 9/8	budynek mieszk. robotników fołwarcznych (dwojak), ob. budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w. – pocz. XX w.	---	W
40.	Bartązek, ul. Warmiński Las 11	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 30/158 i 30/159	budynek mieszk. robotników fołwarcznych (wielorodzinny), ob. budynek mieszk.	4 ćw. XIX w. – pocz. XX w.	---	W
41.	Bartązek, ul. Warmiński Las 13	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 30/72	budynek mieszkalny robotników fołwarcznych (czworak), ob. budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w. – pocz. XX w.	---	W

42.	Bartązek, ul. Warmiński Las 15	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 30/107	budynek mieszkalny robotników folwarcznych (ośmiorak), ob. budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w. – pocz. XX w.	---	W
43.	Bartązek, ul. Warmiński Las 18	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 9/22	budynek mieszkalny robotników folwarcznych (czworak), ob. budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w. – pocz. XX w.	---	W
44.	Bartązek, ul. Warmiński Las 19	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 30/105	budynek mieszkalny robotników folwarcznych (ośmiorak), ob. budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w. – pocz. XX w.	---	W
45.	Bartązek	obręb geodezyjny Bartąg, dz. nr 9/46	park krajobrazowy w zespole dworskofolwarcznym	XVIII-XIX w.	A-1233 z 20.02.1978 r.	W
46.	Bartązek – Olsztyn	dz. 15/1	aleja przydrożna	początek XX w.	---	W
47.	Dorotowo 9	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 43/1	kapliczka przydrożna murowana	koniec XIX w.	A-3290 z 2.03.1992 r.	W
48.	Dorotowo	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 286/1	kapliczka przydrożna murowana	XIX/XX w.	A-3294 z 9.03.1992 r.	W
49.	Dorotowo (droga Olsztyn – Olsztynek)	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 300/9	kapliczka przydrożna, murowana	koniec XIX – początek XX w.	---	G+
50.	Dorotowo 10	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 93	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
51.	Dorotowo 12	obręb geod. Dorotowo, dz. nr 90	budynek mieszkalny, murowany	lata 20-30-te XX w.	---	G
52.	Dorotowo 19	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 51	budynek mieszkalny, drewniany	początek XX w.	A-2774 z 5.04.1989 r.	W
53.	Dorotowo	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 52/1	kapliczka z dzwonnniczką, murowana	koniec XIX w.	---	G+
54.	Dorotowo 20	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 85	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
55.	Dorotowo 25	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 57	budynek gospodarczy, murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G

56.	Dorotowo 25	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 57	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
57.	Dorotowo 31	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 69	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
58.	Dorotowo 45	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 71	budynek gospodarczy, murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G+
59.	Dorotowo 72	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 39	budynek mieszkalny, murowany	lata 20-30-te XX w.	---	G
60.	Dorotowo	obręb geodezyjny Tomaszkowo, dz. nr 137 Wyspa Herta	cmentarz ewangelicki rodzinny, dawny	początek XX w.	---	W
61.	Dorotowo	obręb geodezyjny Dorotowo, dz. nr 105	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 – 1918 r.	---	W
62.	Gąglawki 3a	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 165/83	dwór murowany w zespole dworskofolwarcznym, ob. budynek mieszkalny	początek XIX w.	---	W
63.	Gąglawki	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 165/71	stajnia i obora murowana w zespole dworskofolwarcznym, ob. magazyn	początek XIX w.	---	G+
64.	Gąglawki	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 165/71	spichlerz murowany w zespole dworskofolwarcznym, ob. magazyn	początek XIX w.	---	G+
65.	Gąglawki	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 165/71	budynek inwentarski murowany w zespole dworskofolwarcznym, ob. warsztat	początek XIX w.	---	G+
66.	Gąglawki 3	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 165/86	budynek mieszkalny murowany w zespole dworskofolwarcznym (dwojak), ob. mieszkalny	początek XIX w.	---	G+

67.	Gąglawki 14	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 165/82	budynek mieszkalny murowany w zespole dworskofolwarcznym (czworak), ob. mieszkalny	początek XIX w.	---	G+
68.	Gąglawki 22	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 165/54 i 165/57	budynek mieszkalny murowany w zespole dworskofolwarcznym (dwojak), ob. mieszkalny	początek XIX w.	---	G+
69.	Gąglawki	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 165/83	park krajobrazowy w zespole dworskofolwarcznym	początek XIX w.	A-1576 z 19.10.1984 r.	W
70.	Gąglawki 11	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 3624/1	budynek leśniczówki murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
71.	Gąglawki 12A	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 11/1	budynek mieszkalny murowany w zespole stacji kolejowej, ob. budynek mieszkalny	koniec XIX w.	---	G
72.	Gąglawki	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 11/1	budynek gospod. murowany w zespole stacji kolejowej, ob. gospodarczy przydomowy	koniec XIX w.	---	G
73.	Gąglawki	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 11/1	budynek magazynu murowany w zespole stacji kolejowej, ob. mieszkalny	koniec XIX w.	---	G
74.	Gąglawki	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 11/1	wieża ciśnień murowana w zespole stacji kolejowej, ob. nieużytkowana	koniec XIX w.	---	G
75.	Gąglawki	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 11/1	wiadukt – przepust pod torami kolejowymi, murowany	koniec XIX w.	---	G
76.	Gąglawki	obręb geodezyjny Gąglawki, dz. nr 3632/4	grobowiec murowany dawnych właścicieli zespołu dworskofolwarcznego	początek XX w.	---	G+
77.	Gryżliny	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 94	kościół murowanodrewniany, parafialny p.w. św. Wawrzyńca i Nawiedzenia NMP	XV w. , 1573 r. 1933 r.	A-845 z 27.03.1968 r.	W

78.	Gryżliny	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 94	cmentarz przykościelny z kwaterą wojenną z czasów I wojny światowej w zespole kościół parafialnego p.w. św. Wawrzyńca i Nawiedzenia NMP	XV w.	---	W
79.	Gryżliny	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 94	kapliczka murowana w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Wawrzyńca i Nawiedzenia NMP	koniec XIX – początek XX w.	---	W
80.	Gryżliny 27	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 26/1	plebania murowana w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Wawrzyńca i Nawiedzenia NMP	koniec XIX – początek XX w.	---	G
81.	Gryżliny 1	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 109	kapliczka murowana przydrożna	1894	A-3288 z 2.03.1992 r.	W
82.	Gryżliny 2A	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 59/25	budynek mieszkalny drewniany	koniec XIX w.	A-2776 z 5.04.1989 r.	W
83.	Gryżliny 9	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 111	budynek mieszkalny drewniany	lata 20-te XX w.	---	W

84.	Gryżliny 10	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 70/2	budynek mieszkalny drewniany	początek XX w.	---	W
85.	Gryżliny 13	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 88/3	budynek mieszkalny murowany	lata 20-30-te XX w.	---	G
86.	Gryżliny 20	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 74/4	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
87.	Gryżliny 24	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 77/4	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
88.	Gryżliny 26	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 78/2	budynek mieszkalny murowany	lata 20-30-te XX w.	---	G
89.	Gryżliny 28	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 79/2	budynek mieszkalny murowany	lata 20-30-te XX w.	---	G

90.	Gryżliny 30	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 80/2	budynek mieszkalny murowany	lata 20-30-te XX w.	---	G
91.	Gryżliny 42	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 83/5	budynek mieszkalny murowany	lata 20-30-te XX w.	---	W
92.	Gryżliny 48	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 106	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G+
93.	Gryżliny 56	obręb geod. Gryżliny, dz. nr 135	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX wieku	---	G
94.	Gryżliny 64	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 233	budynek murowanodrewniany w zespole sierocińca, ob. budynek Domu Dziecka	początek XX w.	---	G
95.	Gryżliny 64	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 233	budynek murowanodrewniany w zespole sierocińca, ob. budynek Domu Dziecka	początek XX w.	---	G
96.	Gryżliny 81	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 511	budynek gospodarczy murowany w zespole stacji kolejowej, ob. mieszkalny	koniec XIX w.	---	G
97.	Gryżliny 82	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 511	budynek dworca murowany w zespole stacji kolejowej, ob. mieszkalny	koniec XIX w.	---	G
98.	Gryżliny 82	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 511	budynek gospodarczy murowany w zespole stacji kolejowej, ob. nieużytkowany	koniec XIX w.	---	G
99.	Gryżliny	obręb geodezyjny Gryżliny, dz. nr 54	cmentarz ewangelicki dawny, ob. rzymskokatolicki parafialny	1935 r.	---	W
100.	Majdy 5	obręb geodezyjny Majdy, dz. nr 124/7 i 124/8	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
101.	Majdy 9A	obręb geodezyjny Majdy, dz. nr 19/1	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G

102.	Majdy	obręb geodezyjny Majdy, dz. nr 34/1	kapliczka z dzwonnica murowana przydrożna	koniec XIX w.	---	W
103.	Miodówko 1	obręb geodezyjny Miodówko, dz. nr 12/1	kapliczka murowana przydrożna	koniec XIX w.	A-3291 z 2.03.1992 r.	W
104.	Miodówko 1	obręb geodezyjny Miodówko, dz. nr 12/6	budynek szkolny murowany, ob. mieszkalny	koniec XIX – początek XX w.	---	G
105.	Miodówko 1	obręb geodezyjny Miodówko, dz. nr 12/6	budynek gospodarczy murowanodrewniany w zespole szkolnym, ob. gospodarczy przydomowy	koniec XIX – początek XX w.	---	G
106.	Miodówko 8	obręb geodezyjny Miodówko, dz. nr 148/2	kapliczka z dzwonnica murowana przydrożna	koniec XIX w.	---	G+
107.	Miodówko 12	obręb geodezyjny Miodówko, dz. nr 77	budynek mieszkalny murowany	początek XX w.	---	G
108.	Miodówko 14	obręb geodezyjny Miodówko, dz. nr 79	budynek mieszkalny murowanodrewniany	początek XX w.	---	G
109.	Miodówko 17	obręb geodezyjny Miodówko, dz. nr 84	budynek mieszkalny murowanodrewniany	początek XX w.	---	W
110.	Miodówko 35	obręb geodezyjny Miodówko, dz. nr 47/3	budynek mieszkalny murowany	początek XX w.	---	G
111.	Miodówko 35	obręb geodezyjny Miodówko, dz. nr 47/3	stodoła murowanodrewniana	początek XX w.	---	G
112.	Pluski ul. Jeziorna 41 (d. Pluski 48)	obręb geodezyjny Pluski, dz. nr 99	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G+
113.	Pluski ul. Jeziorna 63 (d. Pluski 31)	obręb geodezyjny Pluski, dz. nr 181	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
114.	Pluski ul. Jeziorna 65 i 67 (d. Pluski 100)	obręb geodezyjny Pluski, dz. nr 182/15 i 182/16	budynek zajazdu murowany, ob. mieszkalny i częściowo nieużytkowany	1908 r.	---	G+

115.	Pluski ul. Jeziorna 81 (d. Pluski 25)	obręb geodezyjny Pluski, dz. nr 189/1	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
116.	Pluski ul. Jeziorna 81 (d. Pluski 25)	obręb geodezyjny Pluski, dz. nr 189/1	kapliczka murowana przydrożna	koniec XIX w.	---	W
117.	Pluski ul. Jeziorna 83 (d. Pluski 104)	obręb geodezyjny Pluski, dz. nr 190	budynek mieszkalnohandlowy murowany, ob. pensjonat i restauracja	początek XX w.	---	G
118.	Pluski ul. Jeziorna 91 (d. Pluski 11)	obręb geodezyjny Pluski, dz. nr 260	budynek mieszkalny murowany, ob. nieużytkowany wraz z trzema budynkami gospodarczymi, oborą i garażem	koniec XIX w. 1892 r.	A-3821 z 11.05.1995 r.	W
119.	Pluski ul. Jeziorna 99 (d. Pluski 9)	obręb geodezyjny Pluski, dz. nr 263	Dom Polski – budynek murowany, ob. kościół filialny p.w. św. Michała Archanioła	1928 r.	---	W
120.	Pluski ul. Sosnowa 4 (d. Pluski 21)	obręb geodezyjny Pluski, dz. nr 236/2	budynek mieszkalny drewniany	połowa XIX w.	A-1585 z 17.04.1985 r.	W
121.	Pluski ul. Sportowa 35 (d. Pluski 54)	obręb geodezyjny Pluski, dz. nr 148	budynek mieszkalny drewniany	2 połowa XIX w.	A-1507 z 12.12.1983 r.	W
122.	Ruś	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 2/45	kapliczka murowana przydrożna	1887 r.	A-3365 z 20.05.1992 r.	W
123.	Ruś 7	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 54	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
124.	Ruś 8	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 55	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
125.	Ruś 13	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 246	budynek mieszkalny murowany	lata 20-30-te XX w.	---	G
126.	Ruś 17	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 248	budynek mieszkalny murowanodrewniany	koniec XIX w.	---	W
127.	Ruś 18	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 249	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
128.	Ruś 18	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 249	stodoła murowano-drewniana	koniec XIX – początek XX w.	---	G

129.	Ruś 24	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 166/3	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
130.	Ruś 29	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 166/12	budynek mieszkalny, szkieletowy	koniec XIX – początek XX w.	A-2778 z 5.04.1989 r.	W
131.	Ruś 30	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 166/2	budynek mieszkalny murowanodrewniany	1 połowa XIX w. lub po połowie XIX w., rozb. XX w.	A-2777 z 5.04.1989 r.	W
132.	Ruś 32	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 177/2	budynek mieszkalny wielorodzinny, murowany	początek XX w.	---	G
133.	Ruś 32	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 177/2	budynek gospodarczy murowanodrewniany	początek XX w.	---	G+
134.	Ruś 33	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 177/1	budynek mieszkalny drewniany	początek XX w.	---	W
135.	Ruś 42	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 173	budynek zajazdu murowany, ob. mieszkalny	koniec XIX – początek XX w.	---	G
136.	Ruś 42	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 173	budynek gospodarczy murowany w zespole zajazdu, ob. gospodarczy przydomowy	koniec XIX – początek XX w.	---	G
137.	Ruś 43	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 175/1	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	wyłacz. z zabytków pismo IZAR.5135.40. 2014.uk z 13.03.2014r.	G
138.	Ruś 45	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 194	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	zawiad. WUOZ z dn. 20.06.2013 o wykreśleniu IZAR.5135.102. 2013.uk	G
139.	Ruś 48	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 186/6	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
140.	Ruś 89	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 19	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G

141.	Ruś 89	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 19	budynek gospodarczy murowanodrewniany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
142.	Ruś	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 9/4	młyn wodny drewniany	po 1930 r. lata 30-te XXw.	A-1508 z 12.12.1983 r.	W
143.	Ruś	obręb geodezyjny Ruś, dz. nr 9/4	przepompownia w zespole młyna wodnego	po 1930 r. lata 30-te XX w.	---	G
144.	Stawiguda, ul. Jaśminowa 20	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 103	kościół murowany parafialny p.w. św. Jakuba Apostoła	1933 r.	A-4254 z 19.05.2003 r.	W
145.	Stawiguda, ul. Jaśminowa 20	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 103	cmentarz przykościelny w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Jakuba Apostoła	1933 r.	A-4254 z 19.05.2003 r.	W
146.	Stawiguda, ul. Piękna	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 25/11	kaplica murowana	1897 r.	A-3092 z 1.02.1991 r.	W
147.	Stawiguda, ul. Kolejowa 1	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 590/7	budynek mieszkalny murowany w zespole stacji kolejowej, ob. mieszkalny	koniec XIX w.	---	G
148.	Stawiguda, ul. Kolejowa 1	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 590/7	budynek gospodarczy murowany w zespole stacji kolejowej, ob. gospodarczy przydomowy	koniec XIX w.	---	G
149.	Stawiguda, ul. Mazurska 1	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 167	budynek mieszkalny murowany	lata 20-te XX w.	---	G
150.	Stawiguda, ul. Mazurska 1	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 167	budynek gospodarczy murowany	lata 20-te XX w.	---	G
151.	Stawiguda, ul. Olsztyńska 8	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 106/1	budynek mieszkalny murowanodrewniany	lata 20-te XX w.	---	G
152.	Stawiguda, ul. Olsztyńska 32	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 119/70	budynek mieszkalny murowany	początek XX w.	---	G
153.	Stawiguda, ul. Olsztyńska 34	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 119/69	budynek mieszkalny murowany	początek XX w.	---	G+

154.	Stawiguda, ul. Olsztyńska 36/38/40/42	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 119/60, 119/61, 119/62, 119/63	budynek mieszkalny murowany	początek XX w.	---	G+
155.	Stawiguda, ul. Olsztyńska 44/46/48/50	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 119/64, 119/65, 119/66, 119/67	budynek mieszkalny murowany	początek XX w.	---	G+
156.	Stawiguda, ul. Olsztyńska	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 291/9	aleja przydrożna	początek XX w.	---	W
157.	Stawiguda, ul. Warszawska 5	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 29/11	budynek szkolny murowany	początek XX w.	---	G
158.	Stawiguda, ul. Warszawska 7	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 26	budynek mieszkalny murowany, ob. administracyjny (Posterunek Policji) i mieszkalny	początek XX w.	---	G
159.	Stawiguda, ul. Warszawska 27 (d. Stawiguda 163)	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 15/5	budynek mieszkalny drewniany	początek XX w.	A-3104 z (pomyłka) 27.02.1991 r. A-4171 –	W
160.	Stawiguda, ul. Warszawska	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 14/4	kapliczka murowana przydrożna	1893 r.	A-3284 z 2.03.1992 r.	W
161.	Stawiguda ul. Jarzębinowa 1	obręb geodezyjny Stawiguda, dz. nr 66	cmentarz rzymskokatolicki, komunalny	połowa XX w.	---	W
162.	Tomaszkowo, ul. Łabędzia 5	obręb geodezyjny Tomaszkowo, dz. nr 108/3	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
163.	Tomaszkowo, ul. Łabędzia 8	obręb geodezyjny Tomaszkowo, dz. nr 94	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G+
164.	Tomaszkowo, ul. Łabędzia 21	obręb geodezyjny Tomaszkowo, dz. nr 114/1	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
165.	Tomaszkowo, ul. Łabędzia 21	obręb geodezyjny Tomaszkowo, dz. nr 114/1	kapliczka murowana przydrożna	1924 r.	A-3287 z 2.03.1992 r.	W
166.	Tomaszkowo, ul. Łabędzia 34	obręb geodezyjny Tomaszkowo, dz. nr 74	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
167.	Tomaszkowo, ul. Łabędzia 61 (d. Tomaszkowo 26)	obręb geodezyjny Tomaszkowo, dz. nr 64/4	budynek mieszkalny drewniany	po 1920 r.	A-2780 z 5.04.1989 r.	W

168.	Tomaszkowo, ul. Łabędzia 63 (d. Tomaszkowo 27)	obręb geodezyjny Tomaszkowo, dz. nr 61/11	budynek mieszkalny drewniany	koniec XIX w.	A-2775 z 5.04.1989 r.	W
169.	Tomaszkowo, ul. Łabędzia 63	obręb geodezyjny Tomaszkowo, dz. nr 61/11	kapliczka murowana przydrożna	koniec XIX w.	A-3292 z 2.03.1992 r.	W
170.	Tomaszkowo, ul. Perkoza 5	obręb geodezyjny Tomaszkowo, dz. nr 143/15	budynek gospodarczy murowany, ob. lecznica weterynaryjna	koniec XIX – początek XX w.	Uchwała Rady Gm Nr XXX/234/13 Kons. Zab. IZAR5135.55.13 z 22.04.2013	G
171.	Tomaszkowo ul. Wulpińska	obręb geodezyjny Tomaszkowo, obręb geod. Tomaszkowo dz. nr 24/2	kapliczka murowana przydrożna	koniec XIX w. karta nr 1617	A-3289 z 2.03.1992 r.	W
172.	Tomaszkowo ul. Wulpińska	obręb geodezyjny Tomaszkowo, dz. nr 40/2	kapliczka murowana przydrożna	początek XX w karta nr 1693.	---	G+
173.	Tomaszkowo, ul. Wulpińska 4	obręb geodezyjny Tomaszkowo, dz. nr 18/2	budynek mieszkalny murowany	lata 20-30-te XX w.	---	G+
174.	Zezuj	obręb geodezyjny Zezuj, dz. nr 38	cmentarz ewangelicki dawny, ob. zatarty	1. połowa XX w.	---	W
175.	Zielonowo 11	obręb geodezyjny Zielonowo, dz. nr 423/12	budynek mieszkalny murowany	koniec XIX – początek XX w.	---	G
176.	Zielonowo bn	obręb geodezyjny Zielonowo, dz. nr 382	budynek mieszkalny murowany, ob. schronisko młodzieżowe	początek XX w.	---	G
177.	droga nr 1370N Sząbruk – Tomaszkowo – do drogi krajowej nr 51	---	aleja przydrożna	początek XX w.	---	G
178.	odcinek drogi: od drogi nr 1372N do miejscowości Ruś	---	aleja przydrożna	początek XX w.	---	G

Na terenie gminy Stawiguda odkrytych zostało dotychczas 179 stanowisk archeologicznych, których wykaz wraz z lokalizacjami zawarty został w gminnej ewidencji zabytków – tabela 7. Przeważają wśród nich stanowiska archeologiczne datowane na epokę kamienia oraz czasy średniowiecza i wczesnohistoryczne. Dodatkowo Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie włączył do

wojewódzkiej ewidencji zabytków następujące karty ewidencyjne zabytków archeologicznych:

- a) nr VII, AZP 27-60/63 zlokalizowanego częściowo w obrębie miejscowości Gryżliny,
- b) nr IV, AZP 26-60/24 zlokalizowanego w obrębie miejscowości Dorotowo,
- c) nr XXXI, AZP 27-60/64 zlokalizowanego w obrębie miejscowości Gryżliny i Zezuj,
- d) nr XVIII, AZP 26-60/26 zlokalizowanego w obrębie miejscowości Stawiguda,
- e) nr V, AZP 26-60/25 zlokalizowanego w obrębie miejscowości Dorotowo,
- f) nr XIX, AZP 26-60/27 zlokalizowanego w obrębie miejscowości Stawiguda,
- g) nr XIX, AZP 25-61/65 zlokalizowanego w obrębie miejscowości Tomaszkowo.

Tabela 7. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na obszarze
1.	Bartąg	25-61	I	14
2.	Bartąg	25-61	II	12
3.	Bartąg	25-61	III	38
4.	Bartąg	25-61	IV	39
5.	Bartąg	25-61	V	41
6.	Bartąg	25-61	VI	4
7.	Bartąg	25-61	VII	5
8.	Bartąg	25-61	VIII	6
9.	Bartąg	25-61	IX	9
10.	Bartąg	25-61	X	12
11.	Bartąg	25-61	XI	16
12.	Bartąg	25-61	XII	53
13.	Bartąg	25-61	XIII	36
14.	Bartąg	25-61	XIV	37
15.	Bartąg	25-61	XV	47
16.	Bartąg	25-61	XVI	44
17.	Bartąg	25-61	XVII	48
18.	Bartąg	25-61	XVIII	54
19.	Bartąg	25-61	XIX	43
20.	Bartąg	25-61	XX	10
21.	Bartąg	25-61	XXI	11
22.	Bartąg	25-61	XXII	17
23.	Bartąg	25-61	XXIII	19
24.	Bartąg	25-61	XXIV	22
25.	Bartąg	25-61	XXV	7
26.	Bartąg	25-61	XXVI	40
27.	Bartąg	25-61	XXVII	20
28.	Bartąg	26-61	XXVIII	2
29.	Bartąg	26-61	XXIX	4
30.	Bartąg	26-61	XXX	5
31.	Bartąg	26-61	XXXI	55
32.	Bartąg	26-61	XXXII	56

33.	Bartąg	26-61	XXXIII	57
33a	Bartąg	25-61	XXXIV	58
33b	Bartąg	25-61	XXXV	59
33c	Bartąg	25-61	XXXVI	60
33d	Bartąg	25-61	XXXVII	61
34.	Dorotowo	25-61	I	32
35.	Dorotowo	25-61	II	33
36.	Dorotowo	26-60	III	21
37.	Gąglawki	26-61	I	13
38.	Gąglawki	26-61	II	6
39.	Gąglawki	26-61	III	7
40.	Gąglawki	26-61	IV	8
41.	Gąglawki	26-61	V	9
42.	Gąglawki	26-61	VI	10
43.	Gryżliny	27-60	I	62
44.	Gryżliny	27-60	II	4
45.	Gryżliny	27-60	III	5
46.	Gryżliny	27-60	IV	6
47.	Gryżliny	27-60	V	7
48.	Gryżliny	27-60	VI	8
49.	Gryżliny	27-60	VII	9
50.	Gryżliny	27-60	VIII	10
51.	Gryżliny	27-60	IX	11
52.	Gryżliny	27-60	X	12
53.	Gryżliny	27-60	XI	13
54.	Gryżliny	27-60	XII	14
55.	Gryżliny	27-60	XIII	15
56.	Gryżliny	27-60	XIV	19
57.	Gryżliny	27-60	XV	20
58.	Gryżliny	27-60	XVI	21
59.	Gryżliny	27-60	XVII	22
60.	Gryżliny	27-60	XVIII	23
61.	Gryżliny	27-60	XIX	24
62.	Gryżliny	27-60	XX	25
63.	Gryżliny	27-60	XXI	26
64.	Gryżliny	27-60	XXII	27
65.	Gryżliny	27-60	XXIII	28
66.	Gryżliny	27-60	XXIV	29
67.	Gryżliny	27-60	XXV	30
68.	Gryżliny	27-60	XXVI	31
69.	Gryżliny	27-60	XXVII	32
70.	Gryżliny	27-60	XXVIII	33
71.	Gryżliny	27-60	XXIX	34
72.	Gryżliny	27-60	XXX	35
73.	Jaroty (Bartąg)	25-61	I	24
74.	Jaroty (Bartąg)	25-61	II	29
75.	Jaroty (Bartąg)	25-61	III	30

76.	Jaroty (Bartąg)	25-61	IV	31
77.	Jełguń (Jez. Oczko)	26-62	I	1
78.	Kielary (Ruś)	25-61	I	15
79.	Kielary (Ruś)	25-61	II	49
80.	Kielary (Ruś)	25-61	III	34
81.	Kielary (Ruś)	25-61	IV	27
82.	Majdy	26-60	I	19
83.	Majdy	26-60	II	20
84.	Miodówko	27-60	I	61
85.	Miodówko	27-60	II	50
86.	Miodówko	27-60	III	51
87.	Miodówko	27-60	IV	52
88.	Miodówko	27-60	V	53
89.	Miodówko	27-60	VI	54
90.	Miodówko	27-60	VII	55
91.	Pluski	27-60	VI	60
92.	Pluski	27-60	VII	1
93.	Pluski	27-60	VIII	2
94.	Pluski	27-60	IX	3
95.	Pluski	28-61	X	4
96.	Pluski	28-61	XI	5
97.	Pluski	28-61	XII	7
98.	Pluski	28-61	XIII	10
99.	Pluski	28-61	XIV	11
100.	Pluski (Łańsk)	28-61	XV	20
101.	Pluski	28-61	XVI	13
102.	Pluski	28-61	XVII	14
103.	Pluski	28-61	XVIII	15
104.	Pluski	28-61	XIX	16
105.	Pluski	28-61	XX	17
106.	Pluski	28-61	XXI	18
107.	Pluski	28-61	XXII	19
108.	Pluski	28-61	XXIII	26
109.	Pluski	27-61	XXIV	1
110.	Pluski	27-61	XXV	2
111.	Pluski	27-61	XXVI	3
112.	Pluski	27-61	XXVI	4
113.	Pluski	27-61	XXVII	5
114.	Pluski	27-61	XXVIII	6
115.	Pluski	27-61	XXIX	7
116.	Pluski	28-60	XXXI	7
117.	Pluski	28-60	XXXII	8
118.	Pluski	28-60	XXXIII	9
119.	Pluski	28-60	XXXIV	10
120.	Pluski	28-60	XXXV	11
121.	Pluski	28-60	XXXVI	12
122.	Pluski	28-60	XXXVII	13

123.	Pluski	27-61	XXXIX	8
124.	Ruś	26-61	I	12
125.	Ruś	26-61	II	1
126.	Ruś	26-61	III	3
127.	Rybaki	28-61	I	23
128.	Rybaki	28-61	II	24
129.	Rybaki	28-61	III	25
130.	Stary Dwór	25-61	I	45
131.	Stawiguda	27-60	I	16
132.	Stawiguda	27-60	II	17
133.	Stawiguda	27-60	III	18
134.	Stawiguda	27-60	IV	56
135.	Stawiguda	27-60	V	57
136.	Stawiguda	27-60	VI	58
137.	Stawiguda	27-60	VII	59
138.	Stawiguda	26-60	VIII	1
139.	Stawiguda	26-60	IX	2
140.	Stawiguda	26-60	X	3
141.	Stawiguda	26-60	XI	4
142.	Stawiguda	26-60	XII	5
143.	Stawiguda	26-60	XIII	6
144.	Stawiguda	26-60	XIV	7
145.	Stawiguda	26-60	XV	8
146.	Stawiguda	26-60	XVI	9
147.	Stawiguda	26-61	XVII	11
148.	Tomaszkowo	25-61	I	46
149.	Tomaszkowo	25-60	II	30
150.	Tomaszkowo	25-60	III	32
151.	Tomaszkowo	25-61	IV	18
152.	Tomaszkowo	25-61	V	23
153.	Tomaszkowo	25-61	VI	35
154.	Tomaszkowo	25-61	VII	42
155.	Tomaszkowo	25-61	VIII	8
156.	Tomaszkowo	25-60	IX	2
157.	Tomaszkowo	25-60	X	3
158.	Tomaszkowo	25-60	XI	4
159.	Tomaszkowo	25-60	XII	5
160.	Tomaszkowo	25-60	XIII	10
161.	Tomaszkowo	25-60	XIV	12
162.	Tomaszkowo	25-60	XV	13
163.	Tomaszkowo	25-60	XVI	14
164.	Tomaszkowo	25-60	XVII	1
165.	Wymój	26-60	I	10
166.	Wymój	26-60	II	11
167.	Wymój	26-60	III	12
168.	Wymój	26-60	IV	15
169.	Wymój	26-60	V	16

170.	Wymój	26-60	VI	17
171.	Wymój	26-60	VII	22
172.	Zezuj	27-60	I	42
173.	Zezuj	27-60	II	43
174.	Zezuj	27-60	III	44
175.	Zezuj	27-60	IV	45
176.	Zezuj	27-60	V	46
177.	Zezuj	27-60	VI	47
178.	Zezuj	27-60	VII	48
179.	Zezuj	27-60	VIII	49

4.3. Ocena jakości przestrzeni kulturowo-krajobrazowej gminy Stawiguda

Generalnie jakość przestrzeni krajobrazu kulturowego na obszarze gminy Stawiguda można określić jako dobrą, a jednocześnie wartość kulturowego krajobrazu zachowanego na tym terenie należy ocenić wysoko. W części miejscowości układy przestrzenne zostały zniekształcone powojenną zabudową (Stawiguda, Dorotowo, Gąglawki, Bartązek), ale jednocześnie wiele z nich może być przykładem harmonijnego rozwoju wynikającego ze zmiany funkcji danej miejscowości z typowo rolniczej, na mieszkalną i rekreacyjną (np. Stawiguda). Tym jest to cenniejsze, że na obszarze gminy nie ustanowiono żadnej strefy ochrony konserwatorskiej, co oznacza, że nie było systemów ochrony ze strony państwa obejmującej fragment lub całą miejscowość, a w niektórych miejscowościach ochrona prawna całego zespołu ruralistycznego oraz jego ekspozycji byłaby wysoce wskazana.

Wzrastająca presja urbanizacyjna, wynikająca z sąsiedztwa Olsztyna spowodowała w miejscowościach położonych w północnej części gminy całkowite lub częściowe zaburzenie dotychczasowych układów przestrzennych. Przykładem takich niekorzystnych zmian są wsie Bartąg i Tomaszkowo, gdzie nadmierny liberalizm w zakresie ustalania warunków zabudowy oraz poddanie się presji inwestorów całkowicie zaburzył dotychczasowy, historyczny charakter miejscowości. Podobnej presji poddawane są miejscowości Dorotowo, Stawiguda i Bartązek. Nieco inne procesy zachodzą we wsiach Kręsk i Majdy, w których rozwija się zabudowa o zdecydowanie ekstensywnym charakterze.

Zasoby dziedzictwa kulturowego oraz występowanie obiektów i obszarów zabytkowych przedstawiono na rysunku 15.

Oznaczenia

- obiekty wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków nieruchomych
- stanowiska wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków archeologicznych

Rysunek 15. Zasoby dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Stawiguda – opracowanie własne

Wskazać w tym miejscu należy, że jedynie umiejętne kształtowanie nowej zabudowy i rozsądne gospodarowanie przestrzenią, inwestycje nawiązujące do charakteru istniejącej zabudowy co do skali, wielkości i jakości obiektów mogą uchronić tą przestrzeń przed degradacją.

W granicach administracyjnych gminy można wyodrębnić kilka obszarów stanowiących istotną wartość dla kreacji jej tożsamości przestrzennej. Należą do nich:

- założenia ruralistyczne w większych miejscowościach: Gryżlinach, Pluskach, Dorotowie, Stawigudzie, Tomaszkanie, Bartągu i Rusi, przy czym ze względu na tzw. sylwetę zewnętrzną na wyróżnienie zasługuje szczególnie Bartąg i Gryżliny, w których sylwetka kościoła stanowi harmonijną dominantę krajobrazową i wymaga ochrony ze względu na ekspozycję krajobrazową,

- założenia ruralistyczne w miejscowościach mniejszych tj: Miodówku, Wymoju, Zezuju i Zielonowie ze względu na dobrze zachowany charakter zabudowy,
- nieliczne założenia dworsko-parkowe w Bartążku i Gąglawkach, które uległy degradacji, a z zabudowań folwarcznych pozostało niewiele, jedynie założenia parkowe świadczą o minionej świetności (założenia te zostały dodatkowo zniekształcone przez zabudowania mieszkaniowe i gospodarcze po byłym PGR),
- historyczna sieć drożna z licznymi przydrożnymi alejami oraz otwarciami, ciągami i punktami widokowymi,
- zespoły zachowanych kapliczek przydrożnych świadczących o przynależności tych terenów do Ziemi Warmińskiej.

Żadna z miejscowości gminy Stawiguda nie ma wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej lub stref ochrony ekspozycji. Postuluje się by przynajmniej w następujących miejscowościach: Bartąg, Tomaszkowo, Dorotowo, Gryżliny, Miodówko i Wymój zostały przeprowadzone badania w kierunku zlokalizowania stref ochronnych zarówno całych zespołów ruralistycznych, jak ich wartości ekspozycyjnych.

Jednocześnie uznano, że niezbędne jest wprowadzenie innych działań mających na celu ochronę jednostek osadniczych jako cennych zespołów ruralistycznych, których jakość i stan zachowania został lub może zostać naruszony przez intensywną ekspansję nowej zabudowy. Dokonano podziału miejscowości pod względem jakości przestrzeni kulturowej oraz stopnia jej przekształceń na trzy grupy:

Grupa I – zespoły ruralistyczne o wysokich wartościach kulturowych z bardzo dobrze zachowaną tradycyjną zabudową i układem zagród, do których należą: Bartąg, Gryżliny, Tomaszkowo, Miodówko, Wymój. W miejscowościach tych wskazuje się na konieczność utrzymania wysokich reżimów przestrzennych dla przebudowy i nowej zabudowy polegającej na kontynuacji tradycyjnych form zarówno w zakresie wielkości działki / zagrody / siedliska, układu zagrody, skali zabudowy, w tym proporcji budynków, nachylenia dachów oraz rodzaju materiałów.

Grupa II – zespoły ruralistyczne o wysokich wartościach kulturowych z elementami deformacji nową zabudową (inwestycje lat siedemdziesiątych i późniejsze), należą do nich miejscowości: Stawiguda, Pluski, Dorotowo, Ruś, Zielonowo. Wysokie wartości przestrzeni kulturowej są nadal przeważające w stosunku do chaotycznej nowej zabudowy. Jednakże zagrożenie deformacji założeń ruralistycznych jest bardzo wysokie, co potwierdza ilość i jakość planów miejscowych wykonanych wokół miejscowości w postaci wyrywkowych opracowań. Zagrożone wydają się być przede wszystkim walory ekspozycyjne miejscowości.

Grupa III – miejscowości lub przysiółki zniekształcone zabudową powstałą po II wojnie światowej do których należą: Majdy, Kręsk, Gąglawki, Bartążek, Rybaki, Zofijówka (zabudowa po PGR, letniskowa, turystyczna i inna) powodującą znaczną deformację dawnych założeń ruralistycznych. Dla tych obszarów wskazuje się objęcie programem rehabilitacji lub rewaloryzacji przestrzeni, z koniecznością przeprowadzenia badań nad historycznymi układami przestrzennymi oraz zabudowy, rewaloryzacji starych założeń. Konieczne

uporządkowanie przestrzeni, wytworzenie miejsca centralnego w miejscowości itp.

Podsumowanie

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek prowadzenie ewidencji zabytków. Przepisy określają rodzaj zabytków nieruchomych podlegających ochronie, bez względu na obecny stan zachowania. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki nieruchome będące, w szczególności:

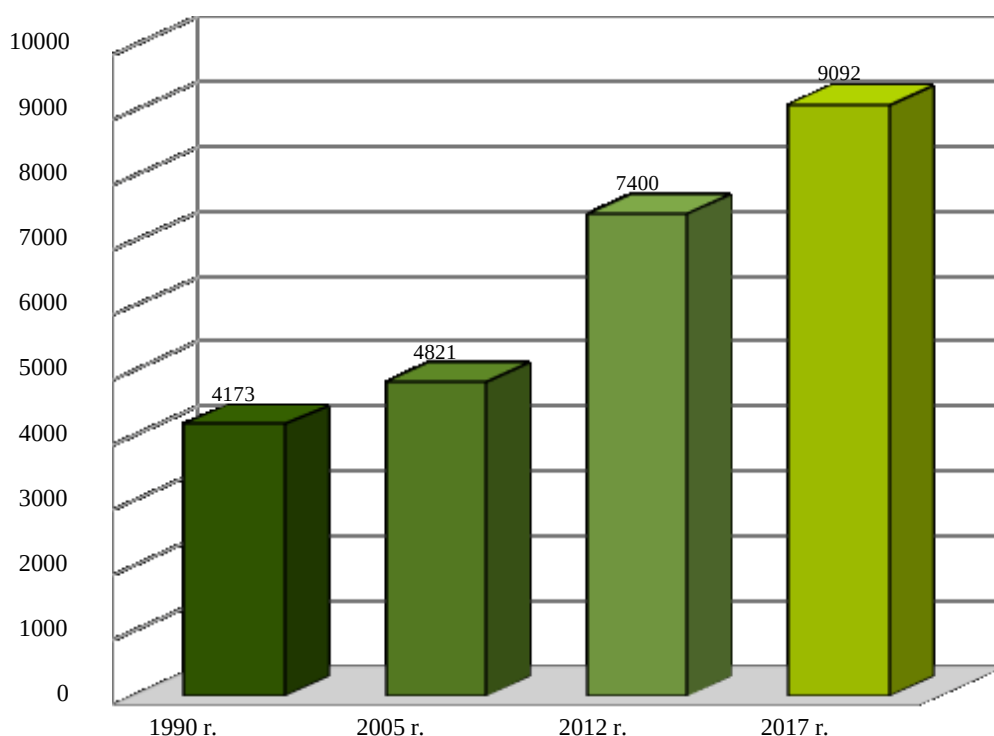
- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i
- innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

5. Warunki i jakość życia mieszkańców, w tym warunki ochrony ich zdrowia oraz zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia oraz zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami

5.1. Demografia

Gminę Stawiguda w dniu 31.12.2017 r. zamieszkiwały 9 092 osoby. Od ponad 20 lat liczba ludności gminy systematycznie rośnie. W całym badanym okresie liczba ludności wzrosła o 4919 osób. Największy przyrost liczby mieszkańców gminy Stawiguda wystąpił w okresie 2005 – 2012 (o 2579 osób). Następnie w latach 2012 – 2017 (o 1692 osoby). Najmniejszy w latach 1990-2005 (o 648 osób). Wzrost liczby ludności w gminie Stawiguda przedstawiono na rysunku 16.

Liczba osób w gminie od początku lat dziewięćdziesiątych stale, lecz nierównomiernie wzrastała, co było wynikiem czynników zewnętrznych (poprawa warunków bytowych i komunikacyjnych oraz coraz liczniejsze migracje ludności z miasta na wieś) jak i wewnętrznych (reformy społeczno-gospodarcze). W ciągu ostatnich 10 lat największy wpływ na wzrost liczby mieszkańców gminy Stawiguda miały programy rządowe wspierające rozwój mieszkalnictwa w Polsce tj. „Rodzina na Swoim” i „Mieszkanie dla Młodych”.

Rysunek 16. Wzrost liczby ludności gminy Stawiguda od 1990 roku
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Stawiguda

Zmiany liczby ludności zameldowanej na pobyt stały w poszczególnych miejscowościach gminy Stawiguda w wybranych latach w okresie od 1990 r. do 2017 r. przedstawiono w tabeli 8. Do analizy przyjęto cztery roczniki: 1990 r. – ze względu na pierwszy rok po transformacji ustrojowej, 2005 r. – rok przed wejściem w życie Programu „Rodzina na Swoim”, 2012 r. – rok zakończenia programu „Rodzina na Swoim” a zarazem rok przed wejściem w życie Programu „Mieszkanie dla Młodych”, 2017r. – rok przed zakończeniem Programu „Mieszkanie dla Młodych”.

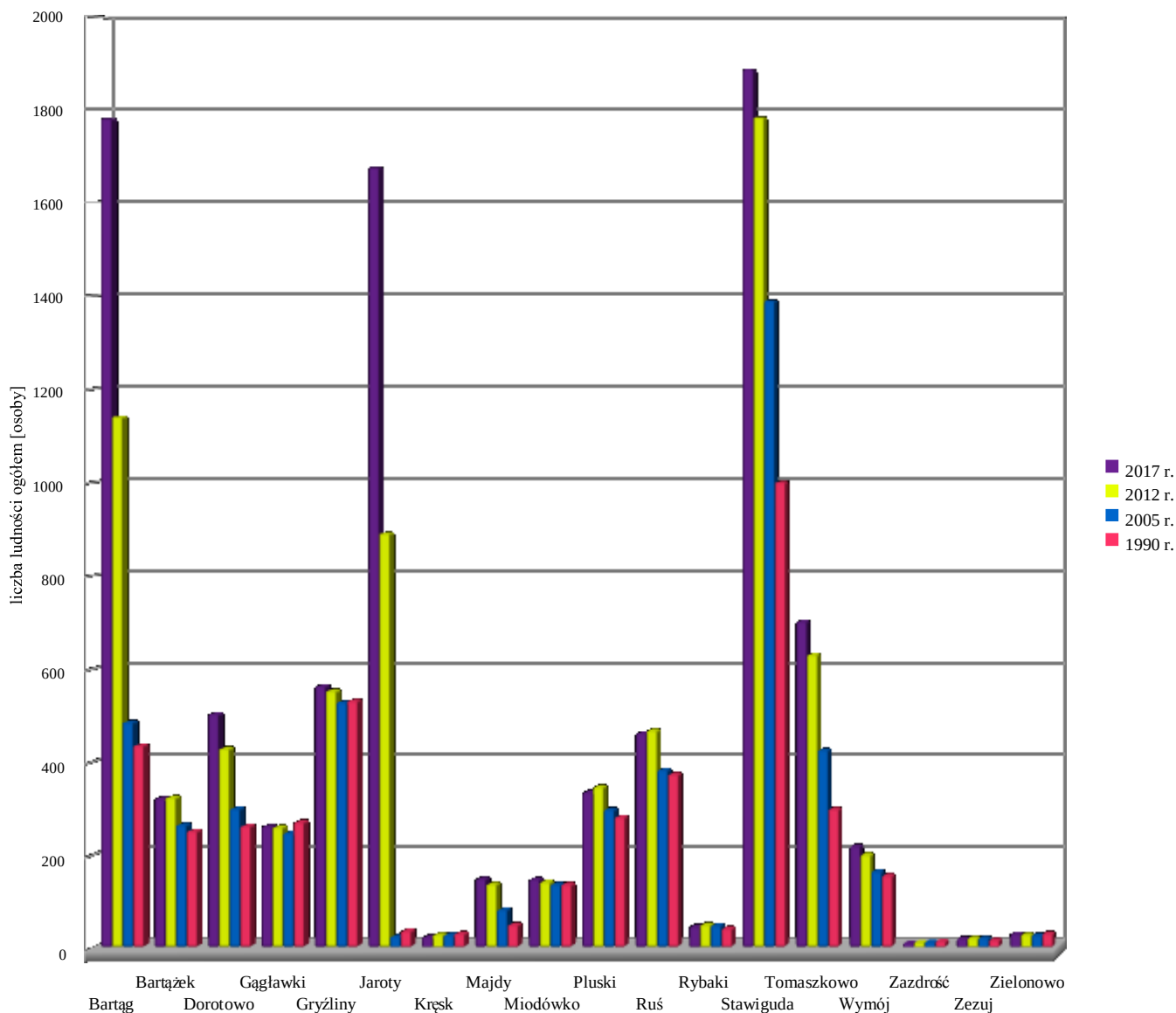
Tabela 8. Zmiany liczby ludności zameldowanej na pobyt stały w poszczególnych miejscowościach gminy Stawiguda w wybranych latach w okresie od 1990 r. do 2017 r.

Lp.	Nazwa wsi	1990 r.	2005 r.	2012 r.	2017 r.
1	Bartąg	433	483	1139	1780
2	Bartązek	249	262	321	319
3	Dorotowo	260	297	426	500
4	Gąglawki	268	245	257	259
5	Gryżliny	529	526	550	560
6	Jaroty	34	22	889	1675
7	Kręsk	28	25	26	21

8	Majdy	47	80	135	146
9	Miodówko	134	134	139	145
10	Pluski	279	295	344	332
11	Ruś	371	380	465	459
12	Rybaki	39	46	47	43
13	Stawiguda	999	1389	1783	1886
14	Tomaszkowo	296	423	628	699
15	Wymój	153	162	198	216
16	Zazdrość	12	10	9	8
17	Zezuj	14	18	18	17
18	Zielonowo	28	24	26	27
	RAZEM	4173	4821	7400	9092

Źródło: dane uzyskane z Urzędu Stanu Cywilnego Gminy Stawiguda

Liczba mieszkańców gminy Stawiguda wzrosła ponad dwukrotnie w całym badanym okresie (z 4173 osób w 1990 r. do 9092 osób w 2017 r.), dokładnie 218%. Największy wzrost ludności zanotowano w miejscowościach położonych najbliżej miasta Olsztyna, takich jak: Jaroty – prawie pięćdziesięciokrotny (4926%), mimo iż stanowi najmniejszy obręb geodezyjny w gminie (174 ha), Bartąg – ponad czterokrotny (411%), Tomaszkowo – ponad dwukrotny (236%). Główną przyczyną tak wysokiego przyrostu liczby ludności w wymienionych wsiach jest ich położenie w sąsiedztwie stolicy województwa warmińskomazurskiego – Olsztyna. Obszar ten charakteryzuje się lepszą dostępnością podstawowych mediów oraz lepszą dostępnością komunikacyjną. Do Jarot i Bartąga dochodzą miejskie linie autobusowe, a w pobliżu znajduje się zajezdnia tramwajowa. Prawie dwukrotny wzrost liczby mieszkańców (189%) odnotowano również w miejscowości Stawiguda będącej siedzibą gminy Stawiguda, położonej w centralnej części gminy przy drodze krajowej nr 51. Najmniejszy wzrost liczby ludności zanotowano w Rybakach (+4 osoby) i Zezaju (+3 osoby). Ujemny przyrost mają miejscowości: Zielonowo (-1 osoba), Zazdrość (-4 osoby), Kręsk (-7 osób), Gąglawki (-9 osób). Powodem spadku liczby ludności w wymienionych wsiach jest słaba dostępność infrastruktury technicznej oraz oddalenie od głównej sieci drogowej. Graficzną ilustrację zmian liczby ludności zameldowanej na pobyt stały przedstawia rysunku 17.

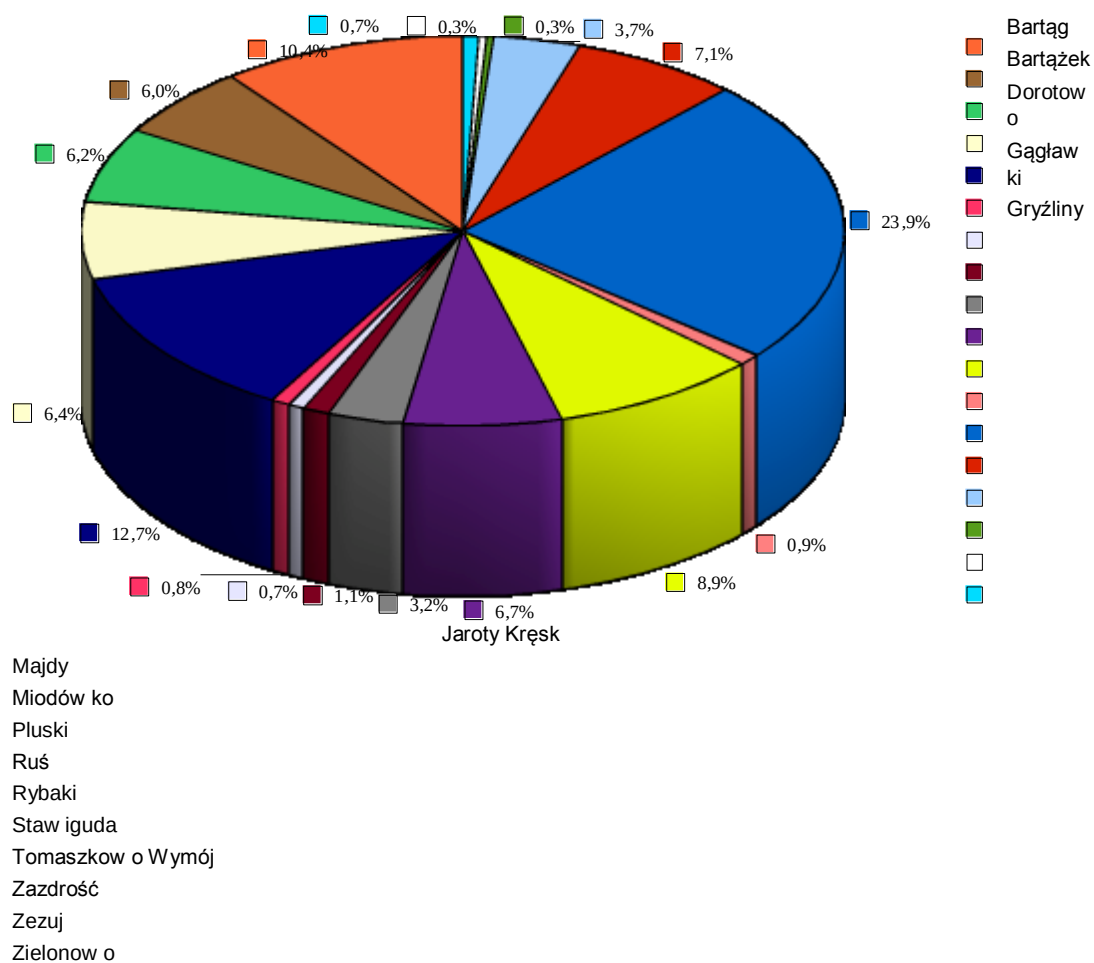

Rysunek 17. Zmiana liczby ludności zameldowanej na pobyt stały w poszczególnych miejscowościach gminy Stawiguda w wybranych latach w okresie od 1990 do 2017 r.

Źródło: dane uzyskane z Urzędu Stanu Cywilnego Gminy Stawiguda

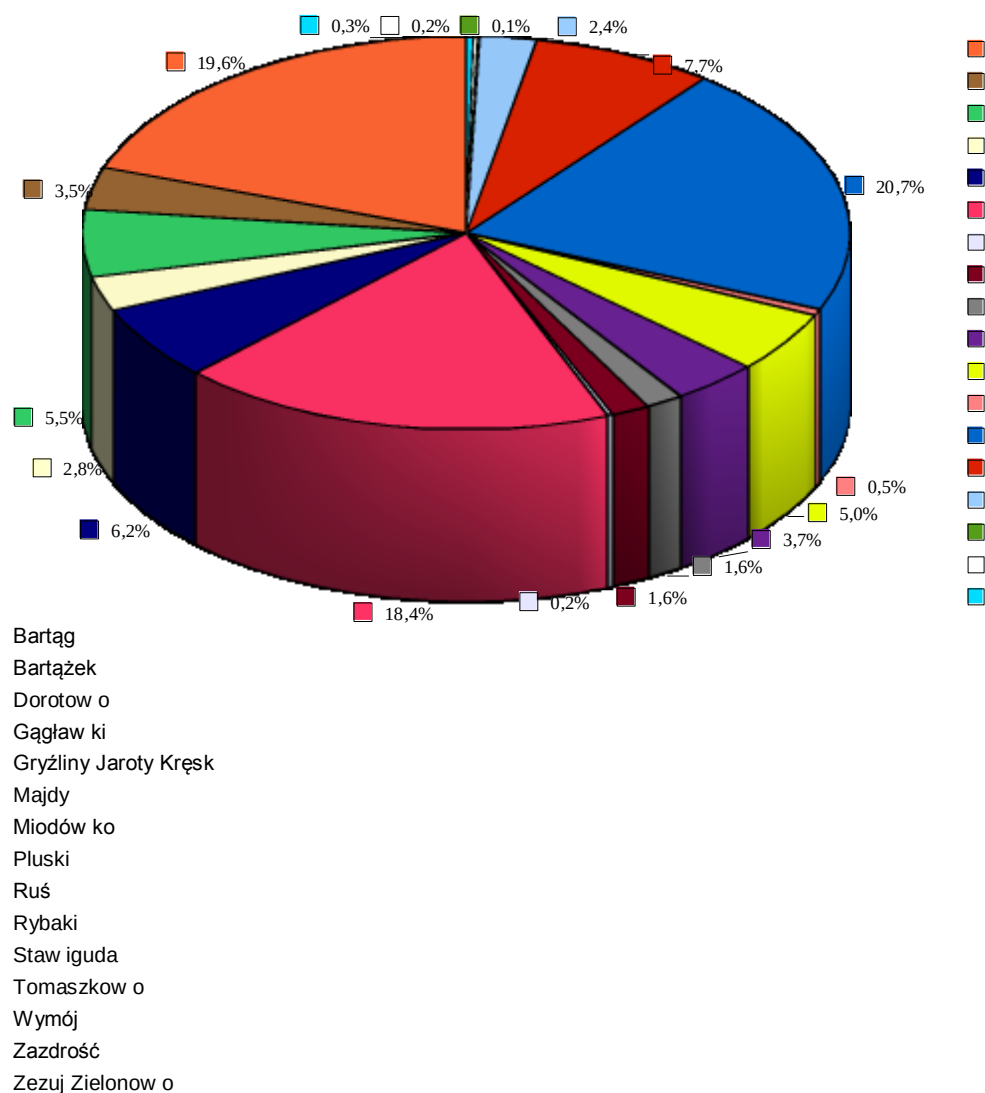
Północne obręby gminy Stawiguda stanowią przedmieścia miasta Olsztyna (Jaroty, Bartąg i Tomaszkowo). Szczególnie Jaroty i Bartąg – zgodnie z wykresem 2, w latach 2012 – 2017 niemal podwoiły swoją liczbę mieszkańców. Jest to efektem procesów zachodzących w miastach. Olsztyn, podobnie jak inne miasta w Polsce, przeszedł fazę urbanizacji i suburbanizacji. Teraz jest na etapie dezurbanizacji, co oznacza dalszy rozwój odległych obszarów miasta i przedmieść. Mieszkańcy Olsztyna nadal „uciekają” z centrum na pobliską wieś, m.in. do gminy Stawiguda, żeby odpocząć od miejskiego zgiełku w otoczeniu łąk i lasów.

Udział procentowy liczby ludności poszczególnych miejscowości gminy Stawiguda w gminie ogółem w 1990 r. i w 2017r. stanowią odpowiednio rysunkach 18 i 19.

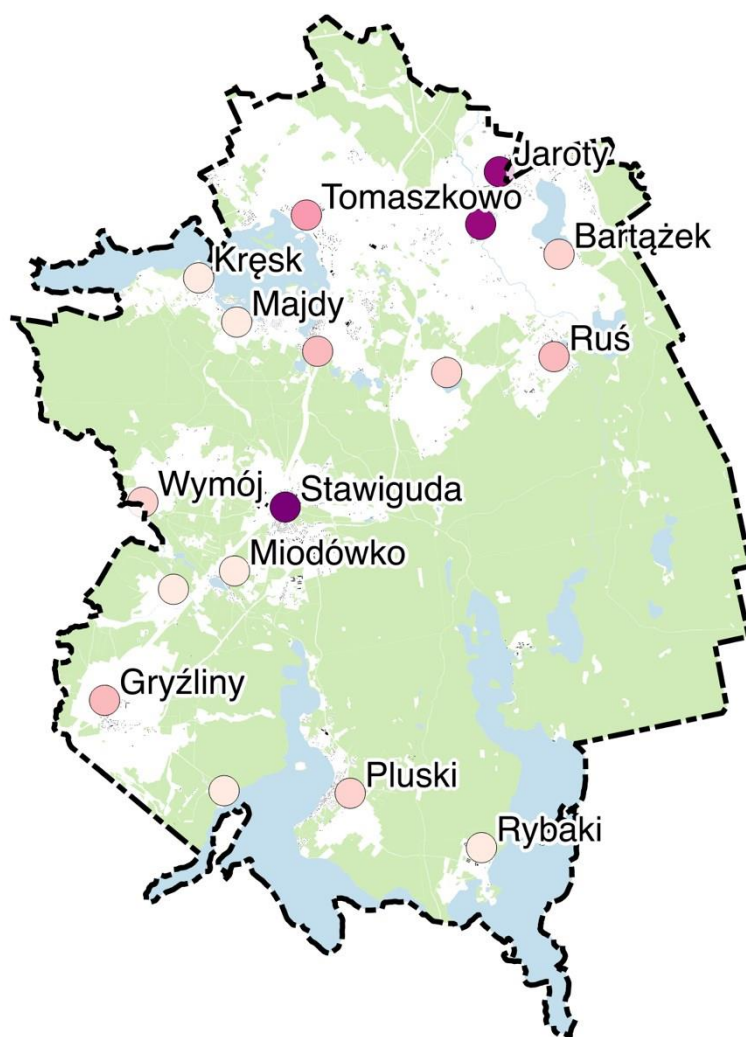
Rysunek 18. Udział procentowy liczby ludności poszczególnych miejscowości gminy Stawiguda w liczbie ludności ogółem w 1990 r.

Źródło: dane uzyskane z Urzędu Stanu Cywilnego Gminy Stawiguda

da

Rysunek 19. Udział procentowy liczby ludności poszczególnych miejscowości gminy Stawiguda w liczbie ludności ogółem w 2017 r. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Stanu Cywilnego Gminy Stawiguda
 Nierównomierne rozmieszczenie ludności na terenie gminy Stawiguda zobrazowane liczbą ludności w poszczególnych obrębach przedstawiono na rysunku 20.

Oznaczenia

liczba ludności	17 - 200	200 - 400	400 - 600	600 - 800	800 - 1000	1000 - 1200	1200 - 1400	1400 - 1600	1600 - 1800	1800 - 1886
-----------------	----------	-----------	-----------	-----------	------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Rysunek 20. Rozmieszczenie ludności na terenie gminy Stawiguda

Źródło: opracowanie własne

Porównując udział procentowy liczby ludności w gminie Stawiguda w poszczególnych miejscowościach w roku 1990 i 2017 widać znaczne zmiany w hierarchii. Nadal największy udział w liczbie ludności ma miejscowość Stawiguda (w 1990 r.: 23,9%; w 2017 r.: 20,7%). Następne pozycje uległy zmianie: w 1990 r. na drugim miejscu była wieś Gryżliny (12,7%), natomiast w 2017 r. Bartąg (19,6%). Na trzecim miejscu w 1990 r. był Bartąg (10,4%), a w 2017 r. wieś Jaroty (18,4%), której udział w 1990 r. wynosił zaledwie 0,8% ludności gminy Stawiguda.

Podsumowanie

Sieć osadniczą gminy Stawiguda tworzą wsie położone wśród jezior i lasów. W większości są dobrze skomunikowane ze stolicą regionu – Olsztynem. Dzięki cennym warunkom przyrodniczym i dobrej dostępności komunikacyjnej od roku 2000 w gminie Stawiguda zaczęli osiedlać się mieszkańcy Olsztyna. Zamieszkują głównie domy jednorodzinne w miejscowościach takich jak: Bartąg, Dorotowo, Majdy, Ruś, Stawiguda, Tomaszkowo. Natomiast największy wpływ na liczbę ludności w gminie Stawiguda mają nowi mieszkańcy, osiedlający się w budynkach wielorodzinnych w miejscowościach takich jak: Bartąg, Jaroty (obręb położony najbliżej Olsztyna) w ciągu ostatnich 10 lat. Jest to głównie ludność migrująca z miasta Olsztyna oraz z innych powiatów województwa warmińsko-mazurskiego, a także z innych województw.

Według najnowszych danych opublikowanych przez GUS (*Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030, Warszawa, sierpień 2017*), gmina Stawiguda jest na 7 miejscu wśród wszystkich gmin w Polsce pod względem prognozowanego przyrostu liczby mieszkańców. Do 2030 roku przybędzie ich aż 42,4 %. Stawiguda wyprzedza gminy położone w pobliżu m.in. Wrocławia i Torunia.

5.2. Ochrona zdrowia

Zgodnie z danymi GUS w 2016 roku w gminie Stawiguda udzielono 2 porad w ramach podstawowej opieki zdrowotnej na 1 mieszkańca. Jest to o połowę mniej niż wynosi średnia powiatu olsztyńskiego (4 porady w ramach podstawowej opieki zdrowotnej na 1 mieszkańca).

W gminie Stawiguda funkcjonują dwa Zakłady Opieki Zdrowotnej:

- „EL-MEDICA” NZOZ w Stawigudzie – korzysta z jego usług 2420 osób;
- SALUMED PPOZ w Bartągu – korzysta z jego usług 800 osób;
- Centrum Fizjoterapii Adalmed.

W wymienionych placówkach funkcjonują następujące gabinety:

- poradnie lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej;
- poradnie pielęgniarki środowiskowej;
- poradnie położnej środowiskowej;
- poradnie ginekologiczne;
- poradnie stomatologiczne; - punkty szczepień.

Zakres świadczonych usług:

- leczenie w ramach podstawowej opieki zdrowotnej – medycyna rodzinna;
- leczenie w domu pacjenta;
- zdrowie matki i dziecka – medycyna rodzinna;
- opieka nad zdrowym dzieckiem;
- opieka nad chorym dzieckiem;
- zapobieganie chorobom zakaźnym;
- oświata i promocja zdrowia;
- opieka nad osobami w starszym wieku; - usługi pielęgnacyjne; - szczepienia.

Liczba personelu w placówkach:

„EL-MEDICA” NZOZ w Stawigudzie:

- 1 lekarz ogólny
- 2 pielęgniarki

- 1 lekarz ginekolog
- 1 lekarz stomatolog

SALUMED PPOZ w Bartągu:

- 1 lekarz ogólny
- 2 pielęgniarki
- 1 lekarz ginekolog
- 1 lekarz stomatolog

W gminie Stawiguda funkcjonują trzy punkty apteczne – dwa w Stawigudzie i jeden w Bartągu. W działania prozdrowotne angażuje się Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Pozyskał środki i prowadzi „Program profilaktyki zakażeń wirusem brodawczaka ludzkiego HPV na lata 2013 – 2018”. Przeprowadził również program „Nie nowotworom u dzieci”, w ramach którego prowadzono badania USG dla dzieci w wieku od 9 miesiąca do 6 roku życia. Programem objęto 130 dzieci zamieszkałych w gminie.

5.3. Mieszkalnictwo

Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 10 tys. ludności w gminie Stawiguda według danych GUS w 2016 r. wynosiła 551. Rok wcześniej liczba ta wynosiła 423 mieszkania na 10 tys. ludności, a dwa lata wcześniej (w 2014 roku – 90 mieszkań na 10 tys. ludności). Wskaźnik ten pokazuje jak dynamiczny jest rozwój mieszkalnictwa w gminie Stawiguda. Dla porównania w 2016 roku średnia dla powiatu olsztyńskiego wynosiła 68 mieszkań na 10 tys. mieszkańców.

W kwestii gminnych zasobów mieszkaniowych – w 2015 roku gmina Stawiguda posiadała 19 lokali mieszkalnych, w tym 2 socjalne. Stan techniczny zasobu mieszkaniowego jest zróżnicowany pod względem zużycia i uzależniony od wieku lokali, przeprowadzonych remontów oraz stanu utrzymania. Zgodnie z Wieloletnim programem gospodarowania zasobem mieszkaniowym gminy Stawiguda w latach 2015-2020 prognozowany jest następujący stan mieszkaniowy pokazany w tabeli 9.

Tabela 9. Prognozowany stan mieszkaniowy w ramach Wieloletniego programu gospodarowania zasobem mieszkaniowym gminy Stawiguda w latach 2015-2020.

Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba lokali mieszkalnych	17	11	11	11	11	11
Liczba lokali socjalnych	2	8	14	14	14	20
Ogółem	19	19	25	25	25	31
Powierzchnia użytkowa (w m ²)	681,44	681,44	841,44	841,44	841,44	1001,44

Źródło: dane Urzędu Gminy Stawiguda

5.4. Zagrożenia bezpieczeństwa ludności i jej mienia

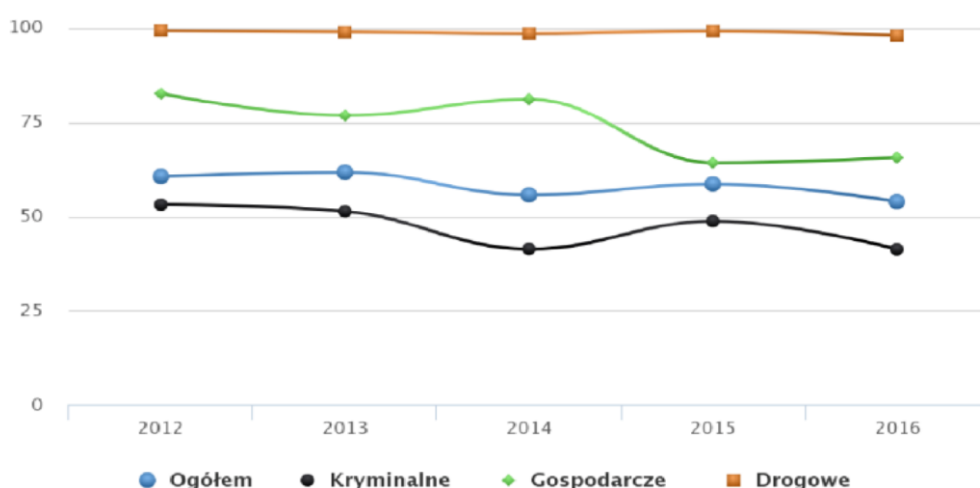
Policja

W gminie Stawiguda funkcjonuje jeden Posterunek Policji we wsi Stawiguda przy ul. Warszawskiej 7. Bezpieczeństwa pilnuje trzech funkcjonariuszy: kierownik posterunku oraz dwóch dzielnicowych. Ich zadaniem jest dbanie o poprawę bezpieczeństwa mieszkańców w swoim rewirze oraz rozwiązywanie sytuacji problemowych. Dzielnicowy zna osoby, które ze względu na swoją kryminalną przeszłość lub prowadzony tryb życia mogą stwarzać niebezpieczeństwo dla innych. W szkołach dzielnicowi prowadzą rozmowy z uczniami na temat bezpieczeństwa. Kontrolują też obiekty, które potencjalnie mogą być narażone na działanie przestępców takie, jak banki, urzędy pocztowe. Dzielnicowi pomagają także ofiarom przestępstw i wcielają w życie program zapobiegania przemocy w rodzinie. W gminie Stawiguda dzielnicowi mają pod opieką dwa rewiry:

- I – Miodówko, Gryżliny, Zielonowo, Zezuj, Wymój, Rybaki, Pluski, Stawiguda, Majdy, Kręsk, Gąglawki;
- II – Ruś, Dorotowo, Zazdrość, Binduga, Jaroty, Bartąg, Bartązek, Tomaszkowo.

W 2016 roku w gminie Stawiguda stwierdzono szacunkowo 124 przestępstwa. Oznacza to, że na każdych 1000 mieszkańców odnotowano 14,67 przestępstw. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa warmińsko-mazurskiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw dla wszystkich przestępstw ogółem wynosi 53,9% i jest znacznie mniejszy od wskaźnika wykrywalności dla województwa warmińsko-mazurskiego oraz znacznie mniejszy od wskaźnika dla całej Polski.

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców gminy najwięcej stwierdzono przestępstwo charakterze kryminalnym – 10,37 (wykrywalność 41,0%) oraz przeciwko mieniu – 8,15 (wykrywalność 27%). W dalszej kolejności odnotowano przestępstwa drogowe 2,12 (wykrywalność 98,0%), o charakterze gospodarczym – 1,52 (wykrywalność 65,0%) oraz przeciwko życiu i zdrowiu – 0,46 (wykrywalność 75,0%). Na rysunku 21. przedstawiono wskaźniki wykrywalności sprawców przestępstw w gminie Stawiguda w latach 2012-2016.

Rysunek 21. Wskaźniki wykrywalności sprawców przestępstw w latach 2012-2016

Źródło: Opracowano na podstawie danych GUS

Straż pożarna

W gminie Stawiguda funkcjonują cztery oddziały Ochotniczej Straży Pożarnej:

- Ochotnicza Straż Pożarna w Stawigudzie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Gryżlinach, - Ochotnicza Straż Pożarna w Pluskach, - Ochotnicza Straż Pożarna w Bartągu.

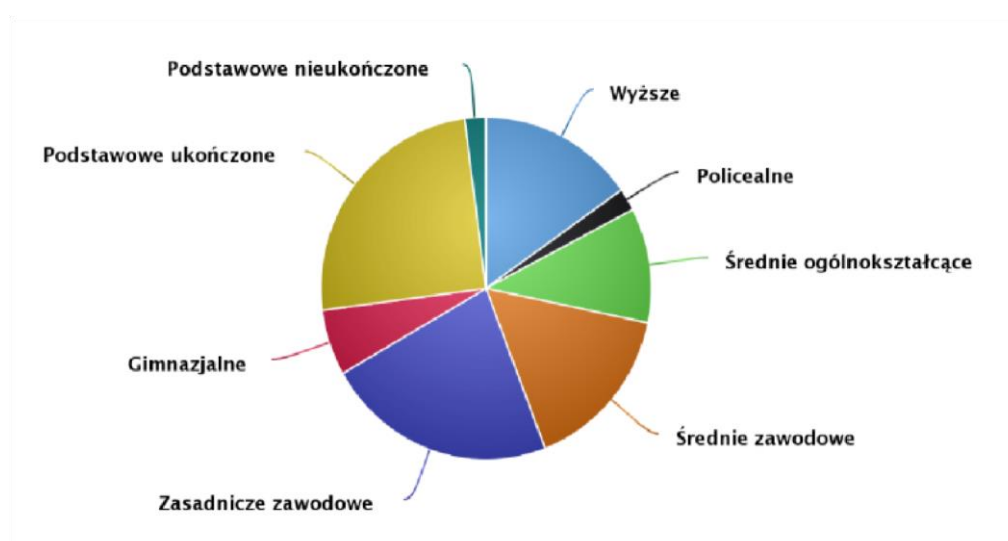
Rysunek 22. Rozmieszczenie służb ochrony i bezpieczeństwa ludności i jej mienia
Źródło: opracowanie własne

Do głównych zadań straży pożarnej należą:

- prowadzenie działalności mającej na celu zapobieganie pożarom oraz współdziałanie w tym zakresie z Państwową Strażą Pożarną, organami samorządowymi i innymi podmiotami,
- udział w akcjach ratowniczych przeprowadzanych w czasie pożarów, zagrożeń ekologicznych związanych z ochroną środowiska, wypadków oraz innych klęsk i zdarzeń,
- informowanie ludności o istniejących zagrożeniach pożarowych i ekologicznych oraz sposobach ochrony przed nimi,
- upowszechnianie, w szczególności wśród członków, kultury fizycznej i sportu oraz prowadzenia działalności kulturalnej i oświatowej,
- wykonywanie zadań wynikających z przepisów o ochronie przeciwpożarowej,
- działania na rzecz ochrony środowiska,
- wspomaganie rozwoju społeczności lokalnych na własnym terenie, - wykonywanie innych zadań określonych w statucie OSP, - występy na zawodach sportowo-pożarniczych.

5.5. Oświata

W gminie Stawiguda 2 010 mieszkańców jest w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata), w tym 1 003 kobiet oraz 1 007 mężczyzn. Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku 15,3% ludności posiada wykształcenie wyższe, 2,1% wykształcenie policealne, 10,8% średnie ogólnokształcące, a 16,0% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym legitymuje się 22,5% mieszkańców gminy Stawiguda, gimnazjalnym 6,2%, natomiast 25,0% podstawowym ukończonym. 2,1% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. Poziom wykształcenia w gminie Stawiguda ilustruje rysunek 23.

Rysunek 23. Poziom wykształcenia w gminie Stawiguda

Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2011

Wśród kobiet mieszkających w gminie Stawiguda największy odsetek ma wykształcenie podstawowe ukończone (25,8%) oraz wyższe (18%). Mężczyźni najczęściej mają wykształcenie zasadnicze zawodowe (28,8%) oraz podstawowe ukończone (24,1%).

25% mieszkańców gminy Stawiguda w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata) zalicza się do przedziału 3-6 lat – wychowanie przedszkolne (25,9% wśród dziewczynek i 24,1% wśród chłopców). Na 1000 dzieci w wieku przedszkolnym 788 uczęszcza do placówek wychowania przedszkolnego. Na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego przypada 1,09 dzieci w wieku przedszkolnym.

W grupie wiekowej 3-24 lata na poziomie podstawowym (7-12 lat) kształcą się 28,7% ludności (30,2% wśród dziewczynek i 27,2% wśród chłopców). Na 1 oddział w szkołach podstawowych przypada 16 uczniów. Współczynnik skolaryzacji brutto (stosunek wszystkich osób uczących się w szkołach podstawowych do osób w wieku 7-12 lat) wynosi 90,35.

Wśród mieszkańców w wieku potencjalnej nauki 10,3% zalicza się do przedziału 13-15 lat – kształcenie na poziomie gimnazjalnym (10,2% wśród dziewcząt i 10,5% wśród chłopców). Na 1 oddział w szkołach gimnazjalnych przypada 19 uczniów. Współczynnik skolaryzacji brutto (stosunek wszystkich osób uczących się w szkołach gimnazjalnych do osób w wieku 13-15 lat) wynosi 63,51. W grupie wiekowej 3-24 lata na poziomie ponadgimnazjalnym (16-18 lat) kształcą się 15,5% mieszkańców (15,2% wśród dziewczyn i 15,8% wśród chłopaków).

W przedziale wiekowym odpowiadającym edukacji w szkołach wyższych (19-24 lat) znajduje się 20,4% mieszkańców gminy Stawiguda w wieku potencjalnej nauki (18,5% kobiet i 22,3% mężczyzn).

Oznaczenia

▲ przedszkole lub punkt przedszkolny ■ szkoła podstawowa

Rysunek 24. Lokalizacja placówek szkolnych oraz opiekuńczo – wychowawczych
Źródło: opracowanie własne

W gminie Stawiguda funkcjonują następujące przedszkola i punkty przedszkolne:

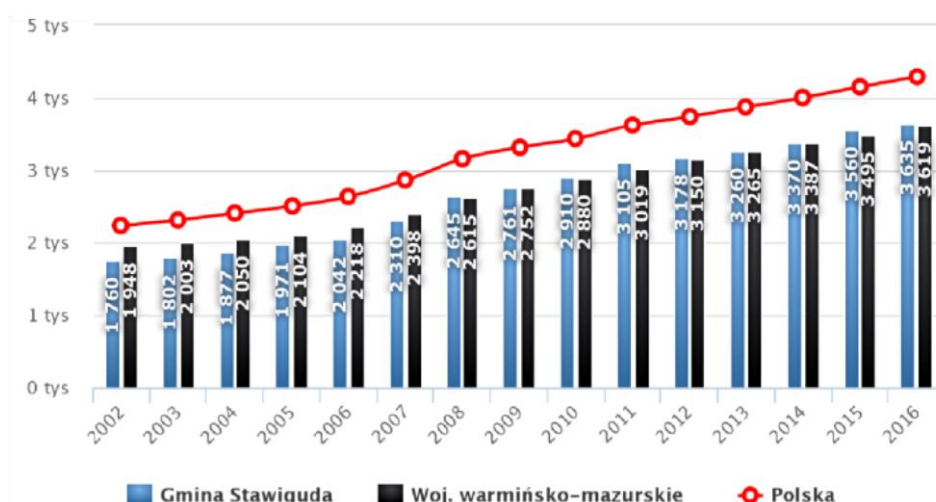
- Przedszkole publiczne w Stawigudzie przy ul. Warszawskiej 4A, działające w ramach Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Stawigudzie,
- Przedszkole publiczne w Bartągu przy ul. Nad Łyną 57,
- Oddział przedszkolny przy Publicznej Szkole Podstawowej SPSK im. Jana Baczewskiego w Gryżlinach, przy ul. Jana Baczewskiego 17,
- Przedszkole Niepubliczne „Bajka” w Jarotach przy ul. Stawigudzkiej 8C, przy ul. Chabrowej 22,
- Niepubliczne Przedszkole Dom Rozwoju Malucha „Promyczek” w Bartągu przy ul. Irysowej oraz Bartąg 98.

W gminie Stawiguda zlokalizowane są następujące szkoły podstawowe:

- Szkoła Podstawowa publiczna w Rusi, Ruś 4,
- Szkoła Podstawowa publiczna w Rusi, Filia w Bartągu przy ul. Jeziornej 24,
- Szkoła Podstawowa publiczna w Stawigudzie, działająca w ramach Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Stawigudzie przy ul. Warszawskiej 5 i ul. Leśnej 1,
- Publiczna Szkoła Podstawowa SPSK im. Jana Baczewskiego w Gryżlinach.

5.6. Rynek pracy

W gminie Stawiguda na 1000 mieszkańców pracuje 150 osób. 43,9% wszystkich pracujących ogółem stanowią kobiety, a 56,1% mężczyźni. Bezrobocie rejestrowe w 2016 roku wynosiło 10,4% (12,1% wśród kobiet i 8,7% wśród mężczyzn). Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gminie wynosi 3 635,09 zł (przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w latach 2002-2016 przedstawia wykres 7), co odpowiada 84,7% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w Polsce.

Rysunek 25. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (zł) w gminie Stawiguda

Źródło: Opracowano na podstawie danych GUS

Wśród aktywnych zawodowo mieszkańców gminy Stawiguda 420 osób wyjeżdża do pracy do innych gmin, a 258 pracujących przyjeżdża do pracy spoza gminy – tak więc saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy wynosi – 162. 24,1% aktywnych zawodowo mieszkańców gminy pracuje w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), 36,3% w przemyśle i budownictwie, a 12,2% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja) oraz 2,3% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości).

5.7. Zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, zgodnie z uniwersalnym projektowaniem

Zgodnie z zasadą projektowania uniwersalnego, projektowanie przestrzeni, miejsc publicznych i budynków powinno uwzględniać potrzeby osób o ograniczonej mobilności i percepcji, w taki sposób, by były one użyteczne dla wszystkich, możliwie w największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania.

Wdrażanie idei projektowania uniwersalnego powinno odbywać się poprzez podejmowanie działań zmierzających do stworzenia otoczenia fizycznego i dostępności środków transportu, usług, w tym dostępności do przestrzeni cyfrowej w taki sposób, aby jak największa liczba osób mogła z nich korzystać w sposób samodzielny i niezależny.

6. Potrzeby i możliwości rozwoju gminy – bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę oraz analiza możliwości ich finansowania

W celu obliczenia bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę przeprowadzono pomiary graficzne (na podstawie danych GIS) powierzchni terenów w poszczególnych kategoriach przeznaczenia (przyszłej funkcji) dla każdej z miejscowości gminy Stawiguda. Zsumowano powierzchnię terenów istniejącej zabudowy, terenów przeznaczonych w miejscowych planach pod zabudowę oraz terenów wskazanych w dotychczas obowiązującym studium pod zabudowę. Obliczona w ten sposób suma powierzchni (brutto) terenów wyznaczonych pod zabudowę była podstawą do obliczenia chłonności terenów w przeliczeniu na 1m² powierzchni użytkowej.

Łączna chłonność obszarów przeznaczonych do zabudowy obliczona na podstawie uśrednionych wskaźników obrazuje stosunek powierzchni użytkowej do powierzchni przeznaczonej pod zabudowę brutto (osobno dla poszczególnych jednostek urbanistycznych). Obliczony wskaźnik uwzględnia również konieczność zapewnienia odpowiedniej powierzchni na funkcje komplementarne, takie jak: komunikacja, infrastruktura, zieleń i inne. W obliczeniach uwzględniono specyfikę i odmienność poszczególnych jednostek urbanistycznych w zakresie rodzaju zabudowy, gabarytów (np. wysokości) oraz sposobu zagospodarowania terenów. W odniesieniu do terenów przeznaczonych pod zabudowę, a nie zabudowanych, gabaryty i parametry zabudowy ustalono na podstawie obowiązujących planów miejscowych. W odniesieniu do terenów zabudowanych, podstawowe wskaźniki zabudowy ustalono na podstawie pomiarów powierzchni zabudowy oraz powierzchni terenów dla wybranych nieruchomości w każdej z miejscowości (obiekty modelowe).

Tereny istniejącej zabudowy oraz tereny projektowanej zabudowy stanowiące podstawę do wyznaczenia maksymalnej chłonności zabudowy gminy Stawiguda przedstawiono na rysunku 26. Obliczone powierzchnie terenów istniejących i przeznaczonych pod zabudowę (dla poszczególnych kategorii terenów) pozwoliły na wyznaczenie maksymalnej chłonności terenów. Maksymalną chłonność terenów wyrażono również w przeliczeniu na powierzchnię użytkową zabudowy (m²) poprzez przyjęcie uśrednionych dla poszczególnych jednostek urbanistycznych wskaźników obrazujących stosunek powierzchni użytkowej do powierzchni brutto terenów.

Maksymalna powierzchnia zabudowy (maksymalna chłonność terenów) możliwa do uzyskania w poszczególnych jednostkach urbanistycznych została obliczona indywidualnie dla każdej z jednostek urbanistycznych. Indywidualne cechy wynikają z odmiennych cech zabudowy w różnych obszarach gminy oraz zróżnicowanych rozwiązań planistycznych przyjętych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zestawienie bilansu terenów wyznaczonych do zabudowy w poszczególnych miejscowościach przedstawiono w tabeli 10.

Tabela 10. Zestawienie powierzchni terenów wyznaczonych pod zabudowę w poszczególnych obrębach

Miejscowość	Stan istniejący (m2)				Kierunki rozwoju (m2)				Bilans powierzchni terenów (m2)		
	tereny wielofunkcyjne o niskiej intensywności	tereny wielofunkcyjne o wysokiej intensywności	tereny usługowe, przemysłowe, składowe	tereny turystyczne i rekreacyjne	tereny wielofunkcyjne o niskiej intensywności	tereny wielofunkcyjne o wysokiej intensywności	tereny usługowe, przemysłowe, składowe	tereny turystyczne i rekreacyjne	zabudowa mieszkaniowa (2+3+6+7)	tereny usługowe, przemysłowe, składowe (4+8)	zabudowa rekreacyjna i turystyczna (5+9)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Bartąg	2098516	115536	33240	196009	2416030	43723	290144	225143	4673804	323384	421152
Dorotowo	807100	0	66409	0	987664	0	0	0	1794764	66409	0
Gryżliny	663321	0	1138203	179852	312361	0	2028669	50331	975681	3166871	230184
Gąglawki	176686	0	0	0	214337	0	0	0	391023	0	0
Jaroty	129828	107772	0	0	376642	485250	0	0	1099492	0	0
Kręsk	36182	0	1587	223741	254410	0	0	194126	290592	1587	417867
Majdy	453467	0	0	268682	255522	0	0	74197	708989	0	342879
Miodówko	173651	0	0	239914	26776	0	16021	0	200427	16021	239914
Pluski	910852	0	23846	911774	774370	0	0	62951	1685222	23846	974725
Ruś	691966	0	0	65422	633536	0	0	398850	1325503	0	464271
Rybaki	259941	0	11601	0	0	0	0	421734	259941	11601	421734
Stawiguda	2302652	0	195366	0	969891	0	694756	43345	3272543	890122	43345
Tomaszkowo	1248072	0	165967	563059	2012012	0	1962076	197538	3260084	2128042	760596
Wymój	141307	0	14661	0	2219536	0	0	0	2360843	14661	0
Zezuj	26749	0	0	21423	195018	0	0	0	221767	0	21423
RAZEM	10120290	223308	1650880	2669875	11648104	528973	4991664	1668217	22520675	6642544	4338092

Wyniki obliczeń dotyczących maksymalnej chłonności terenów w poszczególnych obrębach przedstawiono w tabeli 11.

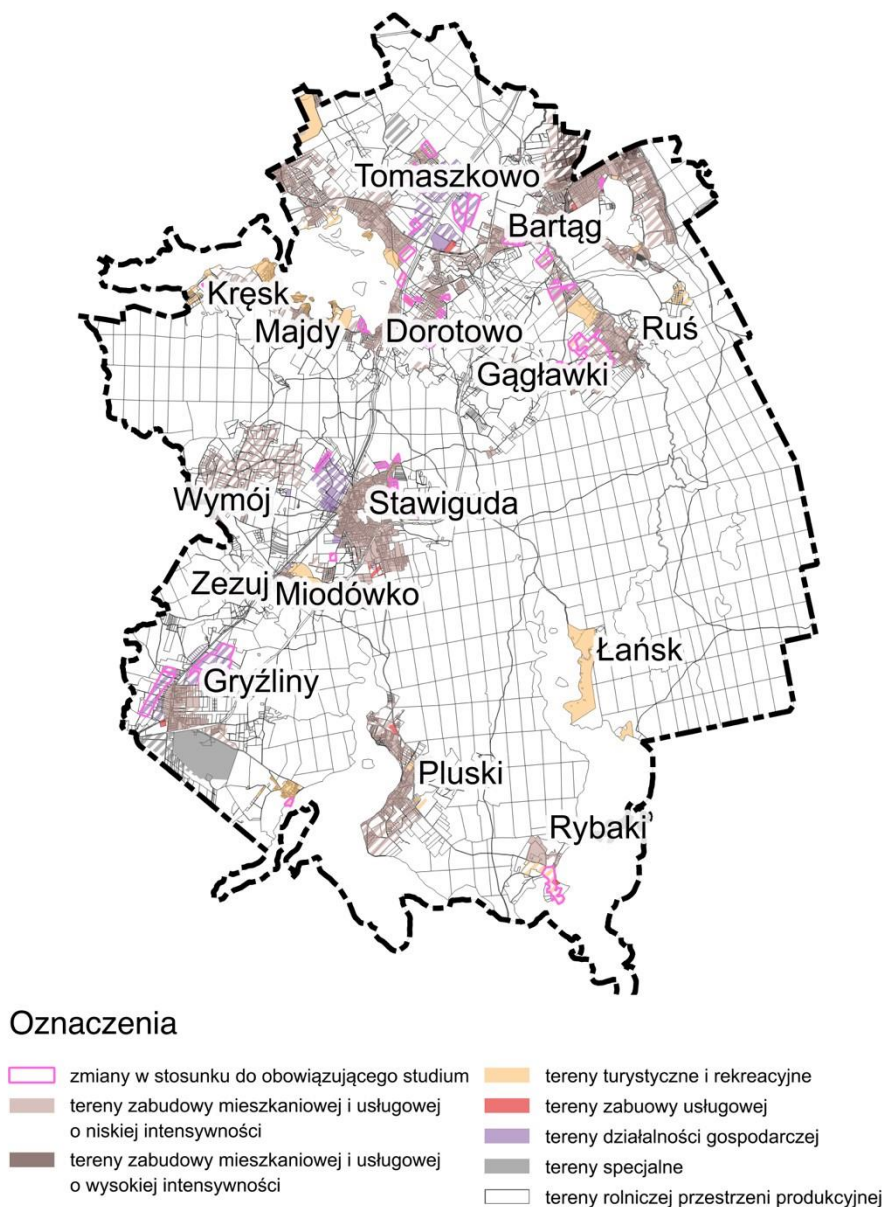
Tabela 11. Maksymalna chłonność terenu obliczona dla poszczególnych obrębów

Miejscowość	Chłonność terenów (m ² p.u.)		
	zabudowa mieszkaniowa	tereny usługowe, przemysłowe, składowe	zabudowa rekreacyjna i turystyczna
Bartąg	883349	50933	35535
Dorotowo	169605	10459	0
Gąglawki	92202	498782	19422
Gryżliny	36952	0	0
Jaroty	207804	0	0
Kręsk	27461	250	35258
Majdy	66999	0	28930
Miodówko	18940	2523	20243
Pluski	159254	3756	82242
Rybaki	125260	0	39173
Ruś	24564	1827	11861
Stawiguda	309255	140194	3657
Tomaszkowo	308078	335167	64175
Wymój	223100	2309	0
Zezuj	20957	0	1808
RAZEM	2673780	1046201	342304

Wyniki zestawienia zawartego w tabeli 11. pokazują zdecydowaną przewagę terenów mieszkaniowych (istniejących i projektowanych) nad pozostałymi kategoriami terenów. Sytuację taką można interpretować jako skutek oddziaływania Olsztyna, jako dużego ośrodka miejskiego. W dotychczasowej polityce przestrzennej samorządu dominował pogląd, że wyznaczone w planach miejscowych tereny pod zabudowę mieszkaniową prędzej czy później zostaną „skonsumowane” przez dotychczasowych mieszkańców Olsztyna, poszukujących lepszych warunków życia. Niestety, brak nakładów na podstawowe uzbrojenie oraz przejęcie i urządzenie dróg publicznych spowodował zahamowanie rozwoju poszczególnych obszarów. Przykładem takiej lokalizacji może być miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego we wsi Wymój, który w ogóle nie wszedł w fazę realizacji. Wydaje się, że w tym przypadku warunkiem koniecznym będzie nie tylko uzbrojenie terenu w poszczególne sieci, ale również urządzenie dróg gminnych. Przy tak

dużej powierzchni, realizacja takiego zadania może stać się zbyt dużym obciążeniem dla budżetu gminy, przy jednoczesnym dużym ryzyku związanym ze znacznym spadkiem popytu na tereny mieszkaniowe.

Na rysunku 26. przedstawiono łączną powierzchnię terenów wyznaczonych pod zabudowę z podziałem na różne funkcje.

Rysunek 26. Tereny wyznaczone pod zabudowę z podziałem na różne funkcje oraz tereny, dla których proponowana jest zmiana w stosunku do obowiązującego studium – opracowanie własne

Łączna powierzchnia terenów zabudowanych i wyznaczonych pod zabudowę mieszkaniową w granicach całej gminy Stawiguda wynosi ok. 21081 tys. m² (ok. 2 108 ha), co daje możliwość wybudowania na tym obszarze ponad 2,5 mln m² powierzchni użytkowej

mieszkań (przyjmując wskaźniki i gabaryty zabudowy zgodnie z obliczeniami dla poszczególnych miejscowości). Średnia powierzchnia mieszkania przypadająca na jednego mieszkańca według danych GUS dla całego kraju wynosiła 27 m² (według danych z 2015 r.). Przyjmując nieco wyższy standard w tym zakresie, uwzględniający charakter obszaru (40 m²/mieszkańca) otrzymujemy potencjalną rezerwę powierzchni użytkowej dla ok. 60 tys. mieszkańców (przy obecnej liczbie ok. 9,1 tys. mieszkańców). Analizą objęto również pozostałe kategorie terenów, w tym tereny rekreacyjne i turystyczne oraz tereny przemysłowe, usługowe i składowe. Udział powierzchni terenów rekreacyjnych i turystycznych w ogólnej powierzchni gminy wynoszących ponad 4 033 tys. m² (403 ha) należy uznać za optymalny, tym bardziej, że są to tereny w większości zagospodarowane w sposób ekstensywny (np. ośrodek narciarski w Rusi lub tereny ośrodka Caritas w Rybakach). W porównaniu do innych gmin o charakterze turystycznym (np. Mikołajki, Węgorzewo) udział terenów rekreacyjnych i turystycznych w ogólnej powierzchni gminy układa się na podobnym poziomie wynoszącym ok. 1,5 %. Tereny rekreacyjne i turystyczne są zróżnicowane pod względem charakteru zabudowy. Wymagają podobnych nakładów na infrastrukturę techniczną, ale przynoszą znacznie większe dochody z podatku od nieruchomości niż zabudowa mieszkaniowa.

Ze względu na bardzo korzystne uwarunkowania komunikacyjne udział terenów przeznaczonych pod ogólnie pojętą działalność gospodarczą jest stosunkowo wysoki w porównaniu do innych gmin o podobnej charakterystyce. Jest większy niż w miastach średniej wielkości, np. w Lidzbarku Warmiński. Istniejące i wyznaczone tereny pod działalność usługową, handlową, składową i produkcyjną o łącznej powierzchni ok. 543 ha pozwalają na zlokalizowanie zabudowy o łącznej powierzchni użytkowej na poziomie 856 tys. m². Koncentracja tego rodzaju zabudowy w trzech lokalizacjach: Tomaszkowo, Stawiguda i Gryżliny, dałaby w przyszłości solidne podstawy rozwoju gospodarczego gminy Stawiguda. Tym bardziej, że są to tereny rozwojowe ze względu na położenie w zasięgu oddziaływania głównych korytarzy komunikacyjnych o skali regionalnej (DK 51 i DK 16 oraz obwodnica Olsztyna).

Biorąc pod uwagę wyniki prognozy demograficznej dla gminy Stawiguda do roku 2030, przedstawione w rozdziale 6., obliczono maksymalne zapotrzebowanie w przeliczeniu na powierzchnię użytkową w poszczególnych kategoriach terenów. Zgodnie z przepisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, prognozowaną liczbę ludności w gminie Stawiguda, stanowiącą podstawę do obliczenia maksymalnego zapotrzebowania powiększono o 30%. Biorąc pod uwagę specyficzny charakter gminy Stawiguda, wynikający z dwóch czynników: położenia w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Olsztyna oraz wysokich walorów rekreacyjnych i turystycznych południowej części gminy przyjęto wyższy wskaźnik powierzchni użytkowej lokalu (mieszkania lub apartamentu) przypadającej na 1 mieszkańca (użytkownika). Przy średniej dla województwa wynoszącej 27 m² na 1 mieszkańca, dla obszaru gminy Stawiguda przyjęto 40 m² przypadających na 1 mieszkańca. Dla grupy terenów usługowych i produkcyjnych (w tej grupie znalazły się również tereny specjalne) przyjęto wskaźnik wynikający ze średniej obserwowanej w całym regionie, powiększony o 50% ze względu na specyfikę położenia gminy (15,5 m² na 1 mieszkańca). Dla terenów rekreacyjnych i turystycznych przyjęto wskaźnik na poziomie średnim dla gmin o zdecydowanie turystycznym charakterze, wynoszący 15 m² na 1 mieszkańca.

Obliczenia dotyczące maksymalnego zapotrzebowania na tereny o różnym przeznaczeniu w poszczególnych miejscowościach przedstawiono w tabeli 12.

Tabela 12. Maksymalne zapotrzebowania na powierzchnię użytkową dla poszczególnych kategorii terenów

Miejscowość	Prognoza ludności		Maksymalne zapotrzebowanie na powierzchnię użytkową (m2)		
	2017	2030 + 30%	tereny mieszkaniowe	tereny rekreacyjne i turystyczne	tereny usługowe, przemysłowe i składowe
Bartąg	1780	6972	278883	104581	108067
Bartążek	319	518	20718	7769	8028
Dorotowo	500	1270	50804	19052	19687
Gągławki	259	341	13630	5111	5281
Gryżliny	560	717	28683	10756	11115
Jaroty	1675	9298	371917	139469	144118
Kręsk	21	24	968	363	375
Majdy	146	313	12534	4700	4857
Miodówko	145	234	9350	3506	3623
Pluski	332	483	19336	7251	7493
Rybaki	43	39	1552	582	601
Ruś	459	749	29954	11233	11607
Stawiguda	1886	3114	124551	46707	48264
Tomaszkowo	699	1514	60556	22708	23465
Wymój	216	419	16758	6284	6494
Zezuj	17	18	735	276	285
Zielonowo	27	44	1741	653	675
Zazdrość	8	4	166	62	64
RAZEM	9092	26071	1042837	391064	404099

Obliczenia zawarte w tabeli 12. wskazują na stosunkowo duże zapotrzebowanie na tereny mieszkaniowe, a po przeliczeniu według podwyższonego wskaźnika na powierzchnię użytkową o podwyższonym standardzie. Optymistyczne założenia są tym bardziej uzasadnione, że gmina Stawiguda jako jedyna w powiecie olsztyńskim wykazuje dodatnie saldo demograficzne, jako skutek przede wszystkim dodatniego salda migracji z terenu Olsztyna. Również obliczenia dotyczące pozostałych kategorii terenów są optymistyczne ze względu na położenie gminy w zasięgu oddziaływania głównych korytarzy komunikacyjnych oraz wysoki potencjał turystyczny i rekreacyjny.

Biorąc pod uwagę wyniki obliczeń dotyczących maksymalnego zapotrzebowania na tereny przeznaczone pod zabudowę oraz wyniki analiz dotyczących powierzchni terenów wyznaczonych pod zabudowę w granicach gminy Stawiguda przeprowadzono porównanie maksymalnego zapotrzebowania na powierzchnię użytkową w poszczególnych kategoriach

terenu z maksymalną chłonnością wyznaczonych pod zabudowę terenów. Wyniki porównania przedstawiono w tabeli 13.

Tabela 13. Porównanie maksymalnego zapotrzebowania na powierzchnię użytkową z maksymalną chłonnością terenów

Obszar	Funkcja terenu	Maksymalne zapotrzebowanie (m ² p.u.)	Maksymalna chłonność (m ² p.u.)
gmina Stawiguda	zabudowa mieszkaniowa	1 042 837	2 673 780
	zabudowa usługowa, przemysłowa, składowa	404 099	1 046 201
	zabudowa rekreacyjna i turystyczna	391 064	342 304

Z zestawienia zaprezentowanego w tabeli 13. wynika, że w granicach gminy Stawiguda prognozowane jest dużo mniejsze zapotrzebowanie na tereny przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową niż wynika to z chłonności terenów wyznaczonych w planach miejscowych i w studium. Łączna powierzchnia terenów wyznaczonych pod zabudowę (chłonność) jest prawie 2,5-krotnie większa od zapotrzebowania wynikającego ze sporządzonej prognozy demograficznej. Tak dużą rezerwę wyznaczano i powielano w kolejnych planach zagospodarowania przestrzennego, co było efektem optymistycznych prognoz dotyczących rozwoju przestrzennego obszaru otaczającego Olsztyn, obecnie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Olsztyna.

Rezerwę terenów usługowych, przemysłowych i składowych należy uznać za optymalną, biorąc pod uwagę dynamikę rozwoju obszaru podmiejskiego oraz uwarunkowania komunikacyjne. Większość terenów pozostaje bez odpowiedniego uzbrojenie oraz rozwiązań komunikacyjnych. Wyznaczanie nowych terenów pod zabudowę tego typu doprowadziłoby do całkowitej blokady dotychczasowych terenów, a w dłuższym okresie do znacznego zwiększenia wydatków po stronie gminy na uzbrojenie i budowę dróg.

W zakresie terenów rekreacyjnych i turystycznych przyjęto dosyć dużą rezerwę powierzchni przeznaczonych pod zabudowę. Biorąc pod uwagę prognozowany wzrost znaczenia funkcji turystycznych w polityce przestrzennej gminy należy takie rozwiązanie uznać za właściwe. Problematiczna wydaje się tylko struktura użytkowania gruntów w tej kategorii – większość stanowią tereny rekreacji indywidualnej, a stosunkowo niewiele jest usług turystycznych. Powoduje to spore problemy z efektywnością systemów technicznych, tym bardziej, że popyt na usługi systemów technicznych jest okresowy, uzależniony od sezonu turystycznego.

Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę jest zestawieniem chłonności aktualnie wyznaczonych terenów i przyszłego zapotrzebowania na zabudowę. Przyjęta w dokumencie studium metodologia obliczania chłonności terenów przeznaczonych pod zabudowę, opiera się na zsumowaniu powierzchni terenów istniejącej zabudowy, terenów przeznaczonych pod zabudowę w miejscowych planach oraz terenów wskazanych pod zabudowę w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego uchwalonym w roku 2013r.

Tereny działek nr 297/1, 297/3, 297/4, 297/5, 297/6 oraz części działki 296/5 położonych w miejscowości Bartąg, dla których dokonano zmiany studium w związku z realizacją Uchwały Nr XVI/125/2019 Rady Gminy Stawiguda z dnia 12 grudnia 2019r., w dokumencie studium z roku 2013 określone były jako tereny zabudowy mieszkaniowej i usługowej niskiej intensywności. W związku z tym, zgodnie z przyjętą w dokumencie z roku 2018, metodologią obliczania chłonności, powierzchnia tych terenów została już ujęta w bilansie terenów przeznaczonych pod zabudowę, w chłonności terenów.

Z tego względu, nie dokonuje się zmian w bilansie terenów przeznaczonych pod zabudowę, a jedynie wprowadza się na rysunku studium kierunek rozwoju terenu zabudowy mieszkaniowej i usługowej niskiej intensywności, przywracając kierunek jaki był określony w dokumencie studium z roku 2013, a który w dokumencie studium przyjętym w roku 2018, określony został jako rolnicza przestrzeń produkcyjna.

6.2. Analiza możliwości finansowania przez gminę wykonania uzbrojenia terenów wyznaczonych pod zabudowę

Analizę sytuacji finansowej gminy Stawiguda oparto na podstawowych wskaźnikach dotyczących finansów publicznych. W tym celu przeanalizowano dochody i wydatki budżetu gminy w okresie 2008 – 2015, ze szczególny uwzględnieniem wydatków inwestycyjnych. Dochody budżetu gminy Stawiguda według działów klasyfikacji budżetowej w latach 2008 – 2015 przedstawiono w tabeli 14.

Tabela 14. Dochody budżetu gminy według działów klasyfikacji budżetowej

Ogółem (zł)	19,5 mln 3,5 tys.	19,4 mln 3,3 tys.	24,2 mln 4,0 tys.	27,4 mln 4,2 tys.	29,4 mln 4,2 tys.	32,9 mln 4,5 tys.	36,1 mln 4,8 tys.	38,6 mln 5,0 tys.
Na jednego mieszkańca (zł)								
Dział klasyfikacji budżetowej	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Dochody od osób prawnych, fizycznych i od innych jednostek	8,7 mln (44.8%)	9,3 mln (48.1%)	10,4 mln (42.9%)	11,7 mln (42.8%)	14,5 mln (49.3%)	16,6 mln (50.5%)	16,9 mln (46.9%)	18,6 mln (48.2%)
Różne rozliczenia	3,0 mln (15.3%)	4,1 mln (21%)	4,1 mln (17%)	4,6 mln (16.9%)	5,4 mln (18.5%)	5,5 mln (16.6%)	4,6 mln (12.7%)	5,1 mln (13.1%)
Transport i łączność	58,4 tys. (0.3%)	443,0 tys. (2.3%)	2,1 mln (8.6%)	3,3 mln (12.2%)	1,1 mln (3.8%)	1,7 mln (5.2%)	3,3 mln (9.1%)	1,4 mln (3.6%)
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	508,3 tys. (2.6%)	542,7 tys. (2.8%)	766,0 tys. (3.2%)	1,0 mln (3.7%)	1,1 mln (3.8%)	1,9 mln (5.7%)	2,6 mln (7.2%)	2,8 mln (7.2%)
Gospodarka mieszkaniowa	4,1 mln (21%)	1,7 mln (8.9%)	2,4 mln (9.7%)	1,9 mln (6.8%)	2,0 mln (6.7%)	1,8 mln (5.4%)	2,2 mln (6%)	2,4 mln (6.3%)

Pomoc społeczna	1,5 mln (7.9%)	1,4 mln (7.5%)	1,5 mln (6.4%)	1,6 mln (5.9%)	1,7 mln (5.8%)	1,7 mln (5.3%)	1,8 mln (4.9%)	2,0 mln (5.1%)
Oświata i wychowanie	424,4 tys. (2.2%)	473,8 tys. (2.4%)	572,6 tys. (2.4%)	740,0 tys. (2.7%)	929,3 tys. (3.2%)	922,6 tys. (2.8%)	1,4 mln (4%)	1,6 mln (4.2%)
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię el., gaz i wodę	398,5 tys. (2%)	457,4 tys. (2.4%)	488,2 tys. (2%)	694,7 tys. (2.5%)	712,8 tys. (2.4%)	885,2 tys. (2.7%)	1,1 mln (3%)	1,2 mln (3%)
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	1,6 tys. (0%)	1,5 tys. (0%)	20,5 tys. (0.1%)	76,2 tys. (0.3%)	8,0 tys. (0%)	0,0 (0%)	574,6 tys. (1.6%)	1,4 mln (3.6%)
Kultura fizyczna i sport	179 (0%)	0,0 (0%)	113 (0%)	433,0 tys. (1.6%)	858,2 tys. (2.9%)	143,3 tys. (0.4%)	506,7 tys. (1.4%)	29,1 tys. (0.1%)
Rolnictwo i łowiectwo	240,6 tys. (1.2%)	600,0 tys. (3.1%)	1,2 mln (4.9%)	587,5 tys. (2.1%)	302,3 tys. (1%)	792,6 tys. (2.4%)	408,7 tys. (1.1%)	1,6 mln (4.1%)
Działalność usługowa	61,4 tys. (0.3%)	81,4 tys. (0.4%)	222,8 tys. (0.9%)	198,2 tys. (0.7%)	336,7 tys. (1.1%)	394,3 tys. (1.2%)	354,8 tys. (1%)	202,0 tys. (0.5%)
Administracja publiczna	172,3 tys. (0.9%)	77,6 tys. (0.4%)	274,6 tys. (1.1%)	317,3 tys. (1.2%)	304,7 tys. (1%)	165,3 tys. (0.5%)	139,1 tys. (0.4%)	175,0 tys. (0.5%)
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	102,7 tys. (0.5%)	92,4 tys. (0.5%)	114,0 tys. (0.5%)	96,8 tys. (0.4%)	98,2 tys. (0.3%)	110,1 tys. (0.3%)	101,8 tys. (0.3%)	0,0 (0%)
Urzędy naczelných organów władzy państwowej	900 (0%)	8,2 tys. (0%)	34,5 tys. (0.1%)	9,9 tys. (0%)	1,1 tys. (0%)	1,1 tys. (0%)	66,0 tys. (0.2%)	54,9 tys. (0.1%)
Edukacyjna opieka wychowawcza	63,2 tys. (0.3%)	30,7 tys. (0.2%)	32,9 tys. (0.1%)	35,9 tys. (0.1%)	36,6 tys. (0.1%)	55,1 tys. (0.2%)	57,1 tys. (0.2%)	50,4 tys. (0.1%)
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	2,0 tys. (0%)	6,5 tys. (0%)	4,5 tys. (0%)	5,4 tys. (0%)	4,5 tys. (0%)	250,5 tys. (0.8%)	28,0 tys. (0.1%)	97,3 tys. (0.3%)
Ochrona zdrowia	96,7 tys. (0.5%)	0,2 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	10,0 tys. (0%)
Obsługa długu publicznego	12,8 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)

Źródło: www.polskawliczbach.pl

W badanym okresie łączne dochody budżetu gminy Stawiguda wzrosły o ponad 97%, co daje średni wzrost liczony rok do roku na poziomie 13%. Dochód per capita wzrósł z poziomu 3,5 tys. zł w 2008 roku do poziomu 5,0 tys. zł w 2015 roku i jest to wynik znacznie powyżej średniej dla województwa warmińsko-mazurskiego. Tendencja wzrostowa w

zakresie wysokości łącznych dochodów budżetu gminy Stawiguda utrzymuje się od 2010 roku.

Stosunkowo niskie dochody w 2008 i 2009 to wynik nałożenia się kilku czynników o charakterze prawnym i makroekonomicznym. W tych latach nastąpiła zmiana przepisów dotyczących podatków i opłat lokalnych, co wpłynęło na obniżenie podatku od nieruchomości. Od roku 2008 po stronie dochodów księgowane były wpływy związane z dofinansowaniem unijnym na realizację inwestycji. Na całą sytuację nałożyła się ogólna tendencja o charakterze makroekonomicznym (związana z kryzysem światowym) objawiając się spadkiem dochodów z tytułu udziału gminy w podatku dochodowym od osób fizycznych i prawnych.

Od roku 2010 władze samorządowe narzuciły dyscyplinę budżetową w zakresie zarówno dochodów i wydatków gminy, co przełożyło się na ustabilizowanie sytuacji finansowej całego budżetu, pomimo wzrostu wydatków związanych przede wszystkim z realizacją projektów unijnych. Dochody *per capita* kształtują się mniej więcej na wyrównanym poziomie, z niewielką tendencją wzrostową, co z punktu widzenia finansowania inwestycji publicznych należy uznać za kluczową kwestię.

Sytuacja po stronie dochodowej pozwala na optymistyczne spojrzenie na wydatki budżetu gminy, szczególnie w kontekście finansowania zadań własnych z zakresu infrastruktury technicznej. Daje to szanse na zrównoważenie budżetu, spłatę zobowiązań i możliwość finansowania nowych zadań z zakresu infrastruktury technicznej, komunikacji oraz pozostałych celów publicznych. Analizę wydatków budżetu gminy Stawiguda według działów klasyfikacji budżetowej w latach 2008 – 2015 przedstawiono w tabeli 15.

Tabela 15. *Wydatki budżetu gminy według działów klasyfikacji budżetowej*

Ogółem (zł)	22,5 mln	21,5 mln	27,2 mln	30,3 mln	32,1 mln	30,7 mln	35,1 mln	35,5 mln
Na jednego mieszkańca (zł)	4,0 tys.	3,6 tys.	4,4 tys.	4,6 tys.	4,6 tys.	4,2 tys.	4,6 tys.	4,6 tys.
Dział klasyfikacji budżetowej	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015

Oświata i wychowanie	6,3 mln (27.9%)	7,8 mln (36.5%)	9,4 mln (34.5%)	8,4 mln (27.9%)	9,4 mln (29.4%)	11,0 mln (35.7%)	11,2 mln (32%)	11,5 mln (32.3%)
Transport i łączność	2,4 mln (10.8%)	2,6 mln (12.2%)	5,0 mln (18.5%)	9,0 mln (29.7%)	6,6 mln (20.5%)	3,7 mln (12.1%)	6,7 mln (19.1%)	3,8 mln (10.7%)
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	1,7 mln (7.4%)	1,7 mln (8%)	2,0 mln (7.3%)	2,4 mln (7.9%)	2,4 mln (7.6%)	3,0 mln (9.8%)	3,6 mln (10.4%)	4,3 mln (12.1%)
Administracja publiczna	2,6 mln (11.4%)	2,6 mln (12.3%)	2,9 mln (10.6%)	3,2 mln (10.6%)	3,4 mln (10.5%)	3,5 mln (11.3%)	3,6 mln (10.3%)	3,9 mln (10.9%)
Pomoc społeczna	2,0 mln (8.7%)	1,9 mln (9%)	2,1 mln (7.7%)	2,3 mln (7.5%)	2,4 mln (7.5%)	2,5 mln (8.3%)	2,7 mln (7.6%)	2,9 mln (8.2%)

Rolnictwo i łowiectwo	4,9 mln (21.8%)	2,4 mln (11.3%)	2,9 mln (10.6%)	422,7 tys. (1.4%)	1,8 mln (5.6%)	3,0 mln (9.6%)	1,8 mln (5.1%)	2,8 mln (7.8%)
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	150,9 tys. (0.7%)	235,0 tys. (1.1%)	630,7 tys. (2.3%)	399,2 tys. (1.3%)	607,6 tys. (1.9%)	384,1 tys. (1.3%)	1,2 mln (3.4%)	2,0 mln (5.7%)
Kultura fizyczna i sport	222,1 tys. (1%)	169,6 tys. (0.8%)	170,4 tys. (0.6%)	1,6 mln (5.4%)	770,1 tys. (2.4%)	477,0 tys. (1.6%)	853,4 tys. (2.4%)	896,5 tys. (2.5%)
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	444,1 tys. (2%)	448,7 tys. (2.1%)	479,5 tys. (1.8%)	597,6 tys. (2%)	1,3 mln (4%)	776,8 tys. (2.5%)	843,1 tys. (2.4%)	1,0 mln (2.8%)
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię el., gaz i wodę	163,5 tys. (0.7%)	196,2 tys. (0.9%)	241,5 tys. (0.9%)	392,8 tys. (1.3%)	611,1 tys. (1.9%)	499,3 tys. (1.6%)	565,9 tys. (1.6%)	591,4 tys. (1.7%)
Obsługa długu publicznego	120,6 tys. (0.5%)	171,1 tys. (0.8%)	240,5 tys. (0.9%)	444,1 tys. (1.5%)	655,4 tys. (2%)	609,9 tys. (2%)	445,3 tys. (1.3%)	324,0 tys. (0.9%)
Działalność usługowa	156,8 tys. (0.7%)	265,1 tys. (1.2%)	295,2 tys. (1.1%)	339,1 tys. (1.1%)	454,7 tys. (1.4%)	513,2 tys. (1.7%)	394,5 tys. (1.1%)	202,2 tys. (0.6%)
Różne rozliczenia	54,4 tys. (0.2%)	21,4 tys. (0.1%)	23,2 tys. (0.1%)	26,3 tys. (0.1%)	27,4 tys. (0.1%)	30,0 tys. (0.1%)	239,3 tys. (0.7%)	338,2 tys. (1%)
Edukacyjna opieka wychowawcza	168,0 tys. (0.7%)	146,1 tys. (0.7%)	142,7 tys. (0.5%)	160,0 tys. (0.5%)	164,8 tys. (0.5%)	191,8 tys. (0.6%)	237,4 tys. (0.7%)	232,4 tys. (0.7%)
Gospodarka mieszkaniowa	826,0 tys. (3.7%)	360,2 tys. (1.7%)	430,4 tys. (1.6%)	311,0 tys. (1%)	1,3 mln (4.1%)	314,6 tys. (1%)	211,9 tys. (0.6%)	458,2 tys. (1.3%)
Ochrona zdrowia	86,0 tys. (0.4%)	66,5 tys. (0.3%)	42,0 tys. (0.2%)	71,3 tys. (0.2%)	63,3 tys. (0.2%)	64,2 tys. (0.2%)	185,5 tys. (0.5%)	152,7 tys. (0.4%)
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	102,2 tys. (0.5%)	92,1 tys. (0.4%)	113,1 tys. (0.4%)	96,2 tys. (0.3%)	116,5 tys. (0.4%)	170,6 tys. (0.6%)	184,3 tys. (0.5%)	115,8 tys. (0.3%)
Urzędy naczelných organów władzy państwowej	900 (0%)	8,2 tys. (0%)	34,5 tys. (0.1%)	9,9 tys. (0%)	21,2 tys. (0.1%)	1,1 tys. (0%)	66,0 tys. (0.2%)	54,9 tys. (0.2%)
Obrona narodowa	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	749 (0%)

Wydatki związane z poborem dochodów	184,0 tys. (0.8%)	141,6 tys. (0.7%)	113,8 tys. (0.4%)	112,4 tys. (0.4%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)	0,0 (0%)
-------------------------------------	-------------------------	-------------------------	-------------------------	-------------------------	----------	----------	----------	----------

Źródło: www.polskawliczbach.pl

Analizując budżet gminy Stawiguda należy zwrócić uwagę na wysokie wydatki w działach: gospodarka komunalna i ochrona środowiska, transport i łączność, a także oświata i wychowanie oraz opieka społeczna (choć nie z tak dużym udziałem procentowym, jak w innych gminach). Szczególną uwagę zwracają stosunkowo niewielkie wydatki (z tendencją spadkową) w dziale gospodarka mieszkaniowa (budowa mieszkań komunalnych), co wynika z braku wdrożonych projektów i wsparcia w zakresie budownictwa komunalnego. Znacznie wyższe wydatki niż w analogicznych okresach związane były z finansowaniem inwestycji realizowanych z wykorzystaniem środków unijnych. Należy taką sytuację uznać za korzystną z punktu widzenia otwierających się nowych możliwości dotyczących finansowania zadań własnych gminy. Stosunkowo niewielkie wydatki ponosi gmina na dział – turystyka. Wynika to z wcześniejszych inwestycji i dobrej sytuacji w branży turystycznej w gminie.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza chłonności terenów wyznaczonych pod zabudowę w kontekście zapotrzebowania na takie tereny wynikającego z prognozy demograficznej wskazuje na prawidłowo realizowaną politykę przestrzenną samorządu. Oczywiście pojawiają się zagrożenia związane przede wszystkim z przeszacowaniem możliwości finansowych gminy w zakresie realizacji inwestycji infrastrukturalnych i drogowych. Biorąc jednak pod uwagę przeprowadzone wcześniej analizy uwarunkowań środowiskowych i ekonomicznych, a także stan infrastruktury społecznej (szkoły, przedszkola i inne instytucje poprawiające jakość życia mieszkańców) należy uznać kierunek polityki wyznaczony w studium w 2004 roku za słuszny. Dodatkowo na prowadzoną przez samorząd politykę nakładają się działania samorządu na poziomie regionalnym, przede wszystkim w zakresie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Olsztyna.

W badanym okresie (2008 – 2015) przede wszystkim zauważyć należy wysiłki samorządu polegające na wprowadzeniu reguły budżetowej zmierzającej do utrwalenia nadwyżki budżetowej. Od roku 2013 wyraźnie zaznaczyła się tendencja nadwyżki dochodów budżetu gminy nad wydatkami. Związane to było między innymi z zakończeniem ważnych inwestycji finansowanych z budżetów unijnych. Potwierdzeniem dobrej sytuacji budżetowej są stosunkowo niewielkie wydatki na obsługę zadłużenia – zaledwie 0,9% wydatków ogółem w 2015 roku.

Warto również zwrócić uwagę na dochody własne gminy, które w 2016 r. stanowiły 64,9 % dochodów budżetu ogółem, co plasuje gminę Stawiguda na jednym z czołowych miejsc w województwie. Udział wpływów z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych w dochodach własnych był również wysoki i wyniósł 40,4%. Oznacza to stabilizację sytuacji budżetowej i stosunkowo wysoką samodzielność samorządu w zakresie finansowania zadań własnych z dochodów gminy.

W 2016 roku 100% wydatków majątkowych przeznaczono na cele inwestycyjne. Wydatki majątkowe inwestycyjne stanowiły 16% wydatków ogółem budżetu gminy, co dało kwotę ok. 6,2 mln zł.

Prognozuje się, że przy ustabilizowaniu budżetu gminy oraz rosnących dochodach gminy taka sytuacja otwiera możliwość finansowania zadań własnych gminy z zakresu infrastruktury technicznej i komunikacji na poziomie 5 – 6 mln zł rocznie (przy zachowaniu dyscypliny budżetowej), co w kontekście nowej perspektywy finansowej związanej z dofinansowaniem unijnym dawałoby możliwość realizacji inwestycji na poziomie 8 – 10 mln zł rocznie.

Oznacza to możliwość budowy w ciągu roku sieci wodno-kanalizacyjnej o łącznej długości ok. 15 km lub budowę dróg (ulic) gminnych o łącznej długości ok. 5 km, uwzględniając oczywiście inne wydatki inwestycyjne. Biorąc pod uwagę perspektywę zapotrzebowania na tereny pod zabudowę (okres 30 lat) uznać należy, że przyjęta w studium metodyka w zakresie określenia kierunków nowej zabudowy jest prawidłowa.

Częściowa zmiana studium dokonana w związku z realizacją Uchwały Nr XVI/125/2019 Rady Gminy Stawiguda z dnia 12 grudnia 2019r. nie będzie generowała dodatkowych kosztów w budżecie gminy Stawiguda związanych z budową infrastruktury technicznej, czy drogowej. Teren, dla którego sporządzono zmianę, zlokalizowany jest bezpośrednio przy granicy z miastem Olsztyn, wśród istniejącej zabudowy, przy istniejącej drodze i wyposażony jest w niezbędne media.

7. Występowanie obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych

Zgodnie z art. 10 ust. 1 pkt 9 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. Poz. 1073 ze zm.) w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się uwarunkowania wynikające z występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych. Lokalizacja obiektów i obszarów chronionych wywiera decydujący wpływ na rozmieszczenie i strukturę poszczególnych funkcji. Wpływa również na rodzaj i intensywność zabudowy i zagospodarowania terenu. Zróżnicowana przestrzeń gminy Stawiguda wynika przede wszystkim z występowania różnych form ochrony obszarowej, liniowej lub punktowej. Formy ochrony mają najczęściej wymiar przestrzenny lub bezpośrednio oddziałują na otaczającą przestrzeń. Stąd inwentaryzacja i rozpoznanie obszarów i obiektów chronionych stanowi podstawę formułowania warunków brzegowych w polityce przestrzennej. Dla terenów gminy Stawiguda zastosowanie mają przede wszystkim przepisy odrębne dotyczące ochrony przyrody oraz ochrony środowiska.

7.1. Występowanie obszarów i obiektów chronionych na podstawie przepisów o ochronie przyrody

Obszary i obiekty chronione na podstawie ustawy o ochronie przyrody zostały wymienione w rozdziale 3.2., w tym rezerваты, użytki ekologiczne, obszary chronionego krajobrazu, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, pomniki przyrody, obszary Natura 2000.

7.2. Występowanie obszarów chronionych na podstawie przepisów o ochronie gruntów rolnych i leśnych

Zgodnie z ustawą z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1161 ze zm.) przeznaczenie gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne następuje w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Ochrona gruntów na terenie gminy polega na ograniczeniu przeznaczenia gruntów na cele nierolnicze i nieleśne, zapobieganiu procesom degradacji i dewastacji gruntów, rekultywacji i zagospodarowaniu gruntów na cele rolnicze lub leśne, zachowaniu torfowisk i naturalnych zbiorników wodnych.

Zgodnie z przyjętą polityką zaleca się zalesienie gruntów na glebach o niskiej klasie bonitacyjnej, zwłaszcza w miejscach, które stanowią powiększenie istniejących kompleksów leśnych. Powiększenie zasobów leśnych następuje w wyniku zalesienia gruntów określonych w planie urządzania lasu. Przeznaczenie gruntów do zalesienia następuje w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego lub w decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

7.3. Występowanie obszarów chronionych na podstawie przepisów o lasach

Zgodnie z ustawą z dnia 28 września 1991 roku o lasach (Dz. U. z 2017 r. poz. 788 ze zm.) gospodarkę leśną prowadzi się według następujących zasad:

- powszechnej ochrony lasów,
- trwałości utrzymania lasów,
- ciągłości i zrównoważonego wykorzystania wszystkich funkcji lasów, - powiększania zasobów leśnych.

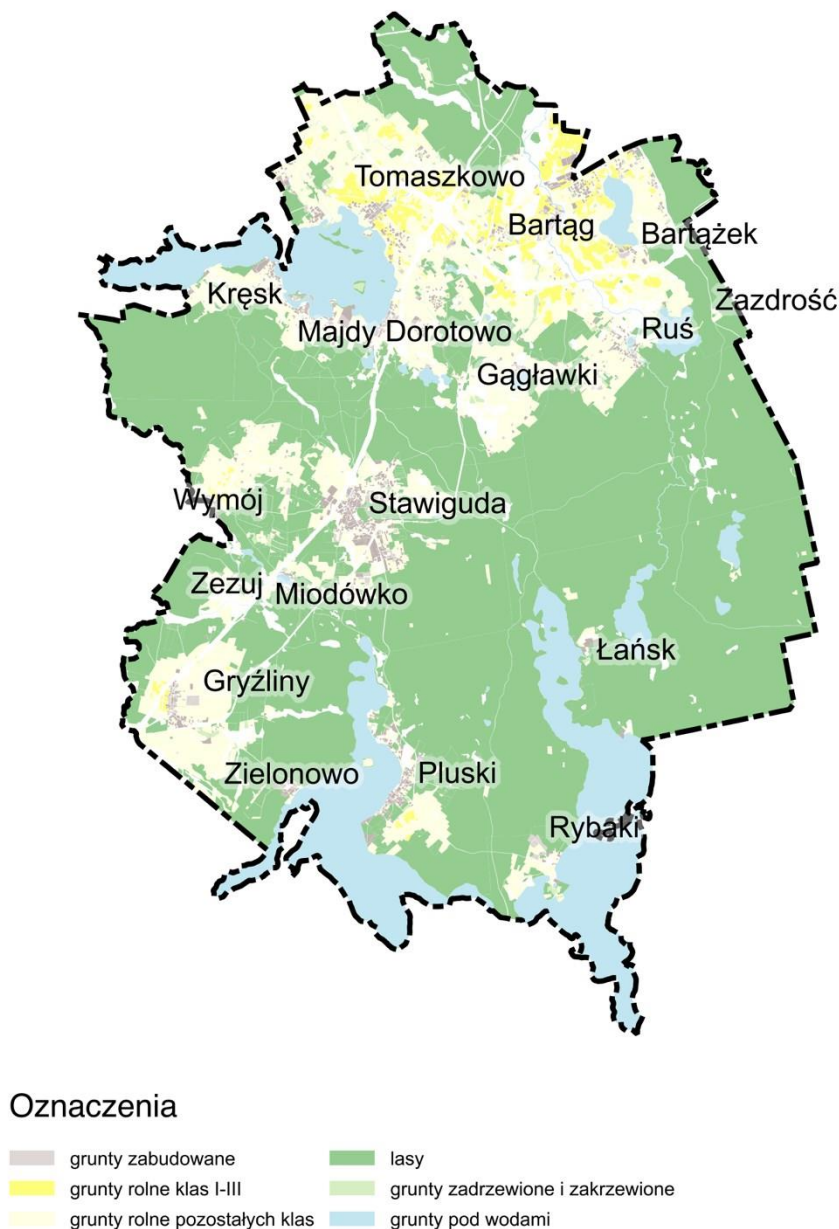
W celu zapewnienia powszechnej ochrony lasów właściciele lasów są obowiązani do kształtowania równowagi w ekosystemach leśnych oraz podnoszenia naturalnej odporności drzewostanów. Zmiana lasu na użytek rolny jest dopuszczalna w przypadkach szczególnie uzasadnionych. Na terenie gminy Stawiguda występują różne kategorie lasów ochronnych.

Za lasy szczególnie chronione (lasys ochronne), są uznawane lasy, które:

- chronią glebę przed zmywaniem lub wyjąłowieniem, powstrzymują usuwanie się ziemi, obrywanie się skał lub lawin,
- chronią zasoby wód powierzchniowych i podziemnych, regulują stosunki hydrologiczne w zlewni oraz na obszarach wododziałów,
- ograniczają powstawanie lub rozprzestrzenianie się lotnych piasków,
- są trwale uszkodzone na skutek działalności przemysłu,
- stanowią drzewostany nasienne lub ostoje zwierząt i stanowiska roślin podlegających ochronie gatunkowej,
- mają szczególne znaczenie przyrodniczo-naukowe lub dla obronności i bezpieczeństwa Państwa.

Lokalizację oraz granice lasów ochronnych na terenie gminy przedstawiono na rysunku głównej planszy uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy Stawiguda.

Występowanie poszczególnych kategorii gruntów z podziałem na: zabudowane, rolne klas I-III, rolne pozostałych klas, zadrzewione i zakrzewione oraz pod wodami, została przedstawiona na rysunku 27.

Rysunek 27. Występowanie gruntów podlegających ochronie na terenie gminy Stawiguda
Źródło: opracowanie własne

7.4. Obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Zgodnie z przepisami ustaw z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.) w studium uwarunkowań i kierunków

zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. Na terenie gminy Stawiguda znajduje się 36 zabytków nieruchomych ujętych w rejestrze zabytków nieruchomych województwa warmińsko-mazurskiego, 2 stanowiska archeologiczne ujęte w rejestrze zabytków archeologicznych województwa warmińsko-mazurskiego oraz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Wykaz obiektów i obszarów objętych ochroną na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarto w rozdziale czwartym niniejszego opracowania.

7.5. Obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów Prawa wodnego

Zgodnie z przepisami ustawy Prawo wodne z dnia 20 lipca 2017 r. (Dz. U. z 2017 poz. 1566 ze zm.) wody, jako integralna część środowiska oraz siedlisko dla organizmów, podlegają ochronie, niezależnie od tego, czyją stanowią własność. Celem ochrony wód jest osiągnięcie celów środowiskowych dla jednolitych części wód powierzchniowych, jednolitych części wód podziemnych oraz obszarów chronionych, a także poprawa jakości wód oraz biologicznych stosunków w środowisku wodnym i na terenach podmokłych. Ochrona wód jest realizowana z uwzględnieniem wyników oceny stanu wód podziemnych oraz wyników oceny stanu wód powierzchniowych. Ocena stanu wód powierzchniowych obejmuje klasyfikację stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego. Ocena stanu wód podziemnych obejmuje ocenę stanu ilościowego lub stanu chemicznego tych wód.

W celu zapewnienia odpowiedniej jakości wody, wokół ujęć wody wyznacza się strefy ochronne ujęć wody, a także obszary ochronne zbiorników wód śródlądowych. Na terenie gminy Stawiguda strefy ochronne dla istniejących ujęć wody wyznaczono w Rusi, Bartążku, Pluskach, Bartągu, Stawigudzie, Gryżlinach, Tomaszkanie. W granicach stref ochronnych ujęć wody obowiązują ograniczenia wynikające z przepisów prawa wodnego. Część gminy Stawiguda położona jest w zasięgu udokumentowanych wód podziemnych w granicach projektowanego obszaru ochronnego zbiornika wód podziemnych GZWP Olsztyn nr 213 oraz w granicach projektowanego obszaru ochronnego zbiornika wód podziemnych GZWP nr 212. Lokalizację oraz granice GZWP Olsztyn nr 213 przedstawiono na rysunku głównej planszy uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy Stawiguda.

7.6. Obszary i obiekty chronione na podstawie przepisów prawa geologicznego i górniczego

Zgodnie z przepisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze z dnia 9 czerwca 2011r. (Dz. U. z 2017 r. poz. 2126 ze zm.) w gminie Stawiguda znajdują się:

a) Obszary osuwania się mas ziemnych

W granicach administracyjnych gminy występują obszary narażone na osuwanie się mas ziemnych zgodnie z oznaczeniami na rysunku studium. Obszary te zostały szczegółowo omówione w rozdziale 9.4.

b) Tereny górnicze

W granicach administracyjnych gminy Stawiguda występuje oznaczony na rysunku studium teren górniczy Gryźliny I oraz Gryźliny 1.

c) Obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin

Udokumentowane złoża kopalin występujące na terenie gminy Stawiguda przedstawione zostały w rozdziale 9.3.

8. Stanu systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopnia uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej, energetycznej oraz gospodarki odpadami

8.1. Komunikacja drogowa

Na etapie analiz dotyczących uwarunkowań rozwoju gminy Stawiguda przyjęto podział infrastruktury drogowej ze względu na własność.

8.1.1. Droga krajowa nr 51 Olsztynek – Olsztyn zrealizowana jako dwujezdniowa klasy S oraz obwodnica miasta Olsztyna w ciągu drogi krajowej nr 16 oraz 51.

W ramach rozbudowy drogi krajowej 51, na odcinku 13,3 km zrealizowano 19 obiektów mostowych.

Łączna długość południowej obwodnicy Olsztyna wynosi 24,7 km. Odcinek obwodnicy w ciągu drogi krajowej nr 16 o łącznej długości 10 km (w tym na terenie gminy Stawiguda 3,5 km) realizowany jest w klasie technicznej GP, odcinek obwodnicy w ciągu drogi krajowej S51 o łącznej długości 14,7 km (w tym na terenie gminy Stawiguda 7,2 km) realizowany jest w klasie technicznej S.

8.1.2. Droga wojewódzka nr 598 Olsztyn – Zgniłocha przebiegająca wzdłuż wschodniej granicy gminy, w kierunku północ – południe. Dotychczas bez znacznego obciążenia. W 2018 roku przebudowywana do parametrów umożliwiających bezpieczne i szybkie połączenie północno-wschodniej części Olsztyna z obwodnicą. Droga klasy „Z” zbiorcza.

8.1.3. Drogi powiatowe na terenie gminy Stawiguda łączą przede wszystkim drogę krajową nr 51 z terenami zlokalizowanymi poza gminą (1374N, 1370N, 1439N), drogę krajową z na drogą powiatową (1376N) oraz większe miejscowości w gminie z terenami w granicach sąsiednich gmin (1372N, 1441N).

- 1370N granica gminy – Tomaszkowo – droga krajowa nr 51,
- 1372N granica gminy – Bartąg – Ruś – Dorotowo,
- 1441N granica gminy – Wymój – Stawiguda – Pluski,
- 1376N droga krajowa nr 51 – droga powiatowa nr 1372N;

- 1443N droga powiatowa nr 1441N – Nowa Stawiguda – Stawiguda, - 1374N droga krajowa nr 51 – Bartąg – Bartązek – granica gminy; - 1439N droga krajowa nr 51 – Bartąg – granica gminy.

8.1.4. Drogi gminne

W ciągu ostatnich czterech lat, tj. od 2014 do 2017 roku długość dróg gminnych wzrosła z 119,4 km do 129,6 km (o ponad 10 km). Sukcesywnie realizowane są kolejne przebudowy, także łącznie ze ścieżkami rowerowymi. W ciągu analizowanych czterech lat wybudowano 5,2 km dróg o nawierzchni bitumicznej i ponad 8 km z kostki. W tabeli 16 zawarto zestawienie długości poszczególnych dróg.

Tabela 16. *Długość dróg publicznych według rodzaju nawierzchni*

Wyszczególnienie				2017	2016	2015	2014
Klasa dróg				L (lokalna)			
	ogółem			129,605	129,605	129,605	119,4
twarda	w tym:	ulepszona	bitumiczna	29,917	28,717	27,917	24,7
			betonowa	0	0	0	0
			kostka	14,846	13,646	11,546	6,8
		nieulepszona	brukowcowa	0,514	0,514	0,514	0,6
			tłuczniowa	0,868	0,868	1,268	0,8
gruntowa	ogółem			83,46	85,86	88,36	86,5
	w tym:	wzmocniona żwirem, żużłem itp.		49,716	50,916	53,416	50
		naturalna (z gruntu rodzimego)		33,744	34,944	34,944	36,5

Źródło: dane z Urzędu Gminy Stawiguda

8.2. Komunikacja kolejowa

Przez teren gminy Stawiguda przebiega zelektryfikowana linia kolejowa relacji Olsztyn – Działdowo. W granicach gminy znajdują się 4 przystanki kolejowe: Bartąg, Gągławki, Stawiguda oraz Gryżliny. Linia ta jest zaliczana do linii o znaczeniu regionalnym. W związku z pracami modernizacyjnymi przewiduje się, że po przebudowie pociągi będą mogły osiągać prędkość rzędu 140 km/h. Dodatkowo trwają prace nad uruchomieniem kolei aglomeracyjnej.

8.3. Ścieżki rowerowe

Wraz ze wzrostem korzystających z turystyki pieszej rośnie również długość dróg rowerowych w gminie Stawiguda. Coraz bardziej popularne jest także korzystanie z roweru jako normalnego środka transportu (szczególnie w okresie od wiosny do jesieni). Rowerem coraz częściej podróżują nie tylko turyści, ale także uczniowie lub osoby pracujące. Przez obszar gminy przebiega trasa rowerowa międzynarodowa usytuowana w korytarzu Tysiąca Jezior Północnych – jest to wariant na odcinku Iława – Lubawa – Olsztynek – Olsztyn. Przebiega od źródeł Łyny, wzdłuż biegu rzeki Łyny przez Lasy Ramuckie i Las Warmiński

do wsi Ruś, dalej drogą powiatową przez Bartąg w okolicach jeziora Bartąg prowadzi do Olsztyna przez osiedle Jaroty. Trasa przebiega drogami gruntowymi, duktami leśnymi i na fragmentach utwardzonymi drogami gminnymi.

Istotne z punktu widzenia mieszkańców są inwestycje na terenach intensywnie zabudowanych, jak Tomaszkowo czy Bartąg. Na poprawę bezpieczeństwa wpływa szczególnie realizacja ścieżek rowerowych o charakterze lokalnym np. przy ul. Przyrodniczej lub od drogi powiatowej do nowej szkoły w Bartągu (przy rondzie).

8.4. Lotnisko

Na północ od Gryźlin, w bezpośrednim sąsiedztwie granicy z gminą Olsztynek znajduje się lądowisko wpisane do ewidencji lądowisk cywilnych. W Urzędzie Lotnictwa Cywilnego toczy się obecnie postępowanie w sprawie wydania zezwolenia na założenie lotniska Gryźliny. Obecne lądowisko powstało w miejscu byłego poniemieckiego lotniska wojskowego.

8.5. Sieć wodociągowa

Następować będzie dalszy, systematyczny rozwój systemu wodociągowego w gminie. Od 1995 roku długość sieci rozdzielczej wzrosła z 31,1 km do 167,3 km w 2010 roku (odpowiednio 326 i 1611 podłączeń do budynków). W 2016 roku liczba podłączeń do budynków wynosiła 2073. W 2009 roku z kanalizacji wodociągowej korzystało 85,7% ogółu ludności, natomiast w 2002 roku jedynie 63,0%. W roku 2016 udział procentowy znacznie wzrósł i wynosi 99,9 %.

W granicach gminy Stawiguda zlokalizowanych jest osiem stacji uzdatniania wody i hydroforni, które służą zbiorowemu zaopatrzeniu w wodę. Znajdują się one w miejscowościach: Stawiguda, Gryźliny, Pluski, Bartąg, Ruś, Gąglawki, Tomaszkowo, Bartązek.

Stacja uzdatniania wody w miejscowości Stawiguda obsługuje miejscowości Wymój, Miodówko oraz docelowo Zezuj, natomiast stacja uzdatniania wody w miejscowości Gryźliny powinna obsługiwać również miejscowość Zielonowo.

W granicach administracyjnych gminy znajdują się następujące ujęcia wód podziemnych będące własnością gminy Stawiguda: Ruś, Bartązek, Pluski, Bartąg, Stawiguda, Gryźliny, Tomaszkowo.

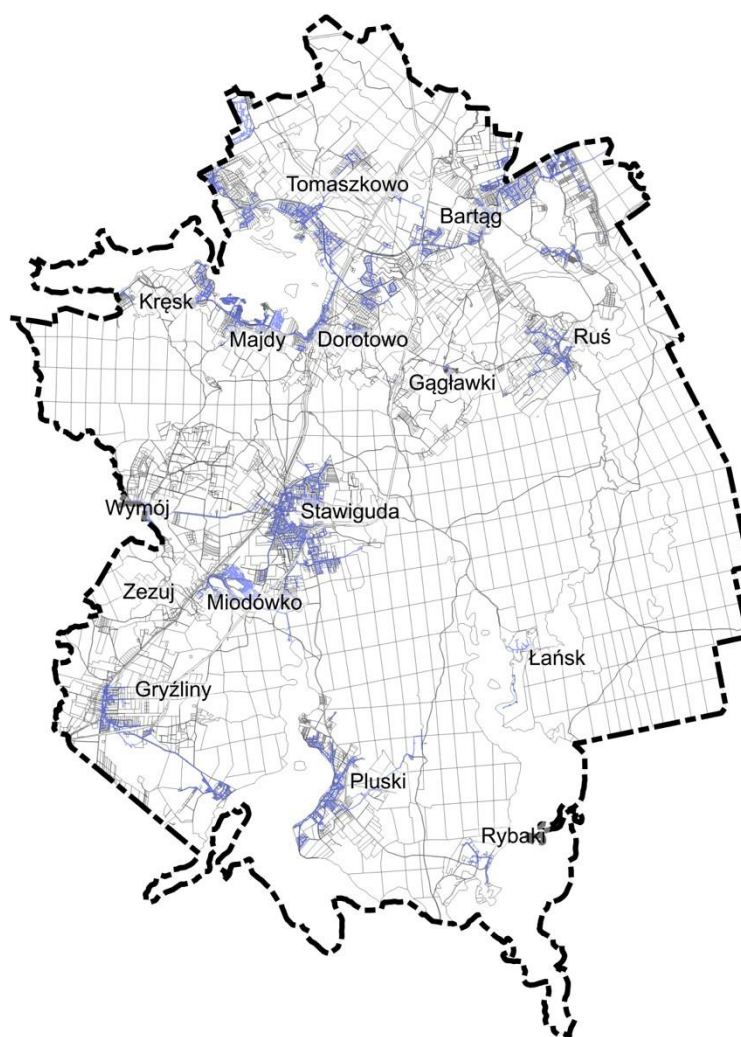
8.6. Kanalizacja sanitarna

Rozwój systemu kanalizacji sanitarnej jest znaczny – w 1995 roku na terenie gminy długość sieci kanalizacyjnej wynosiła 7,0 km z kolei w 2010 roku już 126,4 km. W roku 2016 wartość wynosiła 140,2 km. W związku z powyższym w 1995 roku podłączonych było jedynie 194 budynków mieszkalnych i zamieszkania zbiorowego, natomiast w 2009 roku już 1508. Liczba podłączeń systematycznie rośnie i w roku 2016 wynosiła 1968. W konsekwencji w 2002 roku niewiele ponad połowa ludności (52,7%) korzystała z kanalizacji, w 2009 roku aż 78,2%. W roku 2016 wartość procentowa przekroczyła 95,2%.

Na terenie gminy Stawiguda skanalizowane zostały wsie: Stawiguda, Gryźliny, Miodówko, Kręsk, Pluski, Wymój, Rybaki, Majdy, Tomaszkowo, Dorotowo, Bartąg, Bartązek, Ruś. W granicach gminy Stawiguda znajdują się dwie aglomeracje z oczyszczalniami ścieków w Stawigudzie i w Olsztynie. Pierwsza z nich została wyznaczona na podstawie uchwały nr

XX/474/16 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 27 września 2016 r. zmieniająca uchwałę Nr XIII/328/15 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 30 grudnia 2015 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Stawiguda oraz likwidacji dotychczasowej aglomeracji Stawiguda, która wyznacza aglomerację Stawiguda o równoważnej liczbie mieszkańców 6 841, z oczyszczalnią ścieków w miejscowości Stawiguda, obejmującą swym zasięgiem miejscowości z terenu gminy Stawiguda: Stawiguda, Dorotowo, Tomaszkowo, Majdy, Kręsk, Gryżliny, Miodówko, Pluski, Rybaki, Wymój oraz uchwały nr XIII/328/15 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 30 grudnia 2015 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Stawiguda oraz likwidacji dotychczasowej aglomeracji Stawiguda. Aglomeracja olsztyńska została ustanowiona uchwałą nr XX/472/16 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 27 września 2016 r. zmieniająca uchwałę Nr III/73/14 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 30 grudnia 2014 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Olsztyn oraz likwidacji dotychczasowej aglomeracji Olsztyn, która wyznacza aglomerację Olsztyn o równoważnej liczbie mieszkańców 260 361, z oczyszczalnią ścieków w miejscowości Olsztyn, obejmującą swym zasięgiem Miasto Olsztyn, miejscowości z terenu gminy Barczewo: Barczewo, Łęgajny, Wójtowo, Ruszajny, Kapłityny, Nikielkowo, Kapłityny Górne, Wróćkowo, Barczewko, miejscowości z terenu gminy Stawiguda: Ruś, Bartąg, Jaroty, miejscowości z terenu gminy Purda: Klebark Mały, Ostrzeszewo, Klebark Wielki, Siłce, miejscowości z terenu gminy Dywity: Dywity, Ługwałd, Różnowo, Słupy, Kieźliny, Wadąg, Myki, Zalbki, miejscowości z terenu gminy Jonkowo: Gutkowo oraz miejscowości z terenu gminy Gietrzwałd: Kudypy, Gronity, Naterki, Sząbruk, Unieszewo, Barwiny, Łupstych, Siła, Cegłowo oraz uchwała nr III/73/14 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 30 grudnia 2014 r. w sprawie wyznaczenia aglomeracji Olsztyn oraz likwidacji dotychczasowej aglomeracji Olsztyn.

Na rysunkach 28 i 29 przedstawiono istniejące sieci wodociągowe i kanalizacyjne na terenie gminy Stawiguda.

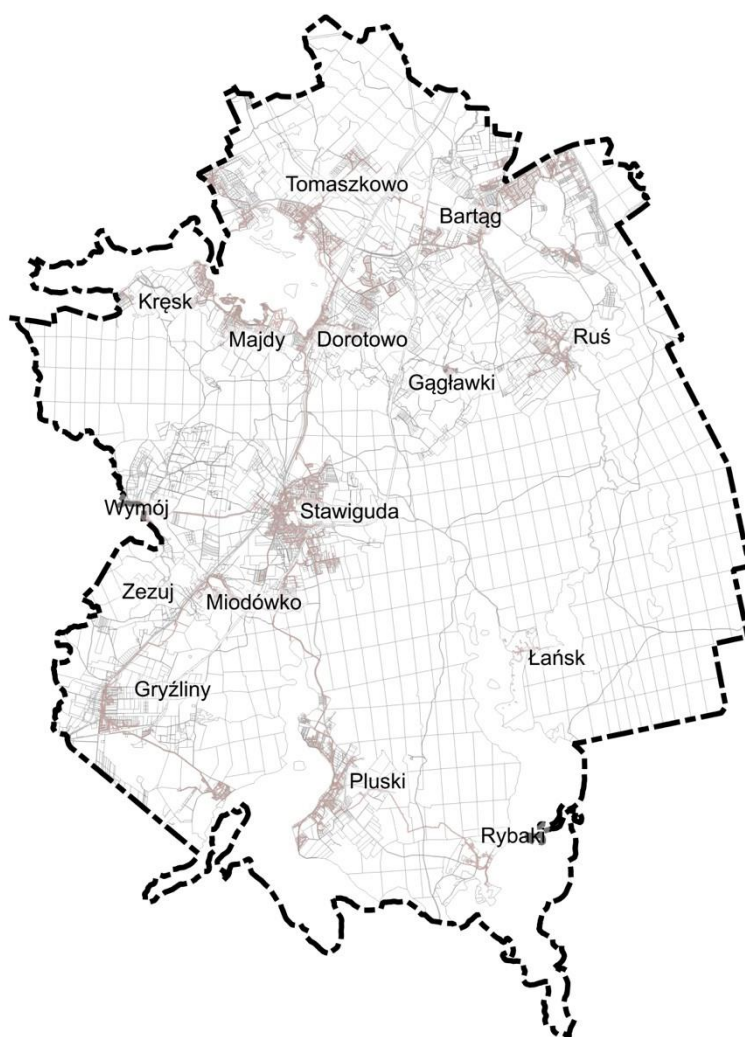

Oznaczenia

— sieć kanalizacji wodociągowej

Rysunek 28. Wyposażenie terenu gminy Stawiguda w sieć wodociągową

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Stawiguda

Oznaczenia

— sieć kanalizacji sanitarnej

Rysunek 29. Wyposażenie terenu gminy Stawiguda w sieci kanalizacji sanitarnej Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Stawiguda

8.7. Sieć elektroenergetyczna

W granicach gminy Stawiguda zlokalizowane są następujące elementy sieci elektroenergetycznej:

- linie 15 kV pracujące w układzie promieniowym zasilane ze stacji 110/15 kV GPZ Jaroty, GPZ Olsztynek i GPZ Gietrzwałd,
- linie 0,4 kV wraz ze stacjami transformatorowymi 15/0,4 kV,
- napowietrzna linia o napięciu 110 kV relacji Mątki – Jaroty oraz Mątki – Olsztynek,
- napowietrzna linia przesyłową o napięciu 220 kV relacji Olsztyn I – Włocławek Azoty.

Operator wyraził stanowisko, że stan techniczny linii 110 kV, 15 kV i 0,4 kV oraz stacji transformatorowych 15/0,4 kV jest poprawny, a sieci elektroenergetyczne i urządzenia podlegają bieżącym oględzinom przez odpowiednie służby techniczne.

8.8. Sieć gazowa

Zaobserwować można stały wzrost liczby czynnych przyłączy do budynków. W 2000 roku było jedynie 165 przyłączy, tymczasem w 2009 roku liczba wzrosła do 611, natomiast w 2016 roku wynosi już 983. Udział procentowy ludności korzystającej z sieci gazowej regularnie rośnie - od 2003 do 2009 roku wzrosła z 14,0% do 34,3%. W roku 2011 wartość wynosiła aż 39,6, natomiast w 2016 roku spadła do wartości 32,9 (w związku z dużą liczbą nowych budynków, niepodłączonych do sieci gazowej).

Sieć rozdzielcza gazu zaopatrywanych ze stacji redukcyjnej w Dorotowie znajduje się w miejscowościach: Stawiguda, Bartąg, Bartązek, Dorotowo, Tomaszkowo, obręb Jaroty. Natomiast w Gryżlinach znajduje się sieć zaopatrywana ze stacji redukcyjnej w Ameryce. W granicach gminy Stawiguda zlokalizowana jest sieć gazowa niskiego i średniego ciśnienia. Ponadto w miejscowości Dorotowo w 1996 roku powstała stacja gazowa redukcyjno-pomiarowa wysokiego ciśnienia o przepustowości $Q=1500\text{Nm}^3/\text{h}$. Kolejna stacja gazowa redukcyjno-pomiarowa średniego ciśnienia $Q=125\text{Nm}^3/\text{h}$ zlokalizowana jest przy ul. Stawigudzkiej, a wybudowana została w 2004 roku. Na terenie gminy znajduje się również stalowy gazociąg w/c DN 200 stal PN 6,3 MPa (rok budowy 1991) relacji Ameryka – Posorty oraz stalowy gazociąg w/c DN 200 stal PN 6,3 MPa (rok budowy 1973 relacji Ameryka – Posorty). Sukcesywny rozwój sieci gazowej wpisuje się w przyjęty w 2016 roku Plan Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Stawiguda.

8.9. Gospodarka odpadami stałymi

Odbiór odpadów stałych zapewniają Zakład Gospodarki Odpadami Komunalnymi we współpracy z wyspecjalizowanymi przedsiębiorstwami. Na terenie gminy Stawiguda nie jest zlokalizowane składowisko odpadów. Od 1 lipca 2013 roku gmina przejęła obowiązki związane z gospodarowaniem odpadami. Roczny koszt funkcjonowania systemu gospodarowania odpadami komunalnymi w 2017 roku wyniósł 1 832 895,34 zł. Wśród wszystkich odpadów komunalnych odebranych z obszaru gminy Stawiguda największą część stanowią niesegregowane (zmieszane) odpady komunalne.

Gmina wdrożyła kompleksowy systemu segregacji i utylizacji odpadów poprzez: objęcie umowami odbioru śmieci wszystkich gospodarstw domowych na terenie gminy, objęcie umowami odbioru śmieci wszystkich właścicieli zabudowy rekreacyjnej i turystycznej, wprowadzenie i upowszechnienie programu selektywnej zbiórki odpadów, utworzenie na terenie gminy punktów skupu odpadów przeznaczonych do ponownego wykorzystania, wdrożenie w szkołach podstawowych programów edukacyjnych w tym zakresie.

Punkt selektywnej zbiórki odpadów zlokalizowany jest w Stawigudzie przy ul. Torfowej. Na terenie gminy Stawiguda systemem gospodarowania odpadami komunalnymi zostały objęte następujące nieruchomości: - na których zamieszkują mieszkańcy,

- na których nie zamieszkują mieszkańcy,

- na których znajdują się domki letniskowe lub inne nieruchomości wykorzystywane na cele rekreacyjno-wypoczynkowe jedynie przez część roku.

8.10. Sieć telekomunikacyjna

Gmina Stawiguda jest skomunikowana poprzez sieć telekomunikacyjną stacjonarną, ale przede wszystkim dzięki telefonii komórkowej. Obecna technologia umożliwia użytkownikom m.in.: szybki dostęp do Internetu, zindywidualizowaną telefonię, dostęp do nowoczesnych serwisów z multimediami.

9. Występowanie obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, obszarów naturalnych zagrożeń geologicznych, udokumentowanych złóż kopalin, zasobów wód podziemnych oraz występowanie terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych

9.1. Obszary szczególnego zagrożenia powodzią

W granicach gminy Stawiguda występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią o prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi wynoszącym 1% obejmujące tereny zlokalizowane w dorzeczu Łyny i Pasłęki.

Obszary zagrożenia powodziowego dla rzeki Łyny wyznaczono zgodnie z oznaczeniami zawartymi na *mapach zagrożenia powodziowego* (arkusz N-34-77-D-d-2) oraz w *Studium dla potrzeb ochrony przeciwpowodziowej – rzeka Łyna*, znajdującymi się w zasobach Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

Obszary szczególnego zagrożenia powodziowego dla rzeki Pasłęki ustalone zostały w opracowaniu pt. *Wyznaczenie granic bezpośredniego zagrożenia powodzią w celu uzasadnionego odtworzenia terenów zalewowych dla rzeki Pasłęki*.

Granice obszarów szczególnego zagrożenia powodzią pokazane zostały na rysunku studium.

9.2. Obiekty lub obszary, dla których wyznacza się w złożu kopaliny filar ochronny

W granicach administracyjnych gminy Stawiguda nie występują obiekty lub obszary, dla których wyznaczono w złożu kopaliny filar ochronny.

9.3. Udokumentowane złoża kopalin oraz tereny górnicze

W granicach administracyjnych gminy Stawiguda występują tereny górnicze Gryżliny I oraz Gryżliny 1. Teren górniczy Ruś został wykreślony z wykazu terenów górniczych.

Wykaz udokumentowanych złóż kopalin w granicach administracyjnych gminy Stawiguda przedstawiono w tabeli 17.

Tabela 17. Złoża kopalin występujące na terenie gminy Stawiguda

Lp.	Id złoża	Nazwa złoża	Rodzaj
1	17760	Gryżliny I	kruszywa naturalne (część północna)

2	17760	Gryżliny I	kruszywa naturalne (część południowa)
3	7502	Zezuj II	kruszywa naturalne
4	6538	Zezuj	kredy
5	1488	Ruś	kruszywa naturalne
6	18350	Ruś 1	kruszywa naturalne
7	2288	Bartąg	surowce ilaste ceramiki budowlanej
8	17154	Gryżliny 1	kruszywa naturalne
9	17043	Gryżliny	kruszywa naturalne

9.4. Obszary osuwania się mas ziemnych

Na rysunku studium zostały oznaczone następujące obszary narażone na osuwanie się mas ziemnych:

- a) udostępnione przez Starostwo Powiatowe w Olsztynie karty dokumentacyjne naturalnych zagrożeń geologicznych, które zostały zrealizowane przez Akademię Górniczo-Hutniczą w 01.05.2004r.:
 - N-34-78-C-c/1, zbocze doliny rzecznej oraz skarpa przykorytowa, generalne nachylenie zbocza – 38⁰,
 - N-34-90-A-a/1, zbocze doliny rzecznej oraz skarpa przykorytowa, generalne nachylenie zbocza – 31⁰,
- b) znajdujące się w Wojewódzkim Archiwum Geologicznym w Olsztynie. Katalog zawiera materiał rejestracyjny dla województwa przedstawiony w formie tabelarycznej, mapy w skali 1:100 000 oraz krótkiego komentarza. Pochodzenie i rozwój osuwisk w Dolinie Łyny związane jest z erozją boczną rzeki. Rejestracja osuwisk w województwie realizowana na potrzeby Katalogu Osuwisk przeprowadzona została w 1969 roku. W granicach gminy Stawiguda oznaczono obszar o predyspozycjach do powstania różnego typu osuwisk.
- c) na podstawie opracowania z czerwca 2017 roku „Badania geologiczne i ocena stateczności skarp przydrożnych w Rusi” w miejscowości Ruś.

10.5. Udokumentowane kompleksy podziemnego składowania dwutlenku węgla

W granicach gminy nie występują udokumentowane kompleksy podziemnego składowania dwutlenku węgla.

10.5. Obszary występowania zasobów wód podziemnych

Wykaz głównych zbiorników wód podziemnych znajduje się w tabeli 18.

Tabela 18. GZWP na terenie gminy Stawiguda

Lp.	Nazwa	stan	wykonawca dokumentacji
-----	-------	------	------------------------

213	Zbiornik międzymorenowy Olsztyn	udokumentowany	Hydroconsult Sp. z o.o. - Biuro Studiów i Bada Hydrogeologicznych i Geofizycznych w Poznaniu / PIG Oddział Geologii Morza w Gdańsku
205	Subzbiornik Warmia	udokumentowany	Przedsiębiorstwo Geologiczne POLGEOL S.A., ul. Berezyńska 39, 03-908 Warszawa.
212	Zbiornik międzymorenowy Olsztynek	udokumentowany	Przedsiębiorstwo Geologiczne POLGEOL S.A., ul. Berezyńska 39, 03-908 Warszawa.

Zarówno północny jak i południowy fragment gminy Stawiguda znajduje się w granicach trzech głównych zbiorników wód podziemnych: 205, 212 i 213. Granice GZWP zostały pokazane na rysunkach studium.

Dla dwóch z wyżej wymienionych GZWP zostały wyznaczone granice projektowanego obszaru ochronnego zbiornika wód podziemnych GZWP:

- a) Zbiornik międzymorenowy Olsztyn nr 213, zgodnie z „Dokumentacją określającą warunki hydrologiczne dla ustanowienia obszaru ochronnego zbiornika wód podziemnych Olsztyn (GZWP nr 213)” opracowaną w 2007 r. przez Hydroconsult Sp. z o. o. – Biuro Studiów i Badań Hydrologicznych i Geofizycznych w Poznaniu i przyjętą przez Ministra Środowiska zawiadomieniem Nr DGiK Gkdh/4791-66705/2019/08/JP z dnia 07.03.2008 r.
- b) Zbiornik międzymorenowy Olsztynek nr 212, określone zgodnie z dokumentacją hydrogeologiczną pt.: „Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z ustanowieniem obszarów ochronnych lokalnego zbiornika wód podziemnych Olsztynek, dawnego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 212 Zbiornik międzymorenowy Olsztynek” opracowaną w 2013 roku przez Przedsiębiorstwo Geologiczne Polgeol S.A. w Warszawie i zatwierdzoną przez Ministra Środowiska decyzją Nr DGKhg-4731-63/7011/14291/13/MJe z dnia 07.04.2014 roku.